

zima 2022, 27. ročník, 7,20 €, arch.sk

ARCH

o
architektúre
a inej
kultúre

Ján Studený: Od nearchitektúry k architektúre

M&T
manufacture 1997

MADLO YES!

najdokonalejšie madlo súčasnosti

12
povrchov

5
dĺžok

3
varianty uchopenia

jednoduchá a rýchla montáž na všetky typy dverí

Ak je stredobodom nášho záujmu architektúra, kladiem si otázku, čím je a akým spôsobom sa k nej dopracovať. Jednou z možností je úvaha o Le Corbusierovej definícii: „Architektúra je umnou, presnou a veľkolepou hrou objemů seskupených ve světle“¹, v ktorej sa mi páči hlavne to „umná“ a „veľkolepá“. Ďalšou možnosťou je pracovať s jej obsahom. Štandardne sa pozeráme na vec z pohľadu gradujúcich zručností, vedúcich ku komplexnejšej a súčasnejšej architektúre. To nás robí architektmi. Zaujímavý však môže byť aj pohľad z druhej strany. Ak si kladieme otázku, čo je architektúra, je zrejme vhodné spýtať sa, čo architektúra nie je – čo jej je blízke, ale architektúrou ešte nie je. V nejasnej dobe, keď štandardné postupy zlyhávajú a nové sa ešte nenašli, predpokladám, že skúmanie možností, ako sa dostať od „nearchitektúry“ k architektúre, nás môže viesť k originálnym architektonickým postojom.

Český filozof Petr Rezek v knihe *Architektonika a protoarchitektura*² uvádza situácie, ktoré podľa neho architektúre predchádzajú a z ktorých architektúra pri svojom vzniku čerpá. Ide o momenty, ktoré nachádza v dielach majstrov výtvarného umenia alebo v ich kontextoch či vzťahoch, ktoré tieto práce vyvolávajú (realizovanú architektúru nevytvárajúc), v zmysle hľadania ich možných významov, hraníc medzi zámerným a náhodným, a to v rôznych časových obdobiach, ale hlavne v dielach 20. storočia od jeho avantgardy po dnešok. Protoarchitektúre prisudzuje autonómnemu rolu niekde na pomedzí výtvarného umenia a architektúry a vidí v nej istý obrazový kód toho, z čoho by architektúra mohla vzniknúť. Je teda možným predobrazom, ale zároveň, myslím si, aj nevyhnutne prítomným prvkom budúcej architektúry. Abstraktný obraz, bez ktorého sa o architektúre zrejme nedá hovoriť.

(Na príklade Malevičových architektonov a jeho scenára postupných krokov, od statického k dynamickému a od dvojrozmerného k trojrozmernému, uvádza základné prvky takéhoto procesu. Ukazuje síce obraz toho, čo architektúre predchádza a nie nevyhnutne do nej ústi, ale ide o momenty vzniku a postupného skladania abstraktného obrazu, pochádzajúceho zo vzťahov. Ide o ich komponovanie do súborov či skladieb trojrozmerných telies – architektonov, ktoré sú výsledkom narábania s plochou a objemom v architektonickom zmysle.)

Vybral som súbor realizácií, ktoré sa z môjho pohľadu s touto témou konfrontujú. Skoro všetky sú to malé stavby z dôvodu, ktorý je pre proces prechodu týchto znakov od nearchitektúr k architektúram symptomatický a je prítomný v architektúre ako takej, a tým je postup od menšieho k väčšiemu. Nakoniec je prítomný, podľa mňa, aj v súčasnej architektúre (posledná éra veľkej architektúry sa skončila koncom 20. storočia a nová sa ešte len začína...).

Jednou z tém budúcej architektúry bude prostredie, konkrétne fyzické prostredie nášho života. Menšie architektúry sú zviazané so svojím prostredím pevnejšie a často vznikajú z konceptov, ktoré naň bezprostredne a špecificky reagujú. Jeho zmeny a posuny budú pre nasledujúcu generáciu kľúčové, či už ide o klimatické zmeny, alebo o premiestnenie pozornosti do virtuálnej reality. Mój výber súvisí

s prostredím, ktoré má konkrétnu materiálnu a historickú stopu a ktoré sprostredkúva priame, neprenesené zážitky.

V prvom prípade rodinný dom v Ratboři je príkladom domu na prahu krajiny, *Vila Bôrik* je zase príkladom domu v urbanizovanom pásme kobercovej zástavby a rodinný dom v Perneku je domom v lese. Sú to príklady domov vytvárajúcich exkluzívne priestorové vzťahy z núdzových podmienok pozemku. *Vila Bôrik* ich prináša do sériovo štandardizovanej krajiny mestskej suburbie, dom v Ratboři ťaží z okraja a terénnej hrany obce, obdobne dom v Perneku, ktorý je polozakopaným priezorom von z obce do prírodnej divočiny.

V ďalšom pláne ma zaujíma aktívna zložka architektúry. Bar Grão je súborom samostatných elementov vložených do anonymného, stiesneného priestoru. Architektúra už nie je len jedna z priestorových konfigurácií svetelných, materiálových či zvukových porpcií, ale mechanizmom, konštrukciou – variabilom, ktorá tieto aktivity umožňuje. Podobne je poskladaný byt od ateliéru Kilo/Honč. Autori po dôkladnom odkrytí fyzickej podstaty stavby nadstavujú univerzálne a otvorené priestorové pole pomocou drobných zásahov, ale s významným vplyvom na život jeho užívateľov. Pracujú takpovediac s priamou fyzickou skúsenosťou s materiálom typickým pre naše architektonické prostredie – betónom.

Spoločným prvkom týchto realizácií je okrem priestorového a kontextuálneho presahu aj tá stránka architektúry, ktorá sa prejavuje výhradne v jej realizácii – prenosom konceptu do jej stvárnenia v zmysle stavby a jej prejavu. Materiály stavby sú menej výsledkom stavebno-inžinierskej supervízie a jej vedenia k optimalizácii či technickej zdatnosti, ale zámerným a často väčšinovým spolučiniteľom architektonickej, tzn. priestorovej a konceptuálnej, úvahy o význame vecí. Sú nezastupiteľným nositeľom odkazu a nakoniec súčasťou jeho obrazu. Takými sa javia betónové odliatky kokpitov na bývanie (dom Erny Masarovičovej, Ratboř, Pernek) či ich modifikácie (Panelák), zrkadlová plocha zvieracieho krematória, keramický stôl od Zheni v Prekopovom interiéru DNA aj komplexné, do detailu spracované úžitkové ekvilibriá *Vily Bôrik* a ateliéru Daniela Fischera.

Obe realizácie pracujúce s odrazom a prechodom – enviroobjekt od dua Gonzalez Haase (v spolupráci s Igorom Machatom) a zvieracie krematórium od ateliéru Petra Hájka – sú prejavom fyzikálnej stránky príbehu. Zachytávajú a prenášajú viac, než zobrazujú – okolitý priestor a hlavne, ako presne opisuje v komentári svojej stavby Petr Hájek³, ďalšiu nezastupiteľnú zložku realizovanej architektúry, ktorou je čas.

Všetky prítomné realizácie považujem za komplexné architektonické diela. Prinášame ich sprostredkované prejavy pomocou slov, plánov a fotografií, ktoré len nedostatočne nahrádzajú ich reálne prejavy. Sú skôr ich priblížením a sprostredkovateľom komunikácie... Lebo neexistuje iná než zažitá skúsenosť z architektúry.

Ján Studený, kurátor čísla

1. LE CORBUSIER: *Za novou architekturu*. Praha : Petr Rezek, 2005. s. 16.
2. REZEK, Petr: *Architektonika a protoarchitektura*. Praha : Jan Placák – Ztichlá klika, 2017.3.
3. „Příchozí, který se dívá do zrcadla, se ve skutečnosti nevidí v přítomnosti, ale hledí na svůj odraz v minulosti. Dívá se zpět, vzpomíná... Může za to konečná rychlost světla. Tuto skutečnost nelze lidskými smysly vnímat, ale dává místu symbolický význam. Zrcadlo je samo o sobě v krajíně mystické. Odráží a vtaňuje do sebe vše kolem sebe. Každé zrcátko je lehce jinak natočené. Obraz se jakoby chvěje. Máte pocit, že přicházíte k tekuté stěně. Je to surrealistický zážitek. Nedá se popsat. Musí se zažít.“

ILLUSTR
2016.03.01

01

Editoriál

Ján Studený

06

Od nearchitektúry k architektúre

Rozhovor Gabriely Smetanovej s Jánom Studeným

12

Dom s ateliérom, Bratislava

Erna Masarovičová, Štefan Kissoczy

36

Rodinný dom v Perneku

Studený architekti

42

Věčná loviště, Drnov

Petr Hájek architekti

48

Panelák, Bratislava

Kílo/Honč

80

Sprievodca je mostom spájajúcim národy a ich kultúry

Rozhovor s Dagmar Balounovou a Jurajom Berdisom

84

Refik Anadol: Prague Dreams

Recenzia Shota Tsikoliya

85

Maroš Greš: Chata premárnených možností

Recenzia Zuzana Duchová

89

Divadlo v kotolni

Karolína Bujdáková

90

Škola umeleckých remesiel v Bratislave 1928 – 1939

Recenzia Henrieta Moravčíková

91

Anatómia mesta

Recenzia Ivan Gogolák

95

Meanwhile City

Recenzia Július Brutus

96

Vrchol expozície?

Petr Rezek

98

English Summary

↑↑ Dom s ateliérom, Bratislava
↑ Vila Bôrik, Žilina

↑↑ Rodinný dom v Ratboři
↑ Ateliér Daniela Fischera, Bratislava

18

Vila Bôrik, Žilina

PLURAL

24

Rodinný dom v Ratboři

Radka a Miro Kurčíkovci

30

Ateliér Daniela Fischera, Bratislava

Peter Stec

54

Grão & stôl v DNA, Bratislava

Alan Prekop & Zheni

60

Visible Invisible & The Interior I Like, Versailles/Berlín

Gonzalez Haase AAS

78

Patterny a Interfejsy 3 – Voda

Ada Gogová, Nathalie Dubois Calero

86

Snívanie o múzeu

Recenzia Richard Kitta

87

Ľudia a mesto. Dejiny Bratislavy

Recenzia Simona Kolimárová

88

Tradícia v dizajne

Recenzia Zuzana Duchová

92

Mesto pre všetkých?

Recenzia Zuzana Duchová

93

Romeo a Júlia

Recenzia Ľudmila Kasaj Poláčková

94

Bauhaus: A Graphic Novel

Recenzia Zuzana Duchová

100

Dom v stráni

Komiks

↑↑ Rodinný dom v Perneku
↑ Věčná loviště, Drnov

↑ Panelák, Bratislava

↑↑ Grão, Bratislava
↑ Stôl v DNA, Bratislava

↑↑ Visible Invisible, Versailles
↑ The Interior I Like, Berlín

Kurátorom ďalšieho čísla bude architekt Pavol Paňák

Rozhovor Gabriely Smetanovej s Jánom Studeným

Od nearchitektúry k architektúre

„Sú to situácie alebo technické riešenia istých konkrétnych problémov a ich východiskových nastavení, ktoré prinášajú zaujímavé formálne, priestorové a materiálové riešenia. Niektoré podľa mňa ústia do obrazov súčasnej reality s výrazným významovým obsahom, iné ju okrem opisu aj tvoria a tým inšpirujú.“

Gabriela Smetanová: V editoriáli spomínaš protoarchitektúru Petra Rezka. Aká je tvoja interpretácia tohto pojmu?

Ján Studený: Tým, že ten termín pochádza od Rezka, si nie som istý. S Rezkom sme mali nejaké spojenie už v Prahe – na AVU prednášal dejiny umenia. Jeho prednášky boli fenomenálne. Tej knihy (*Architektonika a protoarchitektúra*) sa človek až bojí. Pre nás ako tvorcov je abstraktná, v zmysle architektonického uchopenia. On bol filozof, dá sa povedať teoretik, mal vlastné vnímanie architektúry, ktoré zdieľal aj formou vlastnej interpretácie iných súčasných diel.

G. S.: Svoju teóriu interpretoval napríklad prostredníctvom Rachel Whiteread...

J. S.: Páči sa mi pristupovať k architektúre vždy od začiatku. Alebo, dá sa povedať, postupne. A v zásade sme sa od toho začiatku ďaleko nikdy ani nedostali. Na začiatku sa toho veľa rozhodne. Tento postup mám spojený napríklad s Wittgensteinom, alebo, keď už sme spomenuli Rezka, takisto si myslím, prejavuje myšlienku, že charakter diel sa nastaví niekedy na začiatku. To platí aj pre architektúru. To, ako sa na ňu budeme pozeráť, ako ju budeme vyhodnocovať, závisí od jej počiatočného nastavenia.

a čitateľný. Na tomto postupe je zrejme, že závisí od prvých krokov, napríklad nesprávna alebo neúplná interpretácia v prvých krokoch je potom výrazným činiteľom výsledku.

G. S.: Vizuálny sprievod tohto rozhovoru tvoria protoarchitektúry. Ide o záznamy vizuálnych fascinácií. Vieš povedať, čím tieto veci/situácie upútali tvoju pozornosť?

J. S.: Asi sa dá jednoznačne povedať, že sú to produkty nejakých priestorových situácií, ktoré neboli inštalované alebo iniciované so zámerom robiť architektúru. To znamená, že sú to v prvom rade produkty nearchitektov, o ktorých by zrejme nikto okrem architektov neuvažoval ako o architektúre.

G. S.: Sú to veci, ktoré vznikli bez architektonického zámeru, možno im nepredchádzala žiadna komplexnejšia myšlienka okrem naplnenia určitej funkcie, ak vôbec.

J. S.: Sú to situácie alebo technické riešenia istých konkrétnych problémov a ich východiskových nastavení, ktoré prinášajú zaujímavé formálne, priestorové a materiálové riešenia. Niektoré podľa mňa ústia do obrazov súčasnej reality s výrazným významovým obsahom, iné ju okrem opisu aj tvoria a tým inšpirujú.

majú architekti prístup, sú to rovnaké kľúče, ktoré používajú pri tvorbe. Ako u Benjamína Brádnanského, tak aj u Igora Machatu fungujú ako prostriedok k zverejňovaniu odkazov na sociálnych sieťach, a tak sú zrejme dôležitými záznamami reality. Pre mňa sú dôkazom aj architektúry bez architektov.

G. S.: Povedali sme, že to, čo veci na fotografiách definuje, je možno absencia prvotného (architektonického) zámeru. Sú niečím, čo nepovažujeme za architektúru, ale z nejakého dôvodu ich k architektúre pripodobňujeme, privlastňujeme si ich.

J. S.: Ich spoločným znakom by mohlo byť to, že vedú k architektúre. Prichádzame k nej ich zámerným čítaním a analýzou. Len jednoduchým preklopením. Taká protoarchitektonická situácia poskytuje účastníkovi obdobný zážitok ako architektúra.

G. S.: Môžeme mať rovnaký architektonický zážitok z niečoho, čo tak má alebo chce pôsobiť, aj z niečoho, čo tak nechce pôsobiť.

J. S.: Presne. Sú to veci s výrazným, ale možno nezámerné doň vloženým obsahom.

G. S.: Máš predstavu o vzťahu vybratých realizácií k týmto protoarchitektúram?

J. S.: Musím konštatovať, že to, čo sa objavuje v tomto čísle, nie je nejaký „výber“. V zásade sme vychádzali z vecí, ktoré boli k dispozícii. Nie je ani účelom, aby bolo toto číslo nutne konzistentné smerom k protoarchitektúre. Myslím si, že sme chceli, aby v ňom boli hlavne aktuálne veci. Pociť súčasnosti a maximálnej aktuálnosti, výrazne zameraný na domáce prostredie.

G. S.: Poznámka k výberu, ak teda nie je nutne spojený s témou: tento úvod môže slúžiť len ako možnosť pozrieť sa na tieto realizácie cez prizmu protoarchitektúry. Ponúka jeden, možno nepríhodný, spôsob pohľadu na ne.

J. S.: Áno, je to možný uhol pohľadu, aj keď si myslím, že vo väčšine týchto vecí je ten prístup prítomný. Sú to malé, ale komplexné výstupy, ktoré pracujú skôr v nejakom obmedzenom rámci a snažia sa zmocniť architektúry z vnútorného záujmu s minimálnym nástrojovým alebo výrazovým ekvilibriom. Z týchto obmedzení čerpajú energiu aj na nearchitektonické polohy, ktoré sa môžu spájať s týmto významom – nie je to však plánovaný a na okraj architektonického záujmu vytesnený program. Môj pohľad je možno viac nearchitektonický než programovo architektonický v zmysle štandardnej teórie architektúry.

G. S.: Ďalšie slovo, ktoré si spomínal, je nearchitektúra. Je to pomocné slovo alebo je v nejakom konkrétnom vzťahu s tvojou interpretáciou protoarchitektúry?

J. S.: Tento výraz si v prvom rade spájam s akoúkoľvek stavebnou produkciou, ktorá architektúrou nie je. Ako píše, tuším, Honza Šépka vo svojej ročenke českej architektúry, pri zhrnutí ročného architektonického produkovania musíme brať do úvahy, že deväťdesiat percent

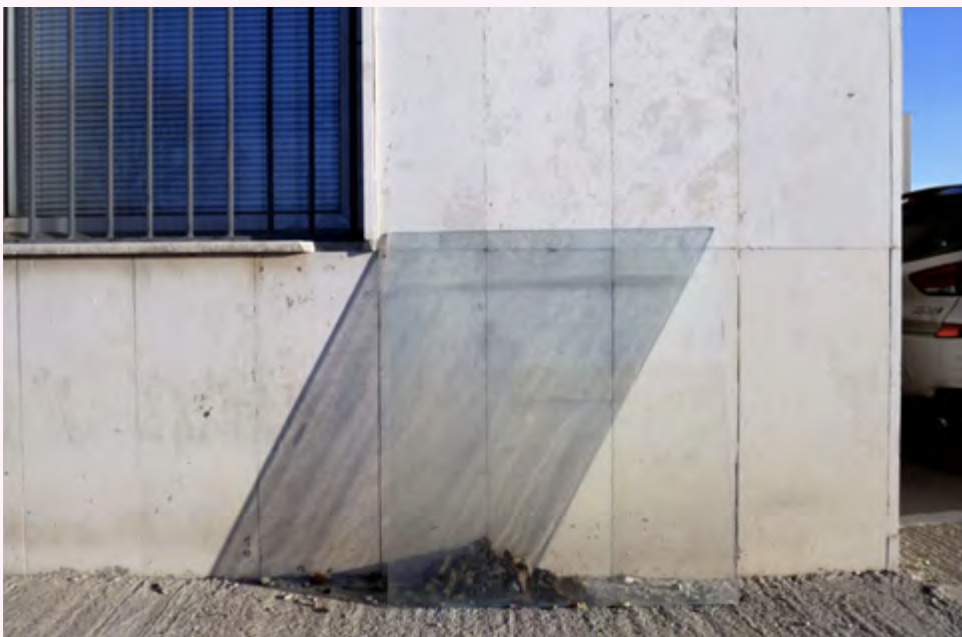

Foto: Matej Gavula

G. S.: Aké sú tie počiatočné nastavenia definujúce charakter projektu?

J. S.: V prvom rade sú to klasické vstupné údaje zo zadania: program, pozemok, širšie vzťahy a komunikácia s klientom o jeho záujme. Dobře definované zadanie môže byť, ako nám už na škole hovoril Emil Příkryl, polovicou dobrého riešenia. Samozrejme, architektúra vzniká aj bez zadania, z vnútorných intencií architekta. Táto tvorba má bližšie k voľnému umeniu a súvisí s obdobnými záujmami, ktoré prekrývajú výtvarné umenie ako celok. Je odrazom našej reality a tvorí kultúru. Jedným zo spôsobov, ktoré sa dajú praktizovať, je dôsledná analýza významu vecí. Nech používam akékoľvek prostriedky alebo súčasti projektu, zamýšľam sa nad ich vnútorným významom. Tie potom kombinujem do sekvencií, v tom zmysle sa snažím vytvoriť systém, ktorý by bol zrozumiteľný

G. S.: Prečo sú tu?

J. S.: Sú to amatérske, ad hoc vybraté situácie z terénu. Myslím, že vôbec nezodpovedajú Rezkovej predstave protoarchitektúry. On hovorí o výtvarnom umení, o architektúre, ktorá sa rodí z konceptov výtvarných umelcov. Hovorí napríklad o Malevičovych architektónoch. To ma vždy nesmierne zaujímalo – premisa pretvárania, ktorú začal kubizmus. Pretvárania 2D na 3D začlenením pohybu a času do danej situácie.

Uvádzané príklady sú fotografické záznamy architektov z terénu, ktoré majú k architektúre veľmi blízko, ale ňou nie sú. Môžeme si položiť otázku, prečo sa architektom zdajú príťažlivé. Myslím si, že v nich cítim istú potenciú smerujúcu k architektúre. Ide tu o isté odkazy, ktoré sú zašifrované, podobne ako to robí architektúra. To znamená, že k ich odšifrovaniu

Foto: Benjamín Bráďňanský

Foto: Benjamín Bráďňanský

Foto: Ján Studený

Foto: Benjamín Bráďňanský

Foto: Ján Studený

Foto: Igor Machata

stavieb nemôžeme považovať za architektúru. Asi teda v prvom rade toto. Lebo to vedomie, ako Honza správne spomína, sa musí napraviť. U architektov aj u laikov. Samozrejme, zaujímavá je táto otázka z architektonického pohľadu, kritiky samotnej architektúry zvnútra. Pre nás je zaujímavá aj nearchitektúra, preto používame tento novotvar. Je to akoby opak Holleinovho motta „všetko je architektúra“. Lepšia otázka je, čo je architektúra, a potom je nearchitektúra všetko ostatné.

G. S.: Najprv som si pod tým predstavovala nearchitektonické súčasti architektúry. Nejaké vstupy v procese tvorby, súčasti realizovania... tie veci okolo.

J. S.: Nevieť, to sú procesuálne veci, s ktorými sa produkt vyrovnáva. My však hodnotíme výsledný produkt. Keby sme sa snažili povedať niečo k tomu procesu, potom áno, možno sú tam nejaké neplánované veci alebo protiprúdy oproti architektonickým zámerom, ktoré potrebuje proces vstrebať. To je asi nevyhnutné. Ťažko sa vytesnia, sú súčasťou reality. Práve toto je v procese prenosu architektonického zámeru do reality zaujímavé. Dielo je vo výsledku súborom možno niekedy konsenzuálnych, niekedy protirečivých dohôd, v zásade kompromisov, ktoré vedú k výsledku. Samozrejme, výsledok je nimi poznačený aj tvorený. Celkom nás baví aj poloha, keď sú vo výsledku priznané, prítomné. Radi pracujeme spôsobom, že architektonický plán s tým počíta. Necháva voľné miesto, aby sa doň situácie, ktoré prináša proces, zmestili a nevyhnutne spoluvytvárali výsledok.

G. S.: Tieto protoarchitektonické situácie sú z môjho pohľadu náhodné, nedbalé. To sa do istej miery vylučuje s tvorbou

ako zámernou činnosťou, cieľavedomým koncepčným uchopením zadania a jeho nasmerovaním ku komplexnému dielu, ako to opisuješ v úvode editoriálu. Do akej miery pripúšťaš alebo teda pracuješ s otvorenosťou projektu náhodnostiam, nemožnosti kontroly?

J. S.: To je poloha každého architekta, koľko miery pripustí, koľko zo svojho priestoru nechá vonkajším okolnostiam – protizámerom. Myslím, že celá architektúra je založená na antikonsenze. Je to otázka presadenia koncepcie jedného autora proti nejakým všeobecným danostiam prostredia alebo doby. Ide o to, ako dokáže využiť spolupôsobenie istých činiteľov vedúcich k architektúre v postupe, koncepte, ktorý si zvolí, a do akej miery dokáže umeleckú myšlienku presadiť.

G. S.: Je miera otvorenosti konkrétneho projektu veciam, ktoré sa dejú, nejaké úvodné rozhodnutie a nastavenie architekta? Je miera otvorenosti/uzavretosti

Foto: Ján Studený

zásadná pre to, ako ďalej tá-ktorá architektúra úspešne vstrebáva alebo naráža na to, čo sa s ňou v priebehu času deje?

J. S.: Myslím si, že väčšina architektonických diel je uzavretého charakteru. Preto sú aj chránené, celá pamiatková starostlivosť vznikla z tohto dôvodu – „zo záujmu architektov“. Dnes vieme, akú škodu to súčasnej architektúre spôsobuje. Ale pôvodný zámer bol chrániť architektúru. Predstava bola, že má byť intaktná a pamiatková ochrana chráni prvotnú myšlienku architekta. To je také európske poňatie.

G. S.: Je otázne, či ide o ochranu pôvodnej myšlienky architekta. Je to skôr ochrana niečoho, čo sa udialo – zrealizovalo, nie „pôvodnej myšlienky architekta“, ale diela ako výsledku.

J. S.: Ochrana vychádza z predstavy, z dobového prejavu. Celé je to založené na historizme. Historizmus má hodnotu v tom, že odkrýva súvislosti, ktoré musíme poznať, aby sme vedeli, z čoho sme vzišli. Na to, aby sme ju mohli poznať, musíme ju uchovávať, a to tak, aby boli odkazy čitateľné. Teda v ich pôvodnej podobe, nie modifikovanej. Tým hovorím iba to, že väčšina architektonických zámerov nepripúšťala budúcu modifikáciu a nepracovala s ňou. Keby bol pôvodným zámerom program otvorený modifikáciám, pamiatkari by sa asi nemali o čo oprieť.

G. S.: A myslíš, že teraz je to inak?

J. S.: Nie je to inak. Stále je to tak.

G. S.: Podľa teba s touto myšlienkou nikto nepracuje? Ani ty nepracuješ s predstavou, že domy, ktoré si postavil, budú modifikované?

J. S.: V zásade je každá architektúra nastavená tak, aby odolala istému časovému rámcu, mentálne aj materiálne – s tým stále pracujem. Architekti majú ambíciu robiť nadčasové diela, podobne ako iné umenie. Architektúru všeobecne zaujíma prítomnosť, aby ju zakódovala a preniesla do budúcnosti. V priamom vzťahu k budúcnosti je to ťažké, lebo je to otázka pohľadu do budúcnosti, odhadu, ako sa to môže vyvíjať. Žiadna doba však na to nerezignovala a architektúra, hlavne tá moderná, vždy tvorí aj vízie budúcnosti.

Už sme mali pár konceptov, napr. *Modular*, ktorý bol prototypom takéhoto uvažovania, ktoré predvída modifikáciu svojich produktov.

Foto: Benjamin Brádhanský

G. S.: No asi len v nejakých medziach. Ilustruje tú myšlienku, ale nie je to v konečnom dôsledku projekt, ktorý tým, ako sa snaží niečo predurčiť, je aj tak uzavretý do seba? Modifikácie sú možné, ale iba v limitoch, ktoré sú v tom projekte premyslené. Alebo nie?

J. S.: V tom projekte je rámec taký voľný, že v podstate predbieha aj svoju dobu. Aj v technológii, aj v geometrickom nastavení. Obmedzenia sú teda veľmi malé.

G. S.: *Modular* je projekt, ktorý ste s Davidom Kopeckým pripravili pre benátske bienále architektúry pred dvadsiatimi rokmi. Kde má limity v súčasnosti?

J. S.: Ak vezmeme do úvahy, čo sa dnes deje, vytesnenie humanity, respektíve stratu záujmu o riešenia len biologických, alebo sociálnych nárokov, to ten projekt nepredvídal. Je to stále humanoidná architektúra. Očakávam, že bude vznikať aj nehumanoidná architektúra, ako napríklad mrakodrap

spoločnosti AT&T (*AT&T Long Lines Building*). Dobrá architektúra, nie pre ľudí.

G. S.: Čo je v ňom? Počítače?

J. S.: Nevie, ale je to telekomunikačná spoločnosť, asi sú tam nejaké routery. Budova je zahrnutá aj v nejakom armádnom programe na núdzové stavy v New Yorku. Možno na civilnú obranu... Najkrajší dom v New Yorku. Podobných architektúr bude asi čím ďalej, tým viac. Pre AI, ktorá bude potrebovať chrániť svoje telo, bude potrebovať architektúru. No *Modular* bol tvorený pre ľudí. Spomínam to aj preto, lebo technológia 3D tlače, s ktorou sme v projekte počítali, vtedy ešte nebola. David raz prišiel s tým, že v USA robia zubné implantáty podľa niečoho, čo by sme dnes nazvali 3D sken. Stroj, ktorý na základe mapovania dokáže vytvoriť zubnú korunku. Na základe tejto informácie používame v projekte pojem 3D printer, ale ja si myslím, že vtedy ešte neexistoval. Keď ten koncept pracuje s nejakou technologickou bázou, samozrejme, mal by myslieť na budúcnosť. Buď túto tému

otvoriť, alebo definovať v teoretickej rovine. Ako hovoríš, aby to mohlo byť otvorené.

G. S.: Otvorenosť však nemusí spočívať iba v progresívnom technologickom uvažovaní.

J. S.: Pochopiteľne, že nie. Je tam množstvo otázok a ku každej sa vedie výskum, ako ďalej. Z globálneho pohľadu úlohy pre architektúru časom rastú – pribúdajú krízy, ktoré definujú jej nové roly. To je ďalší z dôvodov, prečo je nutné pestovať otvorené systémy schopné adaptácie, alebo ak chceš, modifikácie.

No stále sú tu aj normálne architektonické úlohy, od ktorých závisí náš normálny život, ktoré určujú, či vec funguje alebo nie. Máš dobrú dispozíciu, pevnú a subtilnú konštrukciu, svetlo atď. Je nevyhnutné, aby bola architektúra súčasťou nášho normálneho života, aby bola v pozadí a my sme sa mohli sústrediť na seba.

Architektka Gabriela Smetanová pôsobí v ateliéri PLURAL, je doktorandkou v oddelení architektúry HÚ SAV a editorkou online magazínu MAG D A.

Foto: Benjamín Brádňanský

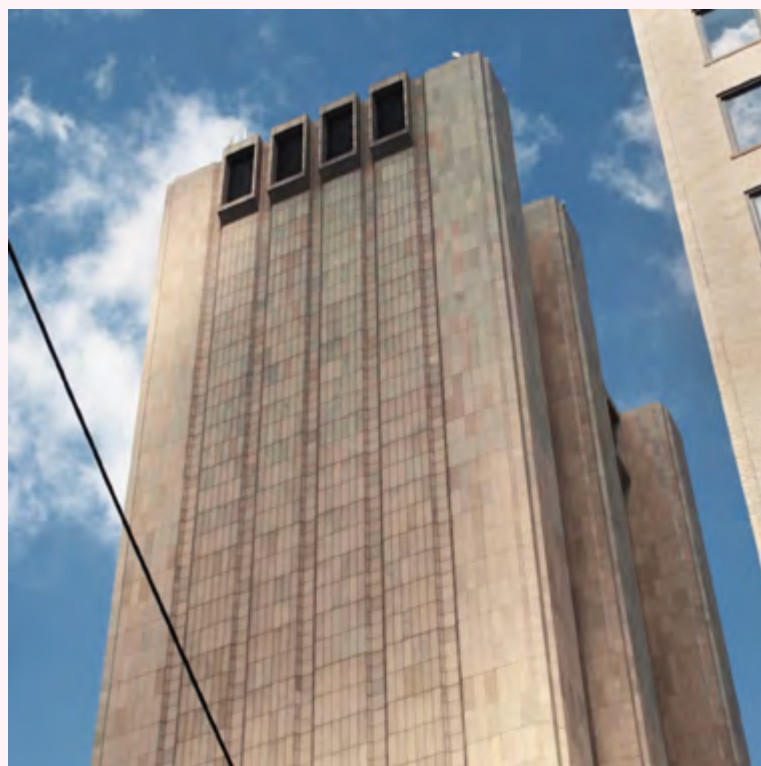

Foto: archív Swiss Institute/Contemporary Art New York

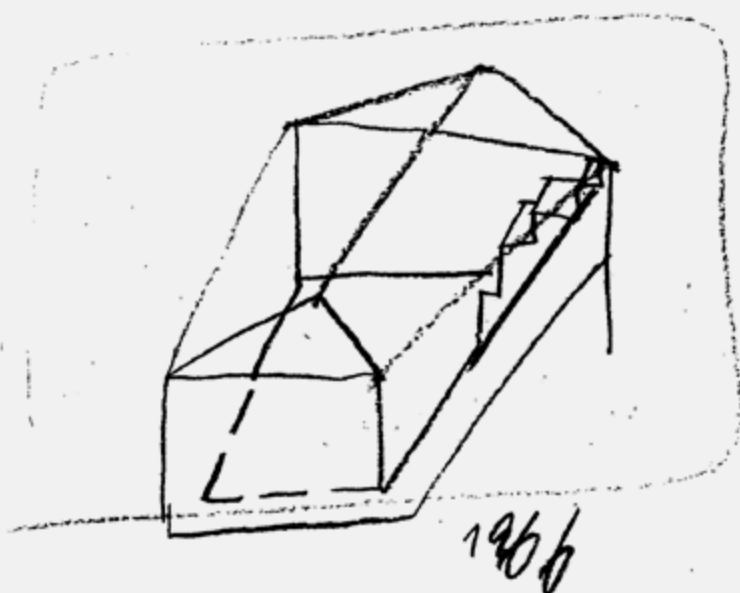
Ján Studený je partnerom ateliéru ksa (dnes ksastudeny), ktorý založil s Davidom Kopeckým v Prahe v roku 1995. V roku 2009 v Bratislave založil ateliér Studený architektú, momentálne spolupracuje s Petrom Stecom. Je držiteľom ocenení: 2x Cena Dušana Jurkoviča (2001, 2015), 2x Grand Prix Architektů (2008, 2014), Piranesi Award 2008, Stavba roka – ABF 2007, Dům roku 1. cena 2018, 3x Cena ARCH (1999, 2001, 2008) a troch nominácií na Mies van der Rohe Award (2001, 2009 shortlisted, 2013). Ján Studený je spoluautorom dvoch národných expozícií na Bienále architektúry v Benátkach (2002, 2016). Od roku 2011 je vedúcim ateliéru A3 na KAT VŠVU, ktorý bol pod jeho vedením súčasťou medzinárodného projektu *Shared Cities Creative Momentum* a editoval v ňom publikácie: *Transformácie (Ikonické ruiny)*, *Stratégia (Ikonické ruiny)*, *Zvyškové priestory*, *2019/20 Dunaj* a *BLS Modely*.

Erna Masarovičová, Štefan Kissoczy

Dom s ateliérom

FOTO: JÁN KEKELI, ANTON SLÁDEK,
ARCHÍV KATARÍNY KISSOCZY

POSTAV SI KETÓNOMÍ
DOM S BAZÉNOM

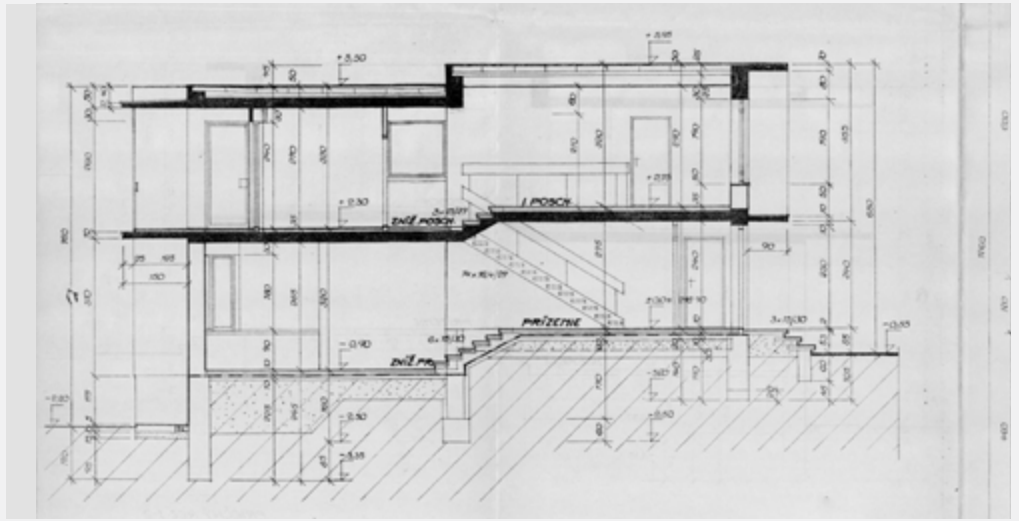
Skica Jána Studeného

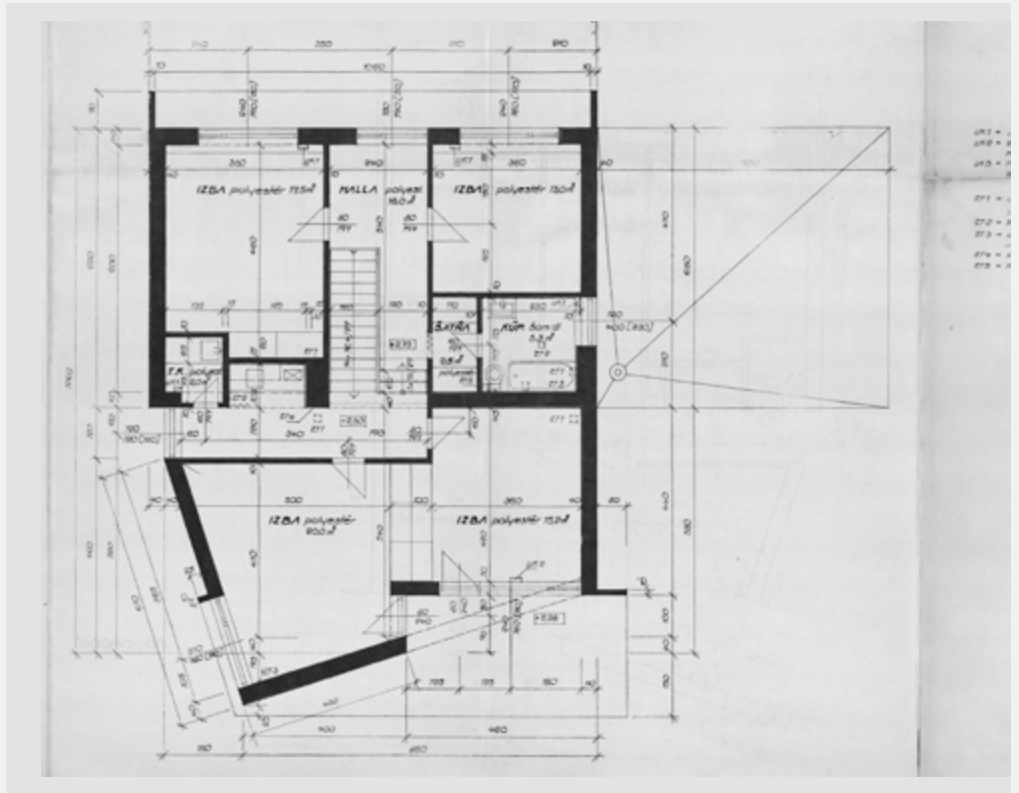

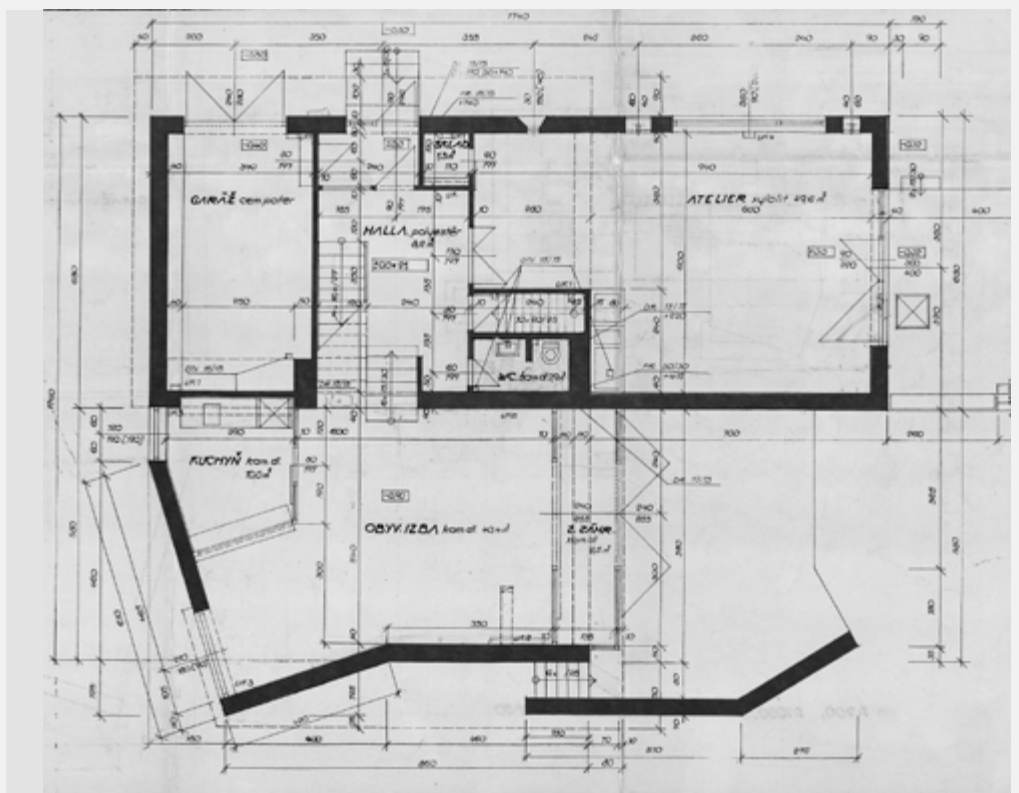

Rez

2.NP

1.NP

Katarína Kissoczy: Otec mal ambíciu byť architektom, ale nemal „dobrý triedny pôvod“. Zobrali ho študovať len na strojnú fakultu a stal sa pedagógom. To bolo niekedy v 60. rokoch, možno ešte skôr. Narodil sa v roku 1926, ale pre vojnu sa všetko posunulo, už boli starší, keď sa rozhodli, že si postavia dom. Chceli mať pokoj na tvorbu. Otec od začiatku spolupracoval s mamou v ateliéri aj na návrhu a realizácii domu. Čo si pamätám, jediné, prečo sa moji rodičia pohádali, bola debata o tom, že mama nakreslila čiaru takto a otec takto, lebo na technike učil presné meranie.

Ján Studený: Z domu cítiť práve taký konštruktérsky duch. Odkiaľ brali inšpiráciu? Mali nejaké referencie, napríklad na tú betónovú konštrukciu? „Béton brut“ bol už známy, ale viem si predstaviť, že v tom čase bol problém ho tu zrealizovať. Ako sa vlastne k tomu materiálu prišlo?

K. K.: Veľmi rozšírené to tu ešte nebolo, no trebárs o Le Corbusierovi sa vedelo. Niežeby rodičia veľa cestovali, raz boli v Taliansku v Benátkach a podobne. Skôr v tom bolo ich vlastné rozhodnutie. Asi sa im páčila tá štruktúra aj v interiéri. Zvnútra je to betón, ale zvonka sú tehly, možno slúžili ako debnenie, na vloženie tepelnej izolácie alebo namiesto nej. Ako sa to robilo, to už presne neviem. Vtedy bolo všetko inak, kúrilo sa, ako kto chcel.

J. S.: Myslel som skôr na to, že dom má možno sochársku aspiráciu.

K. K.: Tak to určite. Mama mala blízko k materiálom a určite to nechceli mať tak, ako to bolo normálne, ako to mal každý. Takže rozmýšľali, ako to posunúť v rámci dostupného materiálového štandardu. Napríklad kopilitové tvárnice pri okne, pri ktorom si sa zastavil – asi si ich z toho obmedzeného sortimentu vybrali. Lebo v tej dobe bolo málo rôznych materiálov, kachličky sa veľmi nedali kúpiť, a ak aj áno, len biele s nejakým hlúpym vzorom, pamätáš si? Na záchode hore si bol, tam je zase kabrinová kúpeľňa. Proste prišli na to, že to dobre vyzerá a funguje.

J. S.: Reliéf domového znaku v betóne pri vstupe sa podobá na reliéfy, aké robil Le Corbusier napríklad v dome Unite d'Ha-bitation v Berlíne. Aj táto ručne robená tapeta cez stenu s dverami je pôvodná?

K. K.: Áno. Mama si rozkresľovala nejaký návrh na papier a potom jej bolo ľúto ho vyhodiť, tak ním otapetovala stenu. To sú viaceré veci len na obyčajnom baliacom papieri... Na zemi pod schodmi sú drevené kocky, aké boli kedysi vo vchodoch do domov. Len robotník ich nalepil tak, že lepidlo už zvrchu nešlo dole. Mama ich nechcela mať takéto, chcela ich mať čistejšie položené, ale to už bolo potom jedno. A tieto radiátory si otec vyrábal sám.

J. S.: To sa mi zdá veľmi zaujímavé. Je tu betón, môžeme sa pozerať na jeho rôzne povrchy, originálne použité keramiky, drevená dlažba, liate podlahy, kopilit. Žiješ tu a máš aj plno návštevníkov, robíš tu sochárske sympóziá. Dom vytvára

výrazné prostredie, ktoré komunikuje s užívateľmi a oni naň reagujú. Máš nejaké priame zážitky z jeho architektúry?

K. K.: Určite. Jedna vec je to, že si určitým spôsobom vyberám veci, ktoré priestor znesie, aby tu boli. To je úplne jasné. Ale mám k tomu blízko, toto je aj môj domov, prostredie. Úplne s ním rezonujem, s oknami, s červenou liatou podlahou, s kamennou dlažbou pred kozubom, ktorá akumuluje a vyžaruje teplo.

J. S.: Teraz sedím na jednej zo zostavy barových stoličiek, každá z nich je trochu iná. To isté sa dá povedať o všetkých kusoch nábytku, sú individuálne dizajnované. Takže okrem obálky, stavebnej štruktúry je tu aj ďalšia vrstva mobiliára a vstavaného nábytku, ktoré dotvárajú vnútorné prostredie.

K. K.: To si mama dizajnovala a teraz sme časť renovovali kvôli jej výstave Erna monumentálna v Galérii mesta Bratislavy. Tamto modré čalúnenie sa opravovalo, mama mala modrú veľmi rada. Nie je to úplne rovnaká farba, jej modrá bola trochu dozelená. Aj túto skriňu, ktorá je trojstranná, si rodičia vyrobili. Nedotknutý, pôvodný je len tento plechový kuchynský kút. Nebola v ňom ani umývačka, mama ju nechcela, pridala som ju až ja, aj túto časť na kávovar a občerstvenie, ktorú potrebujem, keď je sympóziom. Cez okno teraz pekne vidieť zapadajúce slnko. Pôvodne bolo priehľadné, makrolon je na ňom preto, lebo pôvodné okná nedostatočne izolujú. Kruh v okne vytvorila z kaširovanej dosky ako masku. Za oknom bolo plno stromov, no keď noví susedia stavali, žiaľ, vyrúbali ich.

J. S.: Je zaujímavé, ako dom funguje spolu so záhradou.

K. K.: To, že ideš do otvoreného priestoru, je tu podstatné. To by som nemenila, keby som si stavala dom. Nikdy by som to neurobila tak, ako je to dnes bežné. Tu je čerešňa, tento lesík tu už bol, rodičia chceli stromy čo najviac zachovať. Úplne sa prispôbili pôvodnému terénu. Ateliér, kde sa zvära, je umiestnený na strane, kam toľko nesvieti slnko. Naopak, táto zimná záhrada je skvelá tým, že vytvára medzipriestor, ktorý čiastočne izoluje obývačku.

J. S.: To je nádherný detail, tie tenké rámy aj sklenený podhľad. Veľmi moderná, súčasná vec. Sú v podhlade nejaké svietidlá?

K. K.: Počkaj, rozsvietim ich. Podľa mňa pôvodne svietili aj von na terasu, lenže asi z tepelných dôvodov potom vonkajšie nadsvetlíky opláštli.

J. S.: Ešte by som sa vrátil na začiatok. Najskôr bol teda ateliér a až potom prišlo rozhodnutie postaviť dom?

K. K.: Nie. Od začiatku to mal byť dom s ateliérom. Ateliér sa však postavil ako prvý, pretože potrebovali zarábať na stavbu domu aj vyrábať časti interiéru. Realizovali tu tie objekty, sochy a reliéfy do verejného priestoru, ktoré si videl na výstave.

J. S.: Za neuveriteľný považujem vonkajší krytý bazén. Je zaujímavé, ako ho teraz využívaš na výstavy. Je to krásny inštalčný priestor, akýsi priezor s čarovným svetlom vnútri, krásne umiestnený v záhrade. Využíva terénny zlom a komunikuje severným zasklením s domom. Musel to byť trochu luxus mať v tej dobe v záhrade bazén.

K. K.: To určite bol. Ale keďže mama pracovala manuálne, aj kovala a podobne, mala nejaké zdravotné problémy a v bazéne cvičila. Mal skôr fyzioterapeutickú funkciu. Tu je tá kúpeľňa, kde je v interiéri veľmi zaujímavá a funkčne použitý kabrinec. Sklo v sprche tu nebolo, dala som ho sem kvôli sympóziám, keď ju používa viac ľudí. Tu je zase otcov radiátor. Modrozelená podlaha je takisto liata, ale, bohužiaľ, už je v horšom stave. Táto modrá čalúnená leňoška je pôvodná, navrhol ju francúzsky dizajnér Olivier Mourgue. V obývačke sú ešte dve podobné kreslá. A tu sú dve menšie izby, táto bola pôvodne moja. A tu bola spoločná izba našich. Vo vstupe na balkón otec neskôr urobil ďalšiu zimnú záhradu, v tej dobe neexistovala klimatizácia a asi pochopil, že aj tu treba tepelnoizolačný a možno aj zvukový filter.

J. S.: Páči sa mi tu flexibilita. Pomerne široký balkón umožnil vstavenie skleneného medzipriestoru, do ktorého ústia dvere z oboch spální. Aj to atypické umiestnenie drezu/umývadla v spálni...

K. K.: A túto kuchynku na hornom poschodí si vymysleli až v určitej fáze, že tu bude bývať niekto, kto sa bude o nich starať. Toto je lekárska skriňa od starého otca a biedermeier od starej mamy. Tých vecí máme už trochu priveľa.

J. S.: Aká náročná je starostlivosť o tento dom?

K. K.: Stále tu treba niečo renovovať alebo nejakú upraviť. Mám na to aj pomocníkov. Toto mi vyrobil jeden kamarát, fotograf, keď som mu vravela, že z okien ťahá. Je to číra fólia v drevenom ráme. Teraz tu nekúrime a je to výrazne tepelne lepšie, ani som tomu sama neverila. Samozrejme, asi to neizoluje ako dvadsaťcentimetrový polystyrén, ale chcela som to riešiť sezónne, len v zime. Pochopiteľne, keď je vonku mínus dvadsať, už to nefunguje. Naši platili dosť veľkú sumu za vykurovanie a potrebovala som ju znížiť, čo sa mi týmto všetkým podarilo viac než o polovicu. Pomohlo aj zateplenie stropu a strechy.

J. S.: Radila si sa so mnou, či dom zateplíť alebo nie, prípadne akým spôsobom. Tiež som hájila pôvodnú materiálovú štruktúru aj výplne, okná a rámy. Výborne si to s tou fóliou vymyslela. Je krásne, ako zostala zachovaná pôvodná priehľadnosť. Obdivujem, že je to sezónne a absolútne citlivé riešenie, nezasahuje do podoby domu, nijako ho nedegraduje.

K. K.: Ďakujem. Všade je to takto namontované, preto na poschodí zatiaľ nekúrime. Ale je tu celkom teplo, ide zdola. Potom neskôr trochu pustím radiátor.

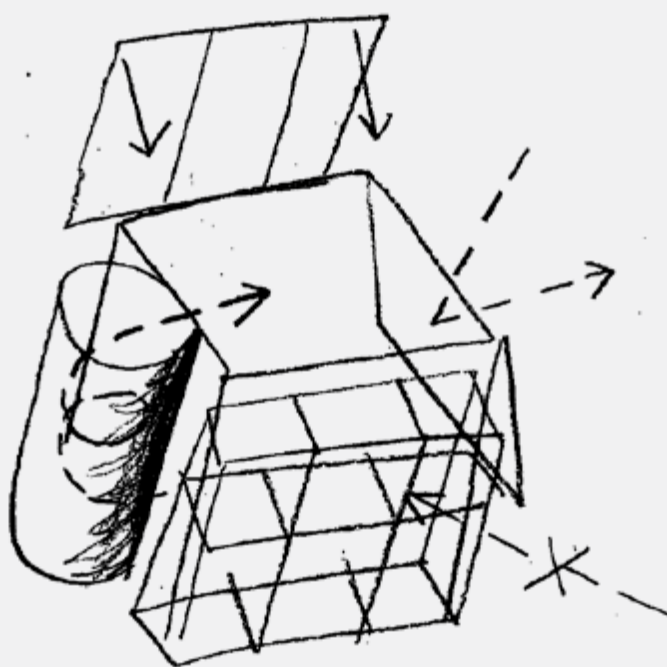

Názov	Dom s ateliérom
Adresa	Gorazdova 31, Bratislava-Staré Mesto
Autori	Erna Masarovičová, Štefan Kíssoczy
Spolupráca	Oldřich Černý
Investori	Erna Masarovičová, Štefan Kíssoczy
Realizácia	1963 - 1967
Pozemok	813 m²

PLURAL

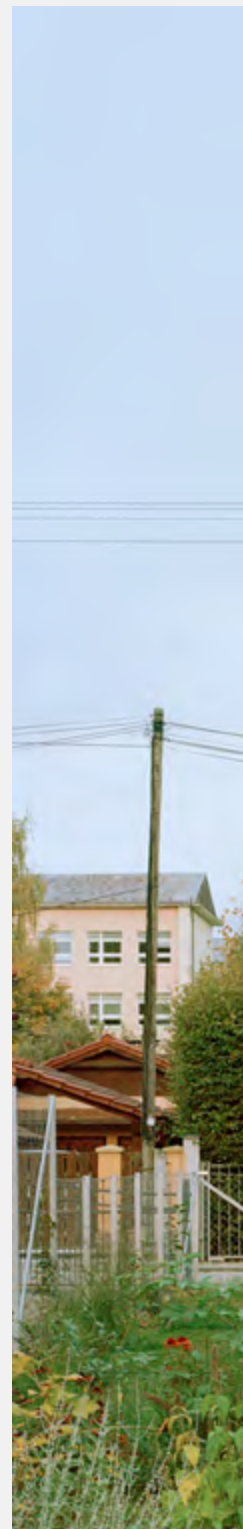
FOTO: MAXIME DELVAUX

Vila Bôrik

KUBUS
DOM'S INTERAKCOM
ZOBRAZUJÚCIM
JEHO FUNKOVANIE

Skica Jána Studeného

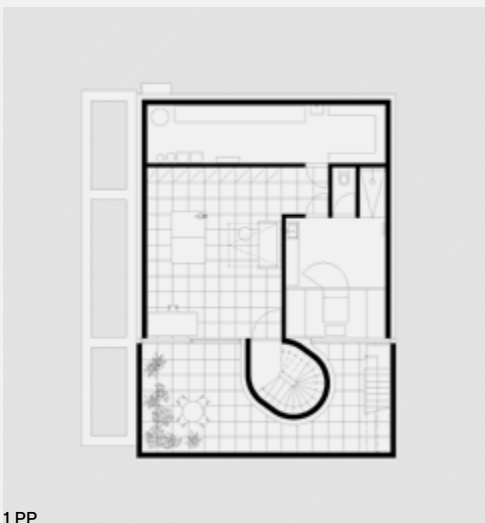

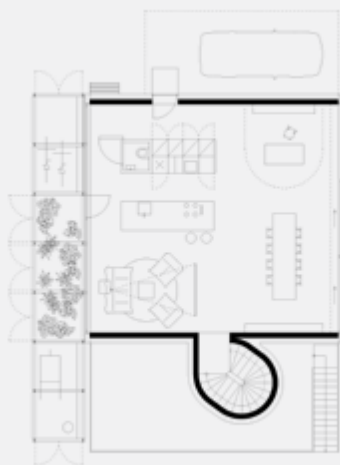
1.PP

Ján Studený: Zdá sa mi, že situácia u nás nie je taká, že by bola architektúra chcená. A ak je, potom možno o kvalite výkonov architektov z hľadiska premyslených autorských výpovedí polemizovať. Témou, ktorou sa zaoberám, je protoarchitektúra alebo cesta formulovania procesov, ktorými sa k architektúre dá dostať od nearchitektúry. Všeobecne to, ako sa architektúra koncipuje. Myslím si, že tento dom ponúka veľmi vyhranené názory na to, čo architektúra je, a snaží sa ich naplniť. Akým spôsobom sa na koncepte podieľalo prostredie, keďže je jedným z činiteľov zadania?

Martin Jančok: Časť mesta, v ktorej je vila situovaná, tvoria prevažne rodinné domy na pomerne malých pozemkoch so záhradami. Pri prvej obhliadke nás asi najviac zaujalo, že za domami sa ukrýva kontinuálna záhradná krajina, ktorá pôsobí súvislo aj napriek parcelácii. Pozemky sú poväčšine oddelené priehľadnými plotmi z pletiva, susedia si navzájom vidia do záhrad. Toto prostredie má charakter niečoho polosúkromného, spoločného. To sa však postupne mení. Keďže ide o vyhľadávanú obytnú štvrť, neďaleko centra mesta, dnes v nej stavajú prevažne ľudia, ktorí si to môžu dovoliť. Majú väčšie priestorové nároky a ich domy zvyčajne objemovo výrazne prerastajú pôvodný typ zástavby v lokalite. Preto často zaberajú veľkú časť svojho pozemku a ukrajujú tak zo spoločnej záhradnej krajiny. Aj zadanie pre nás predpokladalo väčší objem domu. Nechceli sme sa dať chytiť do rovnakej pasce. Snažili sme sa zorganizovať daný program tak, aby sme dom horizontálne neroztiahli po celom pozemku. Prešli sme viacerými verziami, dokonca sme chvíľu uvažovali aj o rozdelení domu na dva objemy. Nakoniec sme ho rozvrstvili vertikálne do troch podlaží, z ktorých jedno sme ukryli pod zem. Takto je výsledný objekt v súlade s priestorovo-objemovým rámcom prevládajúcej zástavby a v plnej miere si ponecháva pôvodnú záhradu.

J. S.: Viedol vás k tomuto prístupu nejaký predobraz?

Michal Janák: Áno, súvisí to s naším prístupom k všetkým projektom. Dôležitá je pre nás skôr analýza kvalít prostredia než nejakých problémov. Pri samotnej architektúre práca s precedensmi. Často abstrahujeme konkrétne projekty do univerzálnych typov. Spoločnou referenciou pri koncipovaní *Vily Bôrik* bol *Maison à Bordeaux* (OMA), ktorý je

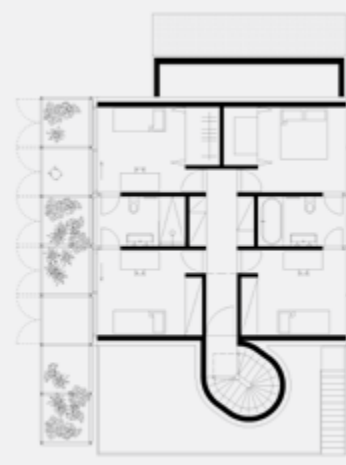
1.NP

pre nás reprezentantom vertikálneho radenia programu. Každé podlažie predstavuje úplne iný svet a inú architektúru. Týmto modelom sme adresovali aj túžbu po čo najväčšej pestrosti a priestorových kvalitách v čo najefektívnejšej kompaktnnej obálke. Je to precedens reprezentujúci typ, ktorý je možné sledovať aj na iných projektoch. Nejde však o jediný model. Koláž foriem je pre nás známa z práce Johna Hejduka. Autonómnejšie formálne elementy sa spájajú a komponujú v rámci celku. Takisto sme použili aj vlastnú referenciu: *Dom v dome* v Bernolákove. „Zrecyklovali“ sme jeho pôdorys a prispôbili ho ako vrchné intímnejšie podlažie *Vily Bôrik*. Miestnosti sú tu zoradené v mriežke 3 x 3 polia. Stredné pole, ktoré bolo v *Dome v dome* obývacím priestorom, je vo *Vile Bôrik* skomprimované na chodbu presvetlenú zhora, obdobne ako jedáleň v Bernolákove. Precedensom bolo aj Milučkého krematórium, konkrétne vo vzťahu interiéru a exteriéru. V podzemnom podlaží sa prejavuje v prechode exteriérovej dlažby dovnútra. Tieto príklady ilustrujú, akým spôsobom pracujeme – nie priamo s konkrétnou referenciou, ale s ideou, ktorú potom testujeme v rámci daného programu na konkrétnom pozemku.

Martin J.: Predobrazov je v tomto prípade viac. Predsadená oceľová konštrukcia s uzavretou predzáhradkou ovplyvňuje pocit súkromia v obytných priestoroch na prvom podlaží podobne ako zimná záhrada vo *Vile Tugendhat*. Takto by sme tam možno našli ešte ďalšie príklady, ktoré rotovali v diskusiách o návrhu. *Vila Bôrik* je možné vnímať ako priestorovú koláž rôznych situácií a momentov. Do jedného celku zahŕňa viacero špecifických priestorových zážitkov. Dom ponúka viacero priestorov, ktoré sú otvorené, iné zas poskytujú väčšiu mieru intimitu. Patio zapustené pod úroveň terénu predpokladá odlišné možnosti využitia ako záhrada a podobne. Oproti svojmu predchodcovi, omnoho introvertnejšiemu *Domu v dome*, je *Vila Bôrik* extrovertná a podstatne komplexnejšia. Súvisí to aj s majiteľmi oboch domov, zrkadlí to ich osobnosti.

J. S.: Obaja hovoríte o architektonických predobrazoch jednotlivých častí domu. Zdá sa mi pekné, že sú artikulované separátne časti domu, jednotlivé zóny, ktoré majú pre čitateľnosť architektonického celku nejaký význam.

Martin J.: Na dosiahnutie toho, čo chceme návrhom adresovať, pracujeme predovšetkým s priestorom. Preto je pre nás veľmi dôležitá

2.NP

jeho precízna artikulácia. Samozrejme, podporujeme to príslušnou konštrukciou a materiálitou, ktoré zodpovedajú zámeru, ale v centre nášho záujmu je vždy priestor. Snažíme sa o veľmi priamu a zrozumiteľnú architektúru, ktorá je sebvysvetľujúca. Nepotrebuje dodatočný výklad.

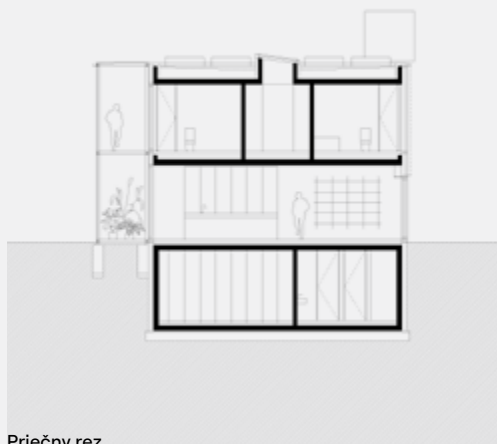
J. S.: Čo je pre vás nosná idea, ktorú ten dom prináša? Akú hlavnú hodnotu sprostredkúva?

Michal J.: Nejestvuje jedna nosná idea. Všeobecne pracujeme skôr s rôznymi „témami“, a to naprieč všetkými projektmi. Niektoré spolu súvisia, no sú aj koncepčne autonómne. Program, lokalita, ale aj iné súvislosti, spoločenské a kultúrne, ovplyvňujú, ktoré témy a ako sú v danom projekte poňaté. Ak ide o *Vilu Bôrik*, nadviazal by som možno na prvú otázku a priblížil genézu tejto formy. Formu okrem programu a lokality ovplyvnili aj spomínané abstraktnejšie univerzálne modely architektúry či konkrétne precedensy, ktoré sme vyhodnotili ako podnetné a zmysluplné pri nastavení priestorových vzťahov. Kontextualizmus pre nás nie je východiskom a často sa mu aj vyhýbame, aby sme si ponechali priestor na predstavu iných zaujímavých konceptov. Pôvodne sme uvažovali aj o rozdelení programu do dvoch objektov. Po istej úvahe a dialógu sme však usúdili, že tu je pripodobnenie prostrediu v hrubej forme objemu či v modeli zástavby adekvátnejšie. Záhrada tak ostala súčasťou niečoho spoločného, dom si ju neprisvojil. Len čo sme sa však s klientmi zhodli na objeme, ktorý je kompaktný a pomerne neutrálny, bolo pre nás dôležité dostať doň čo najväčšiu mnohorakosť. Okrem vertikálneho radenia programu ponúkajúceho odlišné „svety“ podporili túto rozmanitosť aj „fasády“, ktoré sa prejavujú nielen formálne, ale aj priestorovo.

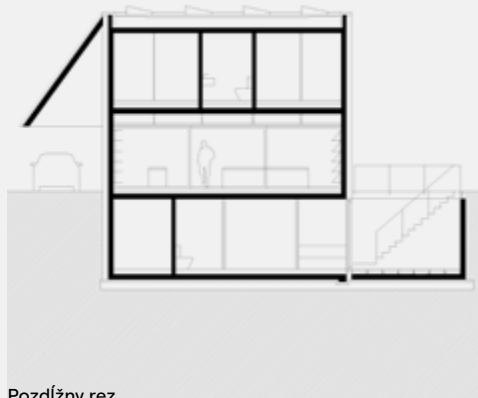
J. S.: Pri tomto dome vnímam aj organické skladanie častí. Telo ako hlavný priestor, ku ktorému sa pridávajú ďalšie – nohy, krídla, schodisko, prístrešok, zimná záhrada... – a umožňujú tomu telu nejakou fungovať, zabezpečujú ho. Existujú nejaké nearchitektonické príbehy, ktoré by sa dali analogicky spomenúť?

Martin J.: Aj takáto interpretácia je asi možná. Trochu mi to pripomína Ungersovu knihu *Morphologie: City Metaphors*, v ktorej opisuje mesto na základe analogických obrazov. My však o architektúre takto neuvažujeme, takmer výhradne sa hýbeme v rámci medzi disciplíny.

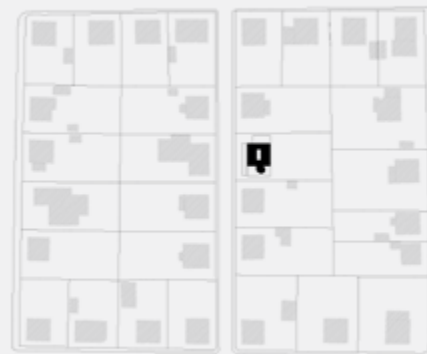

Priečny rez

Pozdĺžny rez

Situácia

Svoje východiská sa síce snažíme formulovať citlivo, s ohľadom na širší spoločenský a kultúrny význam, no ich priestorové vyjadrenie je spravidla veľmi priamočiare. Snažíme sa držať jadra architektúry a témy, ktorými sa zaoberáme, sú vždy architektonické. Podobne ako *Dom v dome* aj *Vila Bôrik* pracuje s témami interiér – exteriér, dom – záhrada, ale inak. Smerom do záhrady je otvorená na maximum, čo podporuje aj zasklenie okien na druhom podlaží od kraja po kraj fasády, aj veľkorysé posuvné krídla okien na prízemí, ktoré doslova vpúšťajú záhradu dovnútra domu. Na strane ulice sa priepustnosť západnej fasády kontroluje pomocou otváratej oceľovej konštrukcie vyplnenej ťahokovom, ktorý súčasne zachytáva časť intenzívneho západného svetla a čiastočne chráni dom pred prehrievaním. Práca s denným svetlom bola pre nás veľmi dôležitá. Snažili sme sa naplno využiť východozápadnú orientáciu domu a zachytiť rôzne svetelné atmosféry počas dňa.

Michal J.: Chcel by som dodať, že nepracujeme s organizmickými či inými metaforami, ale pomerne priamočiaro architektonickým jazykom. Ak by som však ex post hľadal nejakú vhodnú metaforu, bol by to „interface“, teda rozhranie. To je jedna z dôležitých tém, ktorým sa venujeme. Vo *Vile Bôrik* sú všetky elementy na fasáde nejakým rozhraním, či už v rámci programu samotného domu, alebo medzi ním a jeho okolím. Nastavujú vzťahy. Otvorenie, navádzanie, prepájanie či gradientný prechod. Podobne je to v *Dome v dome*. Ako je možné vnímať pri týchto projektoch, tieto rozhrania pomerne explicitne artikulujeme. Neustupujú do úzadia v prospech nejakej inej všetko objímajúcej geometrie alebo idey, a to aj v prípade Bernolákov, kde je pomerne dominantnou, ale nie jedinou témou.

J. S.: Z vašich odpovedí, a aj z domu, mám dojem, že je u vás čitateľný silný záujem o komplexnosť. Dovoliť by som si trochu provokatívnu otázku. Myslíte si,

že keď niečo chýba alebo keď sa pracuje s nejakou substitúciou, zámernou alebo náhodnou, môže byť takáto poloha obohatením architektúry? Viem, že je to opakom vášho myslenia, ale nadhadzujem otázku súvisiacu s témou tohto čísla. Je zrejme, že v záujme o obsahovú komplexnosť sa architekt vyrovnáva s náhodnosťami. Je to vždy otázka nejakej rovnováhy. Ako sa pozeráte z tohto pohľadu na svoju tvorbu a tento dom?

Martin J.: Myslím si, že naším cieľom je niečo, čo Robert Venturi nazval *zložitým celkom*. Modernej architektúre vyčítal jej reduktivnosť, že si vyberá, čo jej vyhovuje, a rezignuje na to, čo ju nezaujímá, respektíve čo nedokáže formálne spracovať. V tomto uvažujeme podobne. Hľadáme vzťah medzi poriadkom a chaosom, nastavujeme pomer medzi zafinovaným a voľným. Vždy však vo forme koherentného celku. Ide nám o to, aby architektúra, ktorú navrhujeme, bola viacvrstváva aj súdržná. Snažíme sa dávať si veľký pozor, aby sme zabezpečili dostatočnú otvorenosť svojich návrhov, aby v nich bol priestor aj na niečo neplánované. Vytvárame rámce, ktoré predpokladajú určité možnosti využitia bez toho, aby sme ho diktovali. Podľa toho, ako sme ten dom opisali, to možno vyzerá, že sme ho navrhli v nejakej úplnosti alebo nemennosti, že sme ho úplne dopovedali. Myslím si však, že je tam stále dosť priestoru na to nepredvídané. Napríklad oceľová konštrukcia pred domom. Predpokladáme využitie uzavretej predzáhradky, no stále nevieme, ako to dopadne. Závisí len od majiteľov domu, ako si ten priestor osvoja, do akej miery bude priepustný. Možno bude husto zaplnený rastlinami alebo to bude celé subtilnejšie, bude tam aj miesto na sedenie a možno ho obsadia úplne inak. V konečnom dôsledku ide o rodinný dom a ten nemá až také nároky na prispôbitosť ako iné typologické druhy. Tu by som len rýchlo spomenul *Dočasný letný pavilón* pre SNG, ktorý sme navrhli spolu s Totalstudiom. Mriežka vytvorená z lešenia

bola naším manifestom minimálnej architektúry nevyhnutnej na organizáciu programu. Najnižšia miera prítomnosti architektúry verzus maximálna voľnosť práce s dočasnou náplňou pavilónu. Išlo nám len o nastolenie základných priestorových vzťahov, aby mohol návštevník povedať, čo je dnu a čo vonku.

J. S.: Rozumiem tomu tak, že vyčlenenie komunikačných jednotiek mimo základného priestorového rámca, ale aj vertikálna diferenciacia troch podlaží umožňujú oslobodenie jadra pre nejakú voľnosť jeho zariadenia.

Martin J.: Áno, je to presne tak. Vysunutie schodiska nám umožnilo slobodnejšie uvažovať o dispozícii jednotlivých podlaží. Tu mi napadajú ešte dve podstatné veci, ktoré súvisia aj s predchádzajúcou otázkou ohľadom otvorenosti k zmenám. Mriežka miestností na hornom podlaží počíta so štyrmi identickými izbami v rohoch domu. Hoci je spáľňa rodičov dnes na nejakom mieste, o pätnásť rokov môže byť niekde inde. Nemá predurčené jedno ideálne miesto. O poschodie nižšie je zas veľký otvorený priestor – *plan libre*, kde sú nachystané elektroinštalácie v strope a v podlahe tak, aby bolo možné meniť pozície zariadení podľa potreby. Napríklad vymeniť jedálnenskú časť s obývacou.

Michal J.: To isté sa dá povedať aj o podzemnom podlaží. Je to ateliér, ale môže byť aj hosťovskou izbou, respektíve herňou. V procese sme to nastavili tak, že chceme množstvo priestorových typov, ktoré by mali byť samy osebe dostatočne flexibilné a abstraktné. Nie sú úplne jednoznačne programovo zafinované, čo vytvára trochu napätia oproti komplexnosti.

J. S.: Toto sa mi zdá ako výborné uzavretie nášho rozhovoru. Veľmi dobre sa mi s vami komunikuje. Vždy je v tom istá miera subtilnosti, ktorá je veľmi príjemná a obsažná.

Spoločnosť Schüco použila pri realizácii stavby okná SCHÜCO AWS/ADS 75.SI, zdvížno-posuvné systémy dverí SCHÜCO ASS 70 HI, presklenú fasádu a svetlík SCHÜCO FWS 50.

Názov	Vila Bôrik
Adresa	Žilina-Bôrik
Autori	PLURAL – Martin Jančok, Michal Janák, Zuzana Kovalová, Ruslan Dimov
Spolupráca	Michal Marcinov (krajinná architektúra), Katarína Kyselová (statika), Samuel Šimonovič (oceľové konštrukcie)
Investor	súkromný
Projekt	2017 – 2019
Realizácia	2019 – 2021
Úžitková plocha	260 m ²
Náklady	800 000 €

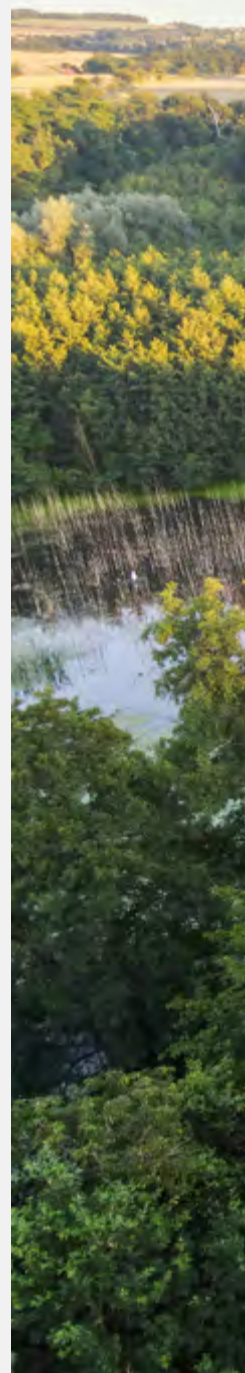
Radka a Miro Kurčíkovci

FOTO: ARCHÍV AUTOROV

Rodinný dom v Ratboři

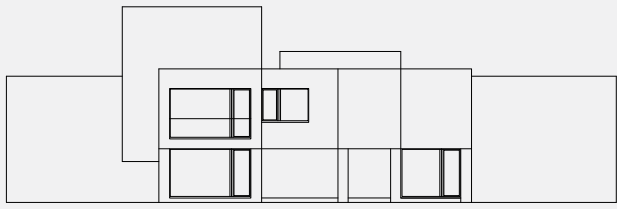

Skica Jána Studeného

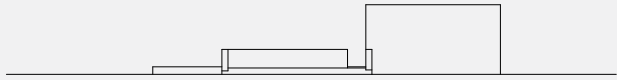

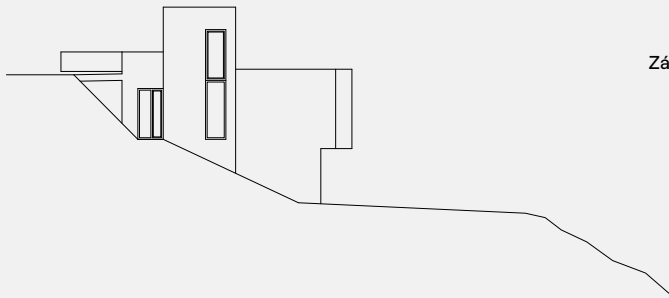

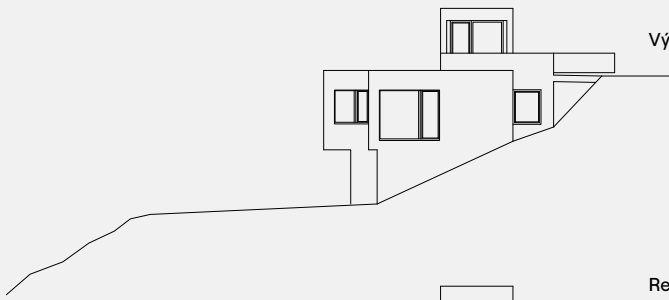
Juh

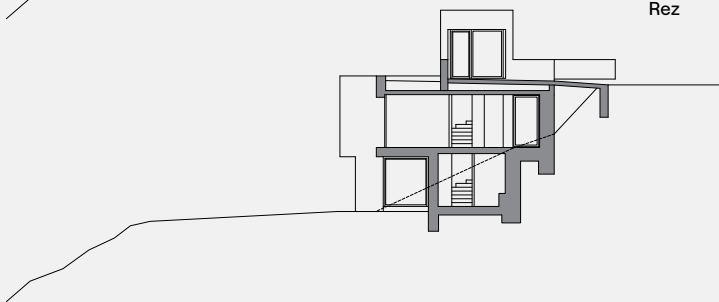
Sever

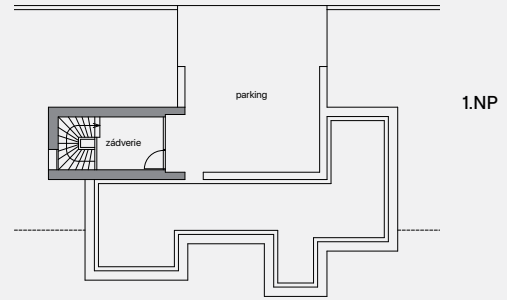
Západ

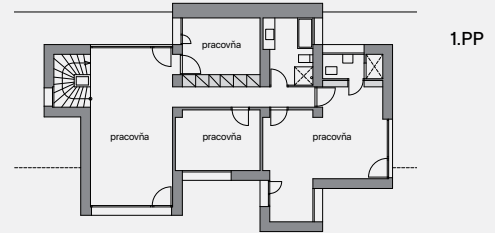
Východ

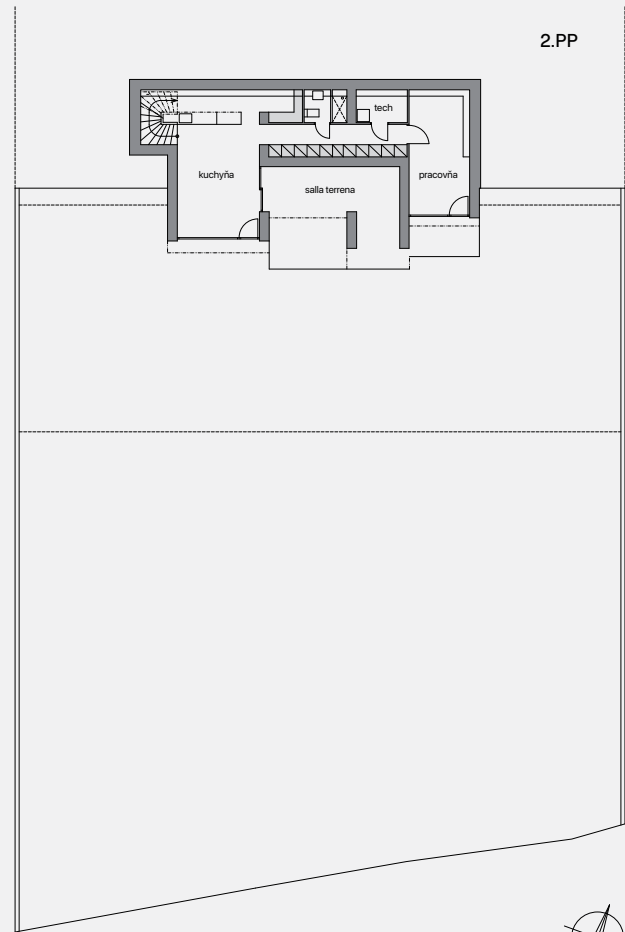
Rez

1.NP

1.PP

2.PP

Ján Studený: Čo robí váš dom architektúrou?

Miro Kurčík: Priznám sa, ako úplne prvé mi napadlo, že azda to nebude architektúra. Síce sme obidvaja pôvodom z mesta, ale sme spokojní tu na vidieku. Dedina je nielen sídelný útvar, ale i krajina okolo nej, ktorá je v našom prípade ladne česky rozvlnená a generáciami kultivovaná. Prvotná idea pri premýšľaní o dome bola tradičná vidiecka architektúra, funkčná, bez dekoru. Obyčajný dom, ale pre potreby 21. storočia. Pre mňa je tam veľký vplyv Barragána, ktorý noblesne preniesol do moderny túto klasickú až ľudovú architektúru, z obyčajných materiálov, s drevenými oknami, tradičnými omietkami, v ktorých ostala pravdivosť obyčajných domov. To, že v jeho prípade je to farebné Mexiko, nehrá rolu, skromná realita vidieka je globálna. A to sme chceli dosiahnuť aj tu, dom je vzhľadom na terén prirodzene utopený, je posledný v rade šiestich rovnakých pozemkov a snaží sa im dotvoriť prirodzenú urbanistickú koncepciu. Navyše som nechcel cloniť budove školy, ktorá je severne od našej parcely. Architektúra je to skôr pre nás, vnímaná zo záhrady, z ulice nemá dom pre dedinu ozvlášťujúci, ale, našťastie, ani škodlivý charakter.

Radka Kurčíková: Je to zredukované lenom na priestor, svetlo a záhradu. Není tady nič navíc. Ve chvíli, kdy se dům stavěl, jsem si říkala, vždyť já přece nedokážu bydlet v něčem, co reprezentuje hezký byt. Dědala jsem všechno proto, aby to bylo drsné.

M. K.: Bola to úplne jasná a dobrovoľná cesta k materiálovej surovosti. Rodinný dom chápem ako hospodársku stavbu, robustnú a odolnú, bez reprezentačných ambícií. Nie je to statusový symbol navonok, v takom sa žiť nedá. Pre nás je dôležité naše pohodlie a súkromie. Nebyť videný a nikoho nevidieť.

J. S.: Tomu zodpovedá situácia pozemku a domu na ňom. Mohli by ste povedať pár slov o mieste, topografii, svetle, ako anticipujú priestorové vzťahy domu a okolia? Ako sa premietajú v koncepte?

M. K.: Výber parcely je nesmierne dôležitá súčasť celého procesu a veľmi veľa ľudí to podceňuje. Trepezlivosť sa rozhodne vyplatí. Nám to zabralo niekoľko rokov. Jedna zo základných požiadaviek bola blízkosť prírodného útvaru, ktorý budí rešpekt a vyzýva na prirodzenú pokoru. Mať napríklad za chrbtom hlboký les plný diviakov či široký výhľad do krajiny, kam zbožne pozeráš, alebo prípadne vodnú plochu, kde sa môžeš utopiť, keď si nedáš pozor. Videli sme kadečo, ale tento pozemok splnil úplne všetky kritériá, t. j. voda, južný svah, okraj dediny, blízkosť okresného mesta s dostatočnou vybavenosťou, dopravná dostupnosť (vlak). Navyše je v dedine zámok od Kotěru, čo je príjemný pocit.

Aj nasledujúci projekčný proces trval niekoľko rokov, rozpracovaných a vymodelovaných variantov boli desiatky. Najťažšie bolo zbaviť sa práve „architektúry“, dopracovať sa k podstate, očistiť to od rôznych trendov, manierov a rutín.

J. S.: Možno ten dom premiestniť aj inam?

R. K.: Ne, to vôbec. Existujú domy s týmhle konceptom. Kým máš cestu nahore a pozemok dole, je úplne logické parkovať na streše a všechno nasmerovať na záhradu, pokiaľ na druhej strane není nič rušného. Ale na inom mieste by tenhle koncept dostal prosté inú podobu. Miesto se projevilo v celé dispozici, ve směrování prostor „dopředu“ do zahrady, ale taky do stran. Roli sehrálo, že na jedné straně máme souseda, na východě ne. Asi to nejdůležitější bylo světlo a praktická dispozice se schody, kterými se dostaneš rychle dolů. Strašně důležitá je tady ta dlouhá chodba, která si hraje se sluncem. Od začátku jsme plánovali, aby ložnice měla východní slunce, což Miro vlastně nakonec nevyužívá, protože pracuje spíš v noci. Za mě je to sluníčko v tvorbě prostoru asi nejzásadnější. Když ráno svítí, nahore ve vstupu svítí i stěny, když stojíš dole, máš pocit, že jsi tam zapomněl zhasnout. A když ráno vycházíme z domu pryč, tak jdeme proti slunečním paprskům a parapetnímu plechu s námrázou. Tj jsou emoční zážitky, které mě dostávají.

M. K.: A potom je tu hra ortogonálnej geometrie, keď slnko zrazu vykreslí všetky šikmé rozhrania svetla a tieňov a vygeneruje nádherné obrazy. Téma chodby, to bola i jemná rebéllia, keď kadekto tvrdí, že nemôžeš kresliť takéto dlhé chodby, a ty to porušíš. Keď zostúpiš zo schodiska, vidíš cez celý dom, čo je nejakých osemnásť metrov.

R. K.: Jeden architekt, který v rodinných domech nedělá chodby a propojuje obývací s komunikací do jediného složitě otevřeného prostoru, mi jednou vysvětloval, že chodby se v rodinném domě nedělají. A pak vidíš Olgiatiho dlouhé chodby vedené i v podzemí... Chodba prodlužuje prostor a podstatně zvěšuje prostorový komfort právě tím, že je dlouhá a zbytečná. Ale nedělali jsme chodbu primárně na efekt, dělali jsme ji, protože Miro chtěl pracovnu co nejdál od zbytku domu. Než chodbou projdeš, zapomeneš, co jsi dělal předtím, relaxuješ.

M. K.: Ešte si sa pýtal, čo by domu všeobecne nemalo chýbať. Mal by mať vôľu fungovať v rôznych generačných schémach. Je veľmi dôležité, aké ľudské typy tvoria rodiny. Ak je to typ, čo sedí na gauči a pozerá telku, má iné potreby. Potrebovali sme jedno zázemie, spoločnú kuchyňu a štyri ateliéry vedľa seba, kedykoľvek zameniteľné podľa potrieb.

J. S.: Sám neviem, čo by domu nemalo chýbať. Možno niečo, čo ma uspokojí v zmysle užívateľa, že prestanem mať problém s tým, čo mi v ňom prekáža alebo chýba. Je to, samozrejme, otázka osobného nastavenia alebo nejakej preferencie.

M. K.: Za úplný základ však považujem klimatickú a akustickú pohodu domu a miesta. A som nesmierne rád, že i tieto posledné roky, keď je zmena klímy už realita, je dom stále pohodlne obývateľný, čo je, myslím, možné len vďaka zelenej streche a blízkemu rybníku.

J. S.: Skôr sa pýtam z takých architektonických pozícií pri premýšľaní o dome.

R. K.: Podle mě to záleží na tom, jak jeho obyvatelé žijí.

J. S.: Stále sa snažím sústrediť na tému protoarchitektúry alebo vnemu, čo z nearchitektúry tvorí architektúru.

R. K.: Za mě je to v tom, že uvažuješ v těch protoarchitektonických kategoriích. Pro mě je to prostor a světlo a dobře vymyšlené prostorové návaznosti a hutný materiál. Náš syn jako malý nesnášel ty betonové stropy, některé detaily a to, že na kabelech chybí světla. Ale říká, že máme skvělé prostorové řešení. Myslím, že to je to, co nemá domu chybět, emoční kvalita.

M. K.: Každý priestor, aj tá posledná kúpeľňa alebo kotolňa, predstavuje kompozičnú výzvu. Každá stena v miestnosti by mala kompozične fungovať. Nemôže tam byť žiadne hluché miesto. Každá miestnosť musí ponúkať obrazy. Ďalším dôležitým prvkom je prechodová časť medzi interiérom a exteriérom, čo je v našom prípade krytá terasa (sala terrena). Celé leto, asi pred tromi až štyrmi rokmi, som v nej spával a každé prebudenie bolo úplne magické. Na to stačí len krytý priestor, aby doň ráno nepadala rosa.

J. S.: Áno. Myslím si, že je dôležité hovoriť o tom, čo je architektúra a čo ju tvorí. Nechcem to tak nejakो vyzvať, ako si pekne povedal na začiatku, hlavne nie architektúru. Tiež často pristupujeme k projektom takto, hlavne čo najmenej architektúry tam dávajte a nesnažte sa o ňu. Ona tam príde. Ale v zásade je dobré nejakو ju pomenovať.

M. K.: Určite, nedopovedanosť je veľmi dôležitá a ponúka množstvo slobodných interpretácií. Ak je tá vec definovaná až príliš konkrétne, stráca tvárnosť. Takto sa možno dostávame k materiálom. Všetko sú to surové, čisté materiály, bez náterov, ak je to možné, pretože každý náter predstavuje mierne falošný nános. Nechávame to tu drsné, pretože nemáme potrebu s tým niečo ďalej robiť, takto nám to úplne vyhovuje. Neprší nám na hlavu, teplá voda tečie, sú dôležitejšie veci. To bol určite dosť zásadný moment. Steže je možné dom po náležitej investícii zmeniť na „zlatú klietku“, ale to nie je náš svet.

J. S.: Teraz si to dobre otočil. Zaujímalo by ma, akú rolu v užívaní malo rozhodnutie o materiáloch, ktoré si teraz opísal. To, že nie je žiadny záujem o povrchové úpravy a že to v tomto zmysle nepreberá žiadnu faloš. Proste je to ako stavba.

M. K.: Len nastavím správne vnímanie vecí. V tomto mala hlavné slovo Radka, ona je z nás ten „drsník“. A som jej nesmierne vďačný za to, čo v tomto ohľade dokázala. Betónová linka je jej vlastnoručná práca, odlievala podlahu s chlapmi, kuchyňu viazala sama, keď ju nechceli urobiť. Pomáhala viazať schody, ja sám som radšej odišiel do práce množiť peniaze.

Vnímal som, čo je stavba domu, že je to pre mnohé páry celkom rýchla cesta k rozvodu, my sme si však boli vedomí svojich rolí.

R. K.: V těch drsných materiálech je asi estetické rozhodnutí, v jednu chvíli to vypadalo dobře, tak mi připadalo zbytečné dělat štuky. Děti na to tedy nadávají, ale mně se to líbí. A chodí sem známí a říkají: na to, jak to vypadá drsně, se tady cítíme dobře. Přírodní povrch si zachovává teplý tón, který evokuje příjemný pocit, i když je z betonu.

M. K.: Důležité je, že dom nemá štandardnú typologickú osnovu, využívanie miestností sa vyvíja v čase. Postupne sa posúvame po miestnostiach, na každej niečo je, v každom životnom období ti vyhovuje iná.

J. S.: To je fantastické. Moja žena to chcela aplikovať tiež, ale nebolo na to priestorové vybavenie. A keď o tom teraz premýšľam, vyžaduje to aj materiálové očistenie. Dá sa to použiť práve v takom univerzálnom nastavení, v akom máte urobený svoj dom, kde to miestnosti, ich povrchy, veľkosti a orientácie, v istom zmysle umožňujú. Máte nejaký obľúbený nábytok?

M. K.: Každý stôl, čo tu máme, je obľúbený. Ale stôl vonku na krytej terase je ako pracovné miesto pre mňa úplne zásadný. Keď som svojho času spával vonku na gauči, bolo to úplne dokonalé. A ten indický stôl, ktorý kúpila Radka do kuchyne, je tiež skvelý. Navyše som veľmi rád, že to nie je „dizajn“, ale len surový, účelný kus nábytku.

R. K.: Stoly jsou pro nás zřejmě podstatné. Pak je pro mě důležitá moje knihovna, kterou ti asi Miro neukázal. Tvoří ji jen nastohované knížky. Nakreslili jsme spoustu verzí knihoven do různých místností a mně se žádná z nich nechtěla realizovat, protože mi vadilo, že

by vypadala jako klasické zařízení, s kterým pak nehneš, musíš ho tak mít napořád. Kdežto knížky ve stozích můžeš stěhovat do různých místností. Mohli bychom ještě udělat jenom police a podložit je knížkami, které se v tu dobu zrovna nepoužívají. A až se znova přeskupí, podložit je zase jinými knížkami. Knihovna by překážela, kdybychom prostor chtěli používat jinak. Představ si, že bychom měli tady na stěně knihovnu, to bych nezvládla. To je znak klasického obývaku, který mi sám o sobě nevádí, vadí mi to omezování se na klasické myšlení.

M. K.: Ešte sme mohli zbierať porcelán (smiech).

R. K.: Ten máme od babičky, a babička se diví, že ho používáme. Nejvíc ho používají děti, kterým je úplně jedno, co použijí, aby se najedly.

M. K.: Myslieť si, že všetko sa dá navrhnuť dopredu, je podľa mňa naivné. To nejde. Dom, resp. život jeho užívateľov, je plný dynamiky. Vyvíjame sa, menia sa naše potreby, starneme mentálne i fyzicky, takže aj vnímanie pohodlia a potrieb sa mení.

J. S.: To, čo ste teraz povedali, je veľmi podstatné. Týmto sme mohli začať. Myslím si, že to báječne charakterizuje váš prístup k tomuto domu.

R. K.: Ten barák asi nejlépe definuje právě pocit svobody. Ale myslím, že jsem sama sebou ve všech projektech. Moje řešení jsou dost podobná. Když jde o rodinné bydlení, nejdřív se zadavateli ptám, co chtějí. A asi to dělám, i když učím. Tím, že začínám hodně

otázkami, klienti si na ně zvyknou odpovídat, přemýšlejí o prostoru. Zároveň hodně dlouhou dobu nedostanou skicu. Někteří architekti teď dost často používají k vyjádření různé reference, to mi není blízké. Klient se potom zafixuje na konkrétní obrázky. Když to necháš jen v dialogu, otevřené strašně dlouho, zvyknou si konverzovat k tématu. A když pak přemýšlíš o tom, jak ten byt nebo dům má pro ně prostorově fungovat, jak chtějí nebo jsou schopni žít, navrhování se samo oštrouhá o detaily.

J. S.: Páči sa mi, že hlavným motívom môže byť osobná sloboda. Samozrejme, je zložité niekoho k nej priviesť. Buď javí, alebo nejavi záujem. A privádzať ho k vedomému záujmu je nesmierne náročné. Možno sa pri tej projekcii a výuke pokúšaš o niečo podobné.

R. K.: S klienty i se studenty začínám otázkami. Co chtějí, o čem přemýšlejí... Nefixujeme se na určitý obraz. Necháváme to volně plynout. Když člověk vyslovuje věci nahlas, často si uvědomí, že to vlastně tak není nebo to tak nechce. Člověk si hovorem zvyká na téma. Uchopuje ho. Přibližuje si ho. Přivlastňuje. A napojuje se na něj. A když se u toho skicuje tak, že to nejsou úplně jasné vize, tak je stále otevřený, jak věc pojmout, a přitom už to trochu směřuje na ty architektonické aspekty. Takže si zamiluje myšlení, ale vlastně se tím ještě nikdo nenutí přijmout určité řešení. Všichni jsou součástí té věci, nejsou ve stresu, že je někdo nutí přijmout něco, co v sobě nemají zpracované, nebo udělat rozhodnutí, když na to nejsou připravení.

Situácia

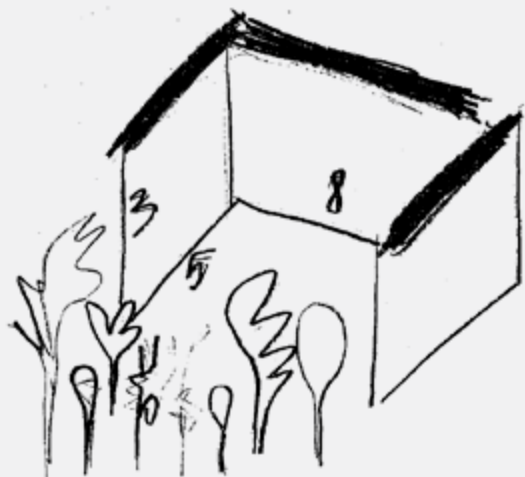
Názov	Rodinný dom v Ratboři
Adresa	Ratboř, Česká republika
Autori	Radka Kurčíková, Miro Kurčík
Investor	súkromný
Projekt	2002 – 2006
Realizácia	2007 – 2009
Pozemok	900 m ²
Zastavaná plocha	156,1 m ²
Úžitková plocha	176,2 m ²
Obstavaný priestor	972 m ³

Peter Stec

Ateliér Daniela Fischerera

FOTO: JÁN KEKELI

IDEAL
ATELIÉR

Skica Jána Studeného

Ján Studený: Prístavbu tvojho ateliéru tvorí jednoduchý objem v zlatom reze, presvetlený difúznym severným svetlom a priamo prepojený so záhradou. S existujúcim domom prepája ateliér translucenčný kryštál vstupného priestoru s miestom na parkovanie a uskladnenie pláten, ktorý predstavuje rozhranie medzi komplexitou kontextu a abstrakciou novostavby. Aká bola genéza tohto návrhu a jeho realizácie?

Daniel Fischer: Po viacročnom neúspešnom hľadaní pracovného priestoru – ateliéru mimo domu – bol úplne na počiatku impulz mojej manželky, že pravdepodobne optimálnym riešením pre mňa alebo pre nás bude postaviť jednoduchý kváder v záhrade. Tá sa manželke už i tak zdala priveľká. Pôvodný dom je umiestnený pozdĺž ulice, prístavbu ateliéru sme nadviazali rovnako, spolu sú prepojené cez nový vstupný priestor. Proporcía ateliéru je odvodená vzhľadom na zastavanosť a predovšetkým orientáciu na svetové strany, má expozíciu takmer len na sever. Pre mňa je nevyhnutná vysoká miera sústredenia a pri práci potrebujem čo najkonštantnejšiu svetelnú intenzitu, priame slnko či prirýchle pohyby mrakov sú veľmi nepríjemné rušivé vplyvy, ktoré spôsobujú obrovské kvalitatívne zmeny vo vnímaní farieb. Vnútorňý priestor ateliéru má rozmery 7,8 x 4,7 metra, strop je vysoký tri metre, čo je na moju prácu optimálne i vzhľadom na skúsenosť z doterajšieho ateliéru vedľa v dome, kde chýbalo do troch metrov len pár centimetrov. Steny

aj strop prístavby sú betónové. Dôležité boli elektroinštalácie, ktoré som musel dopredu anticipovať a presne zameriavať. Tieto štúdiové monitory sú aktívne, rovnako aj subbas, a sú tu ešte viaceré „geréty“ a nakoniec tento diskretný vysielač na bezdrôtové slúchadlá, keď sa potrebujem izolovať od okolitých rušivých zvukov alebo hlukov spôsobovaných najmä bezohľadnými susedmi. Slúchadlá majú integrovaný „noise cancel“ systém, vďaka čomu sa skutočne môžem úplne ponoriť do iného sveta.

J. S.: Ako vnímaš spojitosť interiéru alebo tohto priestorového rámca s obrazmi, ktoré robíš? Napríklad s tými, ktoré tu teraz vidíme?

D. F.: Tie sú nové, na tomto diptychu som začal pracovať vo februári, lokácia je kúsok pod Vysokou pri Morave, v pozadí je rieka. Zámerom bolo využiť prostredie, ktoré ešte nie je zelené, teda predjarné obdobie. Do toho však prišla tá katastrofálna vojna, v obraze som použil písmo, je tam tak diskretné vpísané slovo „peace“ a na prvom éčku je použitá modrá a žltá farba. Aktuálne pripravujem dve ďalšie výstavy, takže to tu mám trochu porozkladané.

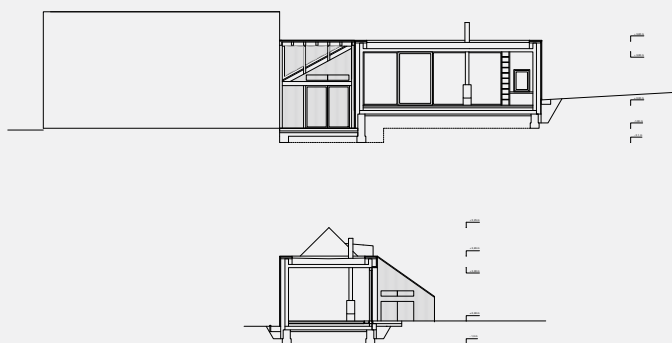
Pre mňa je nesmierne dôležité mať pri práci i pri rozmýšľaní jednu čistú bielu stenu, na ktorú môžem vždy umiestniť to, na čom robím, a vidieť to bez akýchkoľvek rušivých vstupov.

J. S.: Zdá sa mi, že okraje mimo rámu výhľadu do záhrady akoby dopĺňajú výpoveď. Keď sa na tú stenu pozriem, mám pocit, že komunikuje zjavnú súvislosť tvojho života s tvojou tvorbou.

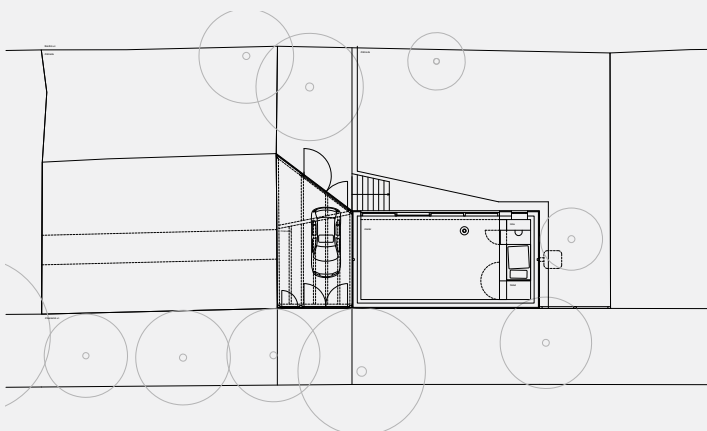
D. F.: Tak to už je tvoja interpretácia. Ale v istom zmysle vlastne áno: je za tým úcta k živému, zelenému. Vieš, náš otec bol jeden z prvých slovenských lesných inžinierov, ktorý vyštudoval Karlovu univerzitu v Prahe v 30. rokoch minulého storočia. Vrchol jeho kariéry bol v druhej polovici 60. rokov, keď bol na vtedajšom ministerstve lesného hospodárstva, kde mal na starosti ochranu Tatranského národného parku. Často nás brával na služobné cesty. No a vďaka nemu sme potom, ako sme dospievali, spoznávali aj tamojších veľmi príťažlivých, krásnych ľudí, ktorí boli doslova zrasení s tatranským prostredím. V dôležitom veku nám nezabudnuteľne vysvetlil, že vojsť do lesa, do hory je ako vojsť do chrámu: spraví ti to hlbokú stopu v myslení o svete na celý život. Všetko, čo tu okolo rastie, okrem tejto marhule, tá už tu bola, som vysadil ja. Pre mňa, pre nás bolo ako nádherný zázrak zasadiť niečo malé a zrazu je z toho strom, ako napríklad tieto borovice. Pôvodne sme bývali ako podnájomníci na rohu Vlčkovej a Somolického, no majitelia boli veľmi nepríjemní, a tak sme ako deti vôbec nemohli vstúpiť do záhrady. A tu som ju zrazu mohol modelovať.

Pohľady

Rezy

Pôdorys

Inak odporúčam ísť do Belvederu vo Viedni na výstavu *GROW. Der Baum in der Kunst*. Zaberá neuveriteľných šesť storočí, od roku 1450 až po súčasnosť. Je to mimoriadne kompetentne pripravený výstavný, kurátorský koncept Miroslava Haláka a skvele profesionálne nainštalované. Mám tam jeden veľký diptych. Je to pre mňa veľká pocta a potešenie byť na spoločnej stene s Reném Magrittom...

J. S.: Starostlivosť, ktorá musela predchádzať hrubým stavebným výkonom, tu cítiť. Stavba je zrastená s prostredím. A je tu aj veľa opätovne použitých materiálov.

D. F.: Áno, žiaľ, väčšina stavbárov nemá žiaden vzťah k čomukoľvek živému, zelenému, a tak som musel takpovediac za jazdy vymýšľať rôzne spôsoby ochrany mnohých rastlín pred zničením. Mnoho materiálov som buď recykloval, alebo podonášal zo skládky, ako tieto staré kamene s krásnou patinou. Táto knižnica bola takým záverečným opusom, na ktorý som sa tešil. Je tiež celá z recyklovaných materiálov, keď sa dobre pozrieš, uvidíš aj kľúčovú diрку v polici. Jedna jej časť je obojstranná – z druhej strany je takto vytvorený priestor, kde mám poéziu. Viacerí sa s istým obdivom pozastávajú na tomto dreve na kúrenie poukladanom vonku. Vysvetľujem však, že estetika vyplynula z funkčnosti a zo skúsenosti: väčšinou sa totiž urobila zvislé bočnice a drevo sa ukladá, pochopiteľne, zdola nahor tak, že to najsuchšie je dole a najmokrejšie hore. Tak som urobil police,

smejem sa, že je to knižnica na drevo. Všetko sú to odrezky, zvyšky vrátane tých zo stavby ateliéru. Robotníci vedeli, že ich nebudú brať so sebou, tak mi ich aj pekne pokrájali (smiech). Jeden segment sú odrezané hrany zo smrekovcových fasádnych dosiek, s Petrom (Stecom, pozn. red.) sme vymysleli, že budú mať šikmé hrany, aby sa obklad pekne zasúval. Niečo zo zvyškov som použil a ostatné popíli na kúrenie.

J. S.: Je krásne, ako sa ti podarilo napasovať tie staré šuplíky.

D. F.: Hej, ďakujem, mám z toho radosť. A tu je potom tajná „špajza“. Tam mám na dosah ruky všetko, čo potrebujem na maľovanie, aby som to nemusel mať v priestore. A vedľa nej je malý priestor, ktorý som nazval „kajutka“. Tá stienka v nej je z ohobľovaných smrekovcových zvyškov. Boli to nepoužiteľné krivule, ktoré som znovu narezal, aby sa ešte dali použiť. V hlavnom ateliérovom priestore bol trochu problém s akustikou. Odborník mi poradil použiť latovku a mäkké spoje s medzerami a tie medzery zozadu vykryť odrezkami pláten, ktorých mám vždy hodne. Zároveň je pre mňa veľmi dôležité mať tu takú stenu, aby som na ňu mohol pri práci niečo pripnúť. Dlažba je jednoduchá, veľmi lacná. Jednak je tu podlahové kúrenie, na prestup tepla je keramika ideálna. Máme ju aj v starom dome a zvykli sme si, je výborná. V zime vôbec nie je problém s chladom a v letných horúčavách je to veľmi príjemné. A dôležitá je aj umývateľnosť a údržba. Keď

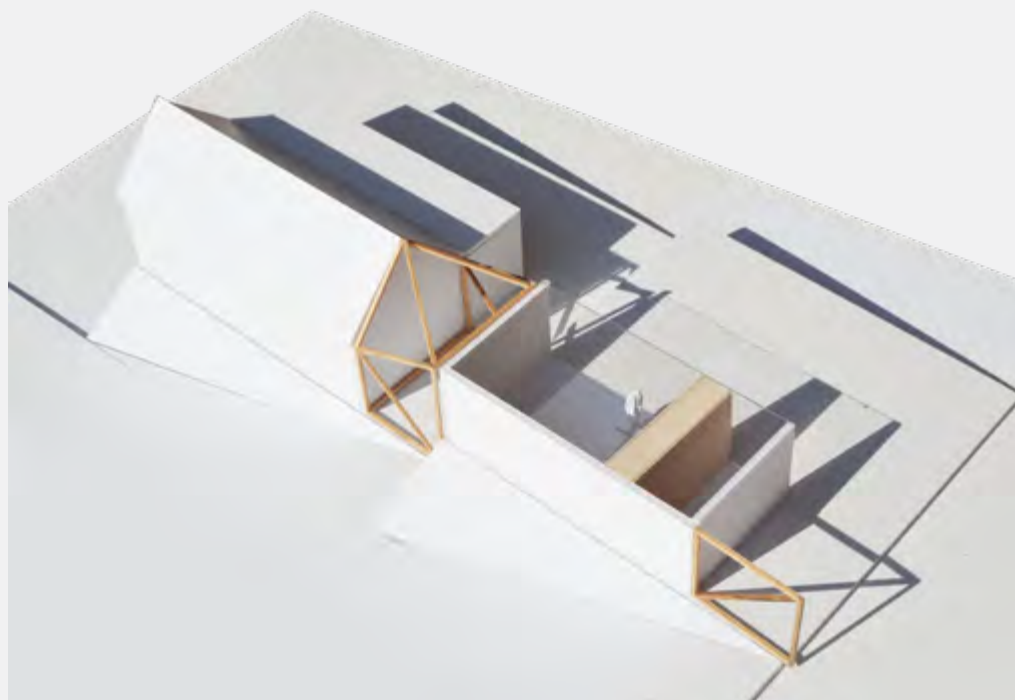
prišli podlahári, bola to skvelá dvojica, a začali robiť, vymeriavať, zobrali prvý, druhý, tretí kus a so sklamaním mi hovoria: „Pán Fischer, ved' ony nie sú ani dve rovnaké.“ A ja len: „To vôbec neprekáža, to je pracovný priestor.“

J. S.: Všetko je v sivom odtieni. Prečo práve takáto farebná škála interiérových povrchov?

D. F.: Sivá je pre mňa dôležitá, lebo je svetelná i farebne neutrálna. Hocičo iné by konkurovalo maľbám. Mám trochu problém aj s tou zelenou v záhrade. Moje oči sú predsa len citlivejšie, vždy keď zasvieti slnko, mám pocit, akoby sa rozžiaril zelený reflektor. Keď je obloha čistá, vnímam zas jej modrú. Objektív fotoaparátu to tiež vždy hneď zaeviduje, čo si normálne, keď sme v tých priestoroch, nevšímame.

J. S.: Architektonicky alebo priestorovo považujeme za neutrálnu bielu, ale ona v zásade vytvára valéry sivej. Teraz pekne vidieť, že obloha je belšia.

D. F.: Sivá je trochu teplejšia, neznášam sivú, kde je vnútri modrá. Tú sivú som mal vopred namiešanú. V obchode som sa dohodol, chvalabohu, nemali s tým problém, keď som si vybral nejakú dlaždicu, vyšiel von na denné svetlo a porovnával s tou svojou vzorkou, lebo tie svietidlá, čo tam majú, veľmi deformujú farbu. A potom bol vždy problém, pretože nebola skladom. A tak som chodil znovu a znovu, až som, našťastie, našiel túto.

Model

Názov	Ateliér Daniela Fischera
Adresa	Záveterná 7, Bratislava-Devínska Nová Ves
Autor	Peter Stec
Investor	Daniel Fischer s manželkou
Projekt	2019 – 2021
Realizácia	2021 – 2022
Pozemok	274 m²
Zastavaná plocha	58 m² (+ 30 m² kryštál)
Úžitková plocha	45 m²
Obstavaný priestor	215 m³ (+ 150 m³ kryštál)

Okná značky Internorm dodávala a realizovala spoločnosť Internorma s. r. o., www.internorma.sk.

Studený architekti

Rodinný dom v Perneku

FOTO: ALEX SHOOTS BUILDINGS

Skica Jána Studeného

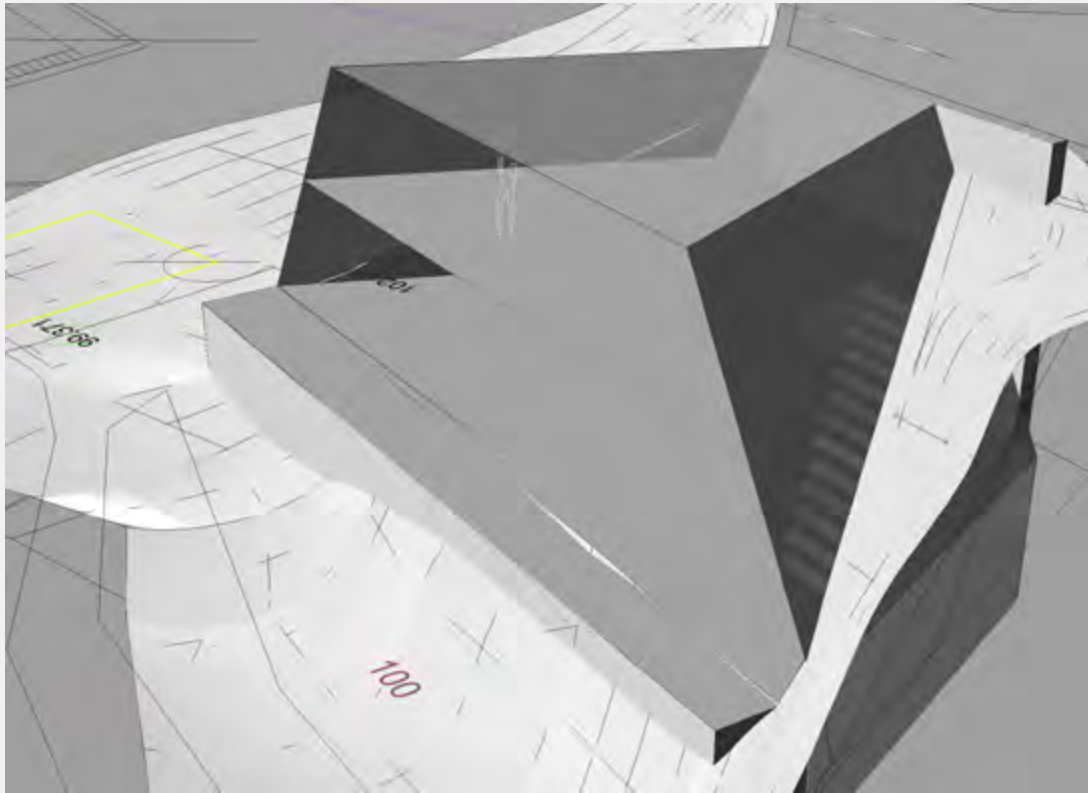

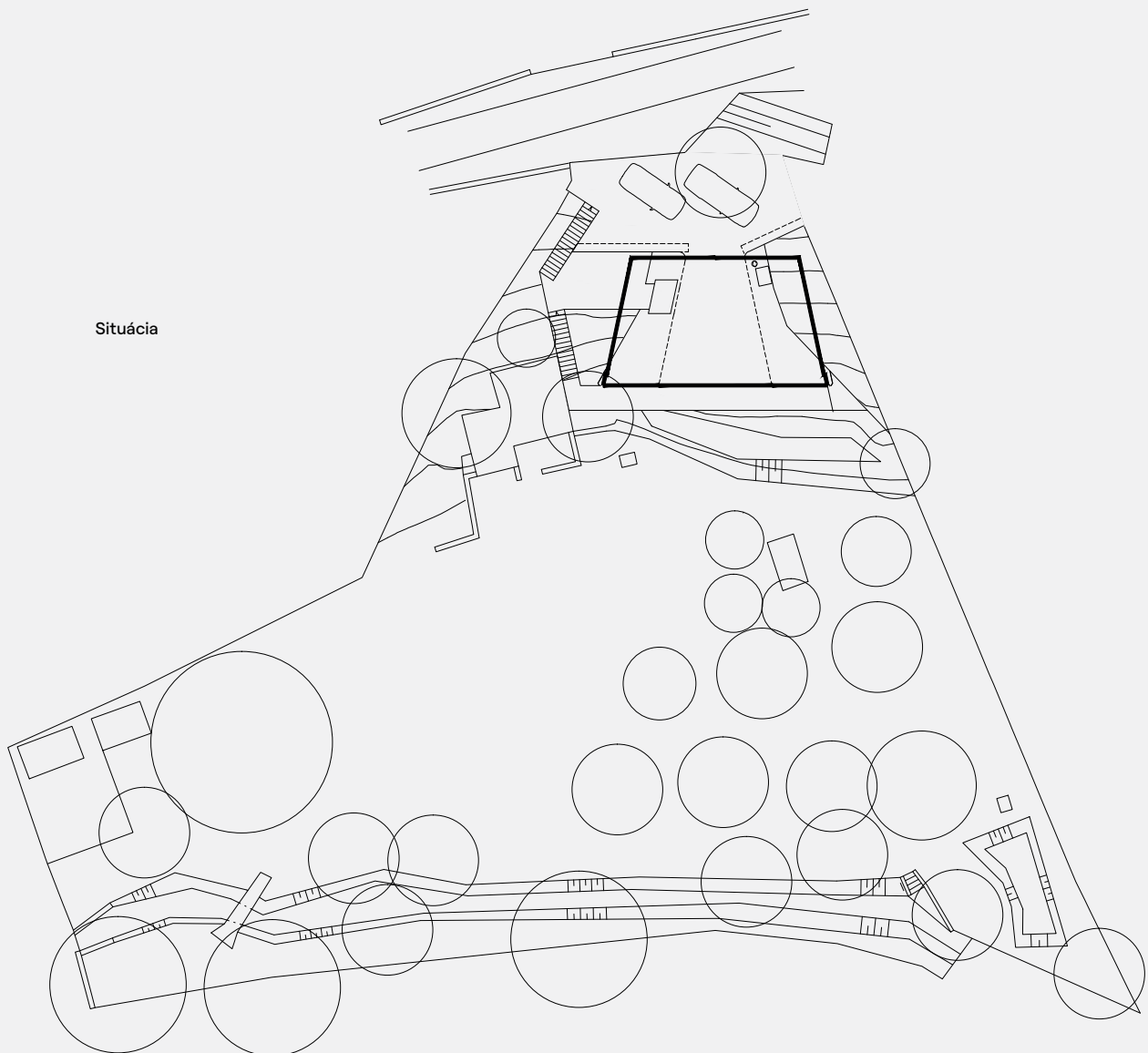

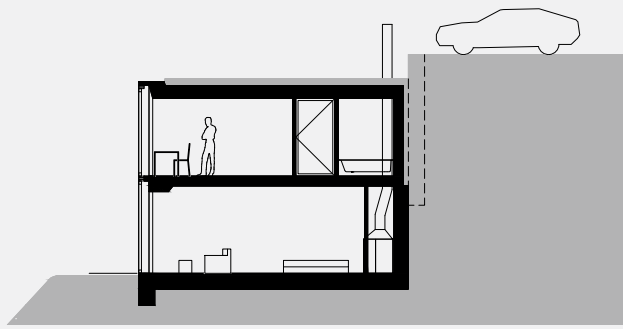

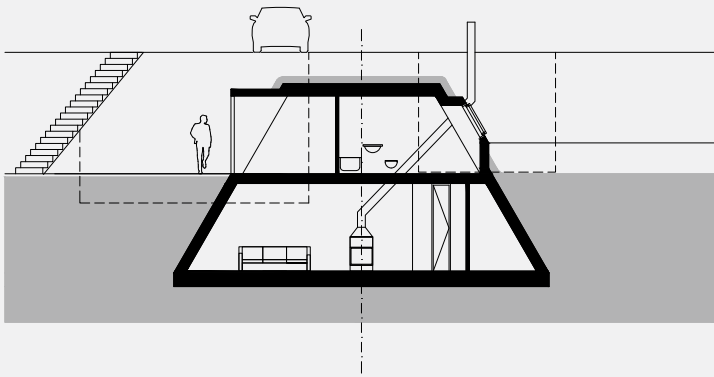
Model

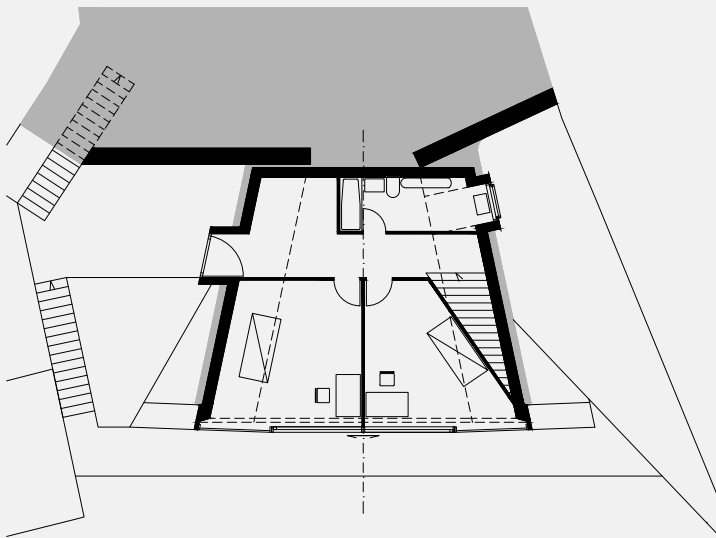
Situácia

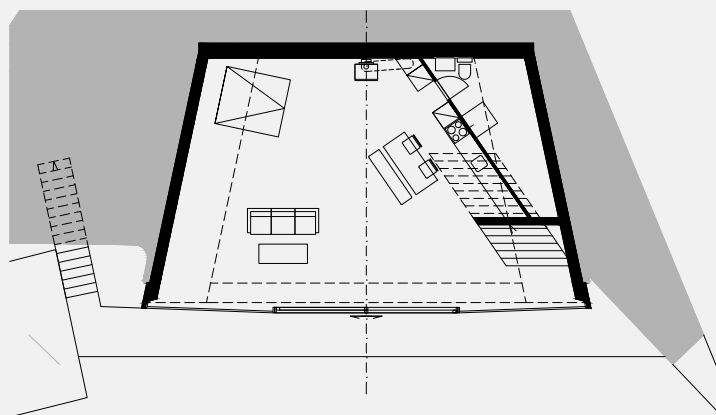
Pozdĺžny rez

Priečny rez

2.NP

1.NP

Ján Studený: Naším zámerom bolo urobiť jednoduchý dom, ktorý využíva terénne danosti pozemku a splýva s prostredím. Poskytnúť tak bývanie čo najväčšie spojenie s okolitou prírodou. Čo ste očakávali od tohto pozemku, keď ste si ho kupovali, predtým, než sme sa začali baviť o zadaní a navrhovať? A naplnilo sa to realizáciou tohto domu a životom v ňom?

Pavol Moťovský: Asi sa naplnilo to, čo sme chceli. Chceli sme dom a väčší pozemok. Dom je akurát, nie je veľmi veľký a zostalo viac pozemku, môžeme teda chovať zvieratá.

Soňa Studená: Áno aj nie, lebo určite sú veci, ktoré by človek teraz urobil inak ako predtým. Všetko má svoje za a proti. A je to aj preto, lebo ako je človek starší, jeho potreby sú trochu iné. No určite by som nemenila, to rozhodnutie bolo pre nás prínosom.

J. S.: Je jasné, že je to užívateľský problém, ale mal ten zdĺhavý proces výstavby, ktorý sa tu odohral, aj nejaké výhody? V zmysle, že sa paralelne venuješ stavbe a už ju aj užívaš. Videli ste výhodu v tom, keď sa veci postupne dorábajú a človek si môže viac premyslieť, čo by naozaj chcel?

P. M.: Myslím si, že nie. Keď sa to dostane do fázy, že dom je uzavretý a už sa neznehodnocuje, potom je to skôr iba o detailoch. Alebo keď už, tak vo vážnejších veciach, keď zistíš, že ti nevyhovuje, ako sa to navrhlo. Ale ovplyvniť sa dajú prakticky už len detaily, lebo základný koncept je daný, aj v interiéri. Potom môžeš naozaj len posunúť priečku.

S. S.: Máme malé deti, každý máme svoju izbu. Výrazné zmeny zatiaľ nie sú také potrebné.

J. S.: Pôdorys domu sme navrhli v tvare rovnomenného lichobežníka, zrkadliaceho jeho pozdĺžny profil. Spodný obytný priestor je voľný, nedelený. Je to multifunkčná miestnosť, kde sa jedáva, ale robíte tam aj premietanie, odohrávajú sa tam súkromnejšie aj spoločenskejšie činnosti, ktoré ten priestor prijíma a v zásade sa tomu vždy nejakou mierou prispôsobí...

S. S.: Áno, máme tu teraz pingpongový stôl alebo tu máme premietanie, alebo aj silvestrovskú oslavu, keď príde viacero ľudí. No je to iba dočasné a tá miestnosť je na to určená, máme ju na to prispôsobenú.

J. S.: V projekte sme tam kreslili rôzne zostavy, mohla tam byť priečka, ktorá by oddeľovala spálňu od dennej

miestnosti, a tak by sa tam pingpongový stôl už nezmestil. V čom má význam realizované riešenie? Prináša niečo v zmysle špecifickosti a inakosti oproti štandardným domom?

P. M.: Môžem tu spraviť ešte jednu izbu, ale momentálne ju nepotrebujem. Vyhovuje nám to tak, ako sme to spravili. Ešte jedna výhoda je, že dom je napoly zapustený v teréne. Keď doň vojdeš zvonka, kde je chladno, je tu teplejšie, ako keď vojdeš do iného domu, kde sa nekúri.

S. S.: Sme zvyknutí spať všetci spolu v jednom priestore, tak sme spali aj predtým. Takže neberieme ako nevýhodu, že pri spaní tu dole nie je súkromie. Určite si musíš trochu zvyknúť na väčší priestor s výhľadom. Niektorým ľuďom to robí problém, ale my to máme radi. Máme tu priamy kontakt s denným svetlom, sme na to citlivejší, vstávame so svitaním. Cítime, keď je viac alebo menej slnka, keď sú zmeny v rámci ročných období, aj keď sa skracujú dni.

J. S.: Ako súvisí dom so spôsobom vášho života? Umožňuje niečo špecifické? Napríklad ohľadne kontaktu so záhradou. Všetky obytné miestnosti sú orientované k lesu, dom komunikuje s okolím sklenou stenou južným smerom.

S. S.: Skôr než v záhrade si vlastne v lese, v otvorenej prírode, máme ju hneď cez okno. Sme na to zvyknutí a máme to radi. Nemáme televíziu, miesto nej máme prírodu. Pozeráš sa na ňu cez okno, môžeš si ho otvoriť a cítiť ju, láka ťa do nej ísť. Deti trávia oveľa viac času vonku, skáču na trampolíne, hrajú sa so zvieratami, lezú po stromoch, robia si bunkre. Proste žijeme s prírodou, sme s ňou spätí.

P. M.: Naozaj veľa detí v ich veku sa bojí prírody, len tak si zobrať psa a ísť do lesa. My si sadneme vnútri a pozeráme naň. A potom naozaj nepotrebuješ žiadne iné spotrebiče, nemáš problém byť sám so sebou, sedieť tu a pozerat' sa. Mnohí ľudia, keď nemajú čo robiť, znervóznejú, začnú niečo zháňať, idú do mesta. A tu proste nemáš tú potrebu. Sedíš a je pokoj. Vidíš vonku horu a neruší ti žiadne procesy, prostriedky ani čokoľvek iné. Všetko sa odohráva priamo tu. Aj v pohľade od záhrady, hlavne v noci, keď sa svieti, dom nevyčnieva z lesa. Je zapustený v kopci a splýva s ním.

J. S.: Spomínali ste, že zažívate aj zaujímavé sociálne interakcie.

S. S.: Máme tu kamarátov, sme tu taká komunita. Tak ako sme našli toto miesto, tak si aj ono našlo nás. Vzniklo to pomerne spontánne.

J. S.: Pozemok s domom je úplne na konci dediny, pôsobí ako na odláhlom mieste, nemáte veľa susedov...

S. S.: To miesto zaujíma viacero ľudí. Nezávisle od toho, že sme tu my, akoby privolávalo aj iných podobných ľudí. Naše deti vybehnú von a stretávajú viaceré ďalšie deti. Čiže tu nie sú samy.

P. M.: V každom prípade k tomu prispieva aj to, že dole máme veľký priestor. Málo domov je takých, ktoré by mali spodné poschodie celé bezbariérové prepojené. To tu nemá žiadny dom okrem nášho. Takže sem môžeme pozvať veľa hostí. Často sa stáva, že je tu aj desať ľudí naraz vrátane detí. Čiže radi sem k nám chodia návštevy.

J. S.: Ešte by si možno mohol povedať niečo o zvieratách. Spojenie divokej prírody lesa a záhrady, o ktorú sa treba starať, je zaujímavé. Pestujete plodiny, chováte domáce zvieratá...

P. M.: Áno. To však súvisí aj s tým, že nie sme vnútri typickej dediny, kde je dom vedľa domu. Môžeme si tu dovoliť chovať zvieratá, lebo neobťažujú okolie, susedov.

J. S.: Aké zvieratá chováte?

P. M.: Asi šesťnásť kačíc, tie chováme na polovicu so susedom, aby sme sa o ne nemuseli toľko starať. Striedame sa, týždeň ja a týždeň sused. Potom máme asi šesťnásť sliepok a jedného kohúta. Máme tu aj potok a jazierko, kde sme chovali asi tridsať pstruhov. Máme tri rodiny včelstva, uvažujeme o ich presťahovaní hore na dom. Potom psa a tri mačky. Vonku, rovno pri dome, máme spravenú voliéru, kde sa naša dcéra stará o šesť, sedem papagájov, dokonca aj vysedeli mladé. A to je asi všetko. Teda ešte pestujeme zeleninu a ovocie.

J. S.: A ešte koníka ste, tuším, mali.

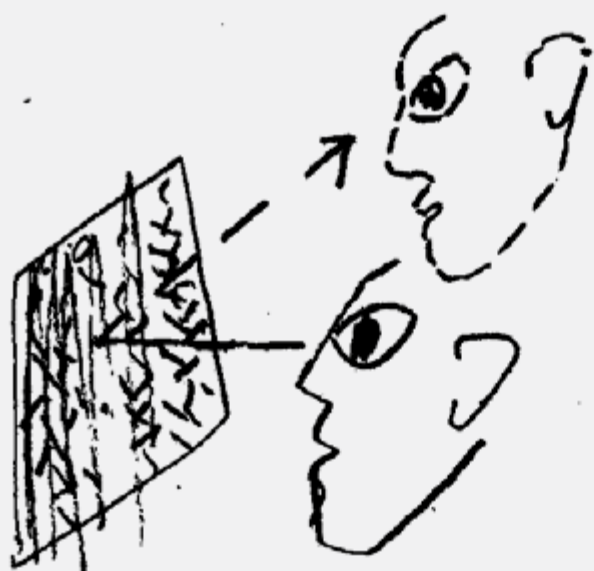
P. M.: Áno, ten bol susedov, na hipoterapiu pre deti. Takže aj toho sme tu mali. Z divokých zvierat sa sem zatúlal diviak, taký menší, aj tu uhynul, keď sa nevedel dostať preč, rovno pri dome. Potom líška alebo kuna, tá nám roztrhala pár sliepok. A všeličo iné. Ale najviac srny, tie zvlášť v zime prídu ani nie na meter od domu. Potom raky v potoku. Aj bocian tu bol. Veverice, tých je tu plno, lebo tu máme rad liesok. Potom ich tu zabíjajú mačky. Myši tiež, občas aj nejaký potkan sa tu objaví, lebo pestujeme. Aj hadov je tu dosť, užovky a slepúchy, aj salamandre. Všetko tu je.

Názov	Rodinný dom v Perneku
Adresa	Pernek
Autor	Ján Studený
Spolupráca	Daniel Silva, Maroš Bátora
Investori	Soňa Studená, Pavol Moťovský
Projekt	2009 – 2014
Realizácia	2010 –
Pozemok	1 500 m ²
Zastavaná plocha	120 m ²
Úžitková plocha	200 m ²
Obstavaný priestor	440 m ³
Náklady	200 000 €

Petr Hájek architekti

FOTO: TOMÁŠ VOCELKA

Věčná loviště

STENA
ODRAŽAJÚCA
SEKVENČIE
KASU

Skica Jána Studeného

Ján Studený: Vnímam ťa ako architekta – kódovača odkazov. Na твоjich projektoch vidieť vnútornú premyslenosť v konceptuálnom zmysle, vždy je prítomný nejaký odkaz, ktorý si si predtým dobre obsahovo premyslel. Toto je významne prítomné aj v návrhu zvieracieho krematória. Veľmi jasne sa v ňom kóduje informácia, ktorú chceš užívateľovi alebo návštevníkovi odovzdať.

Petr Hájek: Ano, ale to mimochodom i ja vidím v tvé práci. Oba sme absolventy Školy architektury Emila Příkryla, a to nás podobne ovlivnilo. Jeho školení pro mě představovalo přemýšlení o architektuře, která se tvořila na základě kódování, byla jakýmsi vzorcem. Vzorec vznikl skrze řadu proměnných parametrů a ty pak bylo možné zpětně dekodovat, zpětně přečíst. Nešlo tedy o design fasády, architektura byla zprávou, textem. Naučil jsem se do každého svého návrhu nějakou zprávu schovat, zašifrovat. V případě *Věčných lovišť* šlo o otázky života a smrti, existence, entropie... Zajímalo mě, jak zprávu zapsat, aby to nebylo příliš stavebně složitě a drahé. Měli jsme velmi malý rozpočet. Byly to asi čtyři miliony korun včetně technologie a ta stála čtvrtinu, nebo dokonce třetinu rozpočtu. Výsledku pomohla nádherná, divoká a nedotčená příroda bývalého vojenského újezdu. A i to, že stávající objekt byl původně bunkrem a byl dokonale zamaskovaný. To nám umožnilo soustředit se na plochu čelní stěny s betonovými vraty, která byla jediná viditelná. Stěna byla skutečnou i pomyslnou hranicí mezi vnitřním a vnějším světem. Tuto hranici jsme transformovali do zrcadlové brány, portálu do jiné dimenze. Původně jsme uvažovali o napínané zrcadlové fólii nebo laminátové membráně, která by se pokovila jako zrcadlové brýle. Nechtěli jsme, aby měla spáry jako fasáda administrativní budovy. Nakonec jsme použili z noulze malé levné zrcadlové flitry. Zprvu se jevíly jako kompromis, ale nakonec byly i mnohem lepší než plocha bezesparého kompaktního zrcadla. Každá část plochy se kouká na trochu jiné místo, dochází tak k defragmentaci obrazu. Když k němu někdo přichází, doslova se jeho obraz promíchá s přírodou nebo se zvířetem, které sem přináší v náručí. Všechno souvisí se vším a vše je promícháné do jednoho všehomíra. Obraz vibruje, chvěje se jako silové pole. Musí se to vidět. Fotografie to nezachytí.

J. S.: Prvé, čo ma na tomto projekte zaujalo, bolo práve preklenutie transcendentálneho momentu a priam fyzická prítomnosť rozmeru času. Aký máš vlastne vzťah k časovosti v architektúre?

P. H.: Fyzičnosť architektúry je pro mě důležitá. Časovost s tím samo sebou souvisí.

Fyzický zážitek z architektury, podle mě, nelze skoro ničím nahradit. Architektura je zážitek v prostoru. Jednou z technologií, které ho umí simulovat a smysly oblafnout, je virtuální realita. Alespoň na mě působí docela autenticky. Porovnával jsem pocit z fyzických staveb s modely vytvořenými ve virtuální realitě. Ten mix emocí, který návštěva virtuálního prostoru dokáže zprostředkovat, versus fyzická zkušenost z reálného prostoru byly překvapivě hodně podobné.

J. S.: Viem, že často pracuješ s rôznymi veličinami v zmysle fyziky, fyzikálnej matematiky alebo fyzikálneho sveta ako laboratória. Čo sú pre teba podnety v tejto a možno aj v inej, širšej súvislosti? Z akej intencie vzniká tvoja architektúra?

P. H.: Navrhujou na základě inspirace, která mi pomůže vytvořit základní koncept, příběh domu. Tomuto konceptu potom podřídím celek i detaily. Často jsou to inspirace z oblasti fyziky, matematiky a hudby. Asi to souvisí s dětstvím, kdy jsem byl obklopený knihami mého otce o fyzice, matematice a geometrii. Bylo v nich mnoho schémat, principů, vyobrazení, které mě fascinovaly. Je hodně toho, co by se dalo vstřebat a transformovat. Jen je těžké na všechno najít příležitost k realizaci. Tyhle věci investoři neobjednávají a nedávají je do stavebního programu. Je to něco navíc. Proto některé mé projekty mají manifestační charakter a nereagují jen na konkrétní očekávání investora. Jedním z příkladů může být dům pro děti ve vodárenské věži na Letné v Praze. Tam jsme vložili do komínu parního stroje dvacetimetrový periskop a udělali z věže observatoř. V poslední době mě stále víc zajímají možnosti umělé inteligence. Najednou tu je nový fenomén. Není jasné, jaké bude mít dopady, jestli nakonec všechno nepřeválčuje. Teď je to taková hračka, ale jsem si jistý, že nás překvapí.

J. S.: Pre tvoju prácu je príznačné, že robíš určité záznamy vedenia – nie vedomia, ale práve vedenia – v zmysle odkazu, ktorý je zaznamenaný v projekte aj v realizácii, je cez ne overiteľný. Väčšinou sú to záznamy nejakých fyzikálnych kvalít.

P. H.: Zkoušel jsem zapisovat zprávy do architektury různým způsobem. Například půdorys budovy filmového archivu v Praze jsem vygeneroval přes akustickou kameru, která se používala k optickému záznamu zvuku na filmový pás. Do půdorysu je zaznamenaný vzkaz iniciátorů projektu ze společnosti NaFILM. Tento vzkaz je v budově natrvalo zapsán a ta je jeho nosičem jako gramfonová deska.

J. S.: Často sa to však deje aj v rôznych iných zakódovanejších polohách.

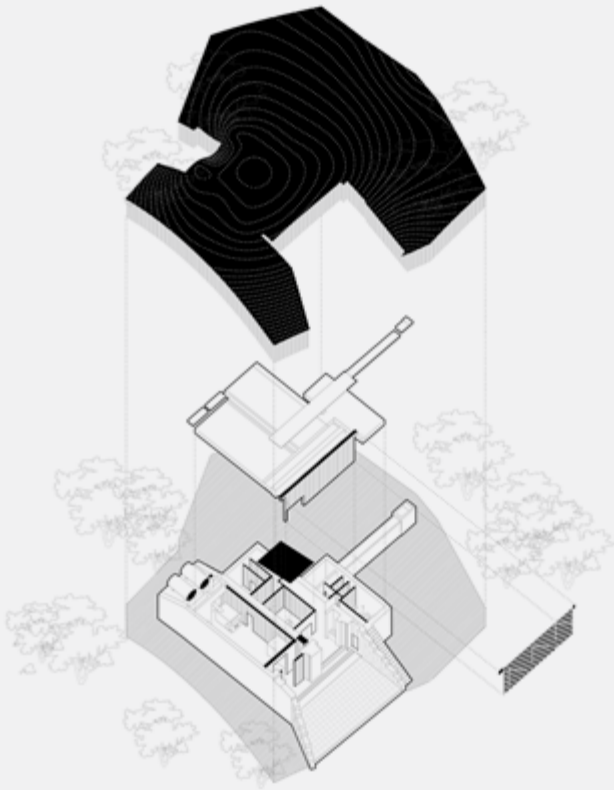
Například v materiálu, pracuješ s materiálovou štruktúrou práve v zmysle výrazného obsahu alebo snahy o premenu, o zmenu štandardných postupov.

P. H.: To jsem tak trochu odkoukal i od vás. Vy jste byli s Davidem Kopeckým jedněmi z prvních československých architektů, kteří se o materiály experimentálně zajímali. Vzpomínám si na přizvání k vašemu projektu *Modular*, který jste připravovali na Bienále v Benátkách, kdy jsem byl poprvé konfrontovaný s tak přemýšlivým přístupem u architektů naší generace. Ve vaší kanceláři jsem viděl monitory a počítače s odstraněnými kryty. Všechno bylo obnažené, syrové. Koukaly z nich dráty, ventilátory a integrované obvody. Byl v tom obdiv k obsahu, ale nesouhlas s estetikou obalu. Na oprýskaných stěnách ateliéru visely návrhy domů zabaleny do polyuretanu, staniolu a podobně. V tom přístupu byla zakódovaná zpráva, jen jinak, než to dělám já. Bylo to inspirující a ovlivnilo mě to. Třeba při hledání podoby fasády na *DOX+*.

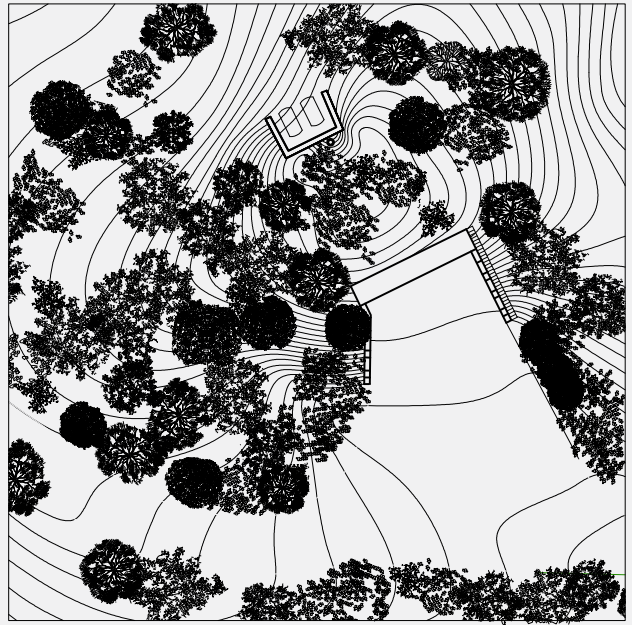
J. S.: Na rozdiel od nás si sa k realizáciám vo väčšom meradle aj dostal a veľmi bravúrnym spôsobom sa v nich pohybuješ, čo dokazuje práve realizácia *DOX+* a iné, ktoré pripravuješ. Ešte by som sa vrátil ku komunikačnej úlohe architektúry, ktorá inštruuje, začína byť alebo už dlho je prevládajúca až nadradená, čo možno súvisí s istým zahľtením éteru informačnými dátami, ktoré nemíňa ani architektúru.

P. H.: Tenhle typ architektury je pro mě jen jednou z mnoha možností. To, že se dnes významněji prosazuje, nemusí znamenat, že je takřikajíc pouze v módě, ale že rezonuje s ostatními myšlenkami naší doby. Mně je blízká architektura, která má v sobě silný výtvarný motiv, ale má i zároveň přesah, tedy něco navíc. A ten přesah může být například ve schopnosti nést informace. A informace se dají zapisovat různě. Při volbě prostředků zápisu je mi bližší gramfonová deska než flash paměť, kde ty jedničky a nuly nevidím a nemůžu se jich dotknout. Ale i digitální informace se dá zapsat hmotně. Binární kódy počítačových programů Apolla 11 musely být doslova vetkány do koberce. Zápis na magnetický pásek byl příliš zranitelný. Bylo to jako místo psaní slov do písku tesat je do kamene. Program pro přistání měl podobu malého koberečku z drátků a kroužků. Když drátek procházel kroužkem, byla to jednička, když mimo něj, byla to nula. Pokud může mít počítačový program podobu gobelínu, proč by nemohl mít podobu domu? A právě tyhle transformace mě zajímají.

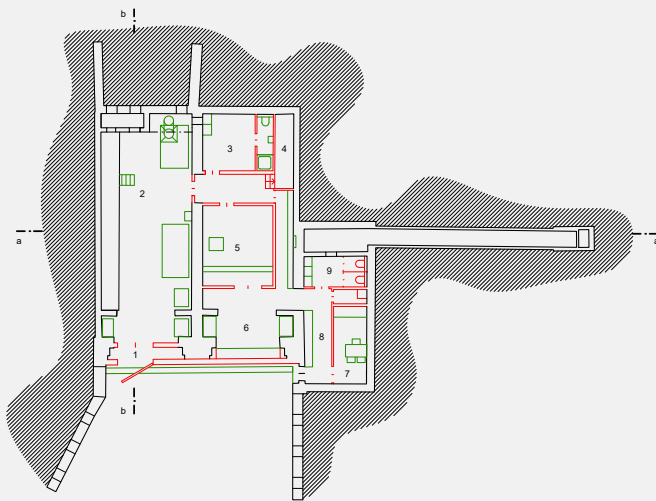

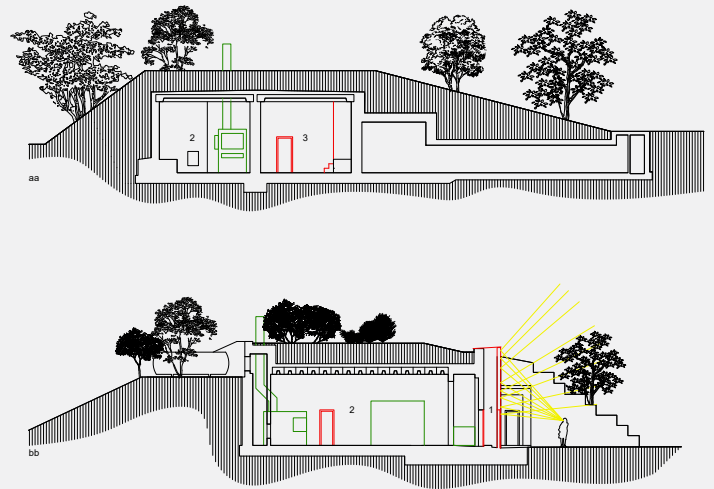
Axonometria

Situácia

Pôdorys

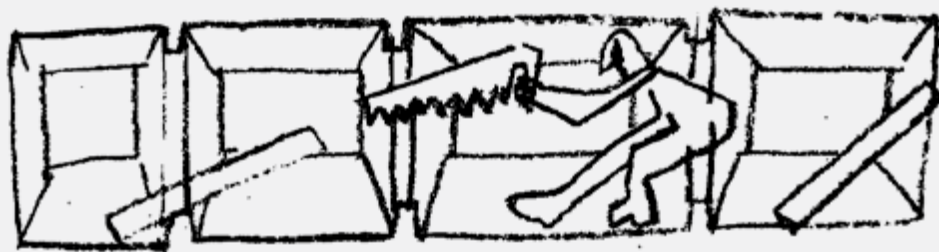
Rezy

Názov	Věčná loviště
Adresa	Drnov, Česká republika
Autori	Petr Hájek ARCHITEKTI – Petr Hájek, Martin Stoss, Cornelia Klien
Investor	Věčná loviště, s. r. o.
Projekt	2014 – 2018
Realizácia	2018 – 2021
Skúšobná prevádzka	2020
Uvedenie do prevádzky	2021
Zastavaná plocha	250 m ²
Obstavaný priestor	1250 m ³
Náklady	4 000 000 Kč

Kilo/Honč

Panelák

FOTO: MATEJ HAKÁR

Z PANELÁKOVÉHO
BYTVU VOLNÝ PLÁN

Skica Jána Studeného

Ján Studený: V jednom rozhovore ste uvádzali, že navrhovanie chápete ako proces komunikácie s klientom, ako ho previesť na stranu vašej architektonickej vízie aj takým spôsobom, že niečo musí opustiť.

Richard Kilo: Proces komunikácie a uvedenia si vecí je pre nás veľmi dôležitý, lebo je to cesta, ako sa dostať k architektúre. Diskutujeme a skúšame klientom priblížiť predobraz prostredia prostredníctvom názorných ukážok alebo vysvetlenia užívateľských procesov. Teoretik Marián Zervan nemá rád pojem „zaujímavý“, lebo definuje stav, keď človek nemá názor na veci. Preto je dôležité zaoberať sa obsahom. Väčšinu našich zákaziek tvoria rekonštrukcie interiérov. Tie nie sú striktné definované nejakým prvoplánovým vizuálnym štýlom. Dôležité sú pre nás procesy, ako funguje priestor, aké sú v ňom prostredia, v akých sú nadväznostiach. Naša architektúra sa zaoberá najmä tým, ako žijú jej užívatelia, a sme radi, keď sa ňou nejakým spôsobom inšpirujú. A do návrhov, samozrejme, vkladáme aj svoje úvahy, ktoré nám momentálne dávajú zmysel, svoje fascinácie vecami, prostrediami a vzťahmi.

J. S.: Ako prebieha takáto komunikácia s klientom?

Matej Honč: Zvyčajný zadávateľ už väčšinou videl našu prácu, čiže si je trochu vedomý, že má svoje špecifiká. Keď ide prerábať byt alebo rekonštruovať dom, ide o investíciu, ktorú urobí raz, dvakrát za život. Začneme sa rozprávať, kam sa dá súčasný stav posunúť, ako vnímame zadanie, čo je pre nás v priestore dôležité, ako vieme nastaviť užívateľské procesy. Bavíme sa, či chce byť spolu s rodinou, či chce klásť dôraz na socializáciu, aká úroveň intimity je naozaj potrebná. Naši klienti sú väčšinou mladí ľudia a tieto veci sú aj pre nich veľmi podnetné tým, že naozaj môžu urobiť krok, aby im spolu bolo lepšie. Bavíme sa o charaktere priestoru. Bavíme sa o tom, či potrebujú toľko vecí a odkladacích priestorov, či vieme niečo prehodnotiť a vyčistiť. Všetko spolu preberáme, až dospejeme k nejakému konsenzu alebo k riešeniu, ktoré dostávame do návrhu. Táto debata často prebieha na začiatku, keď nám vytvárajú zadanie, keď sa bavíme, ako pracujeme. Trošku ich to aj pripraví na to, čo sa asi udeje a akým spôsobom sa môže ich fungovanie zmeniť.

R. K.: Keď sa dorozprávame, vypýtame si zhruba mesiac času, vtedy si robíme na zadanie názor. Na stretnutí, ktoré nasleduje, neukazujeme rozpracovanosť, pripravujeme celú štúdiu, ako keby sme už mali všetko hotové. Prezentujeme takýmto spôsobom, lebo iba vtedy máme pocit, že klienti návrh naozaj čítajú a vnímajú. Samozrejme, že od tej chvíle to nie je záväzný dokument, vtedy sa práve začína diskusia nad samotným návrhom. Vidia, ako všetko funguje v nadväznostiach. Majú k dispozícii pôdorys, obrázky, pozeráme si 3D model od materiálov až po detaily. Spišu sa pripomienky a už si to pingpongujeme ďalej. A zatiaľ sa nám to osvedčilo. Väčšina našich klientov návrh zoberie a niečo si v ňom nájde, vždy sú menšie alebo väčšie pripomienky, len raz alebo dvakrát sa nám stalo, že sme koncepciu kompletne prerábali.

Gabriela Smetanová: Čo sa deje v týždňoch medzi stretnutiami? Aké sú vaše osobné východiská? Ako pracujete s priestorom, teda okrem osobných požiadaviek toho človeka alebo skupiny ľudí?

R. K.: Proces je úplne štandardný. Skicujeme, modelujeme, robíme si vizualizácie, konfrontujeme zadania s tým, čo má podľa nás zmysel v rámci architektúry. Keby sme sa mali rozprávať o architektúre ako takej, je to trošku na dlhšie. Je pre nás podstatná, no nielen ako pojem. To znamená, že si všimáme všetko, čo je v nej, okolo nej alebo na jej pomyslenej hranici. Teda hľadáme kompromis medzi svojim uvažovaním a zadaním klientov. Snažíme sa ukázať, že tie veci môžu ísť o kúsok inak. Robíme si varianty a hľadáme, kde sa to stretne. Klientovi ukazujeme vždy len jednu za nás správnu verziu.

G. S.: Keď hovoríte o tom, ako celý ten priestor komponujete, spomínate, že vychádzate zo spôsobu života a vždy sa ho snažíte prehodnocovať a meniť návyky. Panelákový byt je Matejov vlastný. Ako to fungovalo, keď klient aj architekt boli tá istá osoba? Podarilo sa ti aj u seba vyprovokovať zmeny?

M. H.: Do návrhu sa pretavili veci, v ktoré naozaj veríme, inak by sme ich nemohli aplikovať do svojej tvorby, a za seba ako klienta som ich tak cítil. Máme doma otvorený priestor, kde je intimita naozaj našou súčasťou, pretože chceme byť a žiť spolu. Na obhliadke k CE ZA AR som dostal vtipnú otázku, že keď nemáme dvere, len závesy, ako sa hádame. A Igor Marko odpovedal, ale veď hádať a vysvetliť si veci môžu, len keď sú spolu, situáciu asi nevyrieši to, že sa každý zavrie do svojej izby a bude trucovať. Máme sa proste radi a aj doma máme veci, ku ktorým máme vzťah, radi sa na ne pozieráme, robia náš domov jedinečným. Zároveň má pre nás zmysel mať len určitý objem týchto vecí, a keď je potrebné obmeniť ich, dávame si veľký pozor, aby sa byt nezaplnil zbytočnosťami. Páči sa nám, že sa priestory bytu prelínajú. Keď jeden z nás doma pracuje, je v izbe a ten druhý v obývačke, máme nastavené priehľady, cez ktoré stále vieme byť spolu. Priestor je kontinuálnejší, menej štruktúrovaný a to nám vyhovuje. Napríklad keď som v sprache, mám pocit, že som stále súčasťou spoločného pobytového priestoru, vidím do bytu alebo z okna.

G. S.: Mám celkom zažitú túto konkrétnu dispozíciu, lebo som pár mesiacov bývala v rovnakom byte, je veľmi štruktúrovaná a vzdialenosť v ňom pôsobí, že sú veľké. Z tohto pohľadu sa mi zdalo fajn, ako umožňujete komunikáciu medzi rôznymi jeho časťami.

R. K.: Akýkoľvek typ bytu pri svojej miere štruktúrovanosti vytvára nejaké obmedzenie. Aj tu po úprave ostávajú priestory nejakým spôsobom definované, no akoby plávajú, stále menia svoje proporcie a do popredia sa dostáva človek a nie architektúra. Sám som strojom toho, ako priestor pochopím, ako s ním budem narábať, kadiaľ pôjdem, čo si doň dám. Koľko vecí (ne)potrebujeme.

J. S.: Byt vnímam ako katalyzátor možných zážitkov alebo pocitov. Dá sa povedať, kde a ako dochádza k ich zintenzívneniu v jeho priestore oproti predchádzajúcemu štandardnému stavu?

M. H.: Sme v panelovom dome, kde nemôžeme všetko zbúrať a spraviť v strede jeden záves, za ktorým bude WC so sprchou. Byt bol pôvodne pre štvorčlennú rodinu, mal osem dverí. Ak chceli byť všetci spolu, išlo to len v jednej obývacej miestnosti. To najdôležitejšie pre nás je, že nech sa v byte nachádzame kdekoľvek, sme v podstate spolu. A potom sú tu krásne momenty, ktoré sa v štandardnej dispozícii nedajú zažiť. Prechod do pracovne cez miesto, kde máme množstvo veľkých rastlín a kvetov, moment prekročenia je nádherný, lebo otvor má úzku až sakrálnu proporciu, má vysoký schod, ktorý nemôžem prekročiť nevedome, ale musím dvihnúť nohu a uvedomiť si, kadiaľ idem. To prostredie je veľmi inšpiratívne.

R. K.: Nebývam v tom byte, ale tuším, ako ho asi využívate. Mriežka je nanovo nastavená tak, že každodenné činnosti sa v nej robia prirodzenejšie, byt to umožňuje. Zážitok sa nekoncentruje na jedno miesto, aj keď možno sú nejaké miesta, kde sa viac alebo menej zdržiavate, ale to je skôr otázka súčasného nastavenia, ročného obdobia alebo vkusu.

J. S.: To som aj myslel, či ťa ten zásah, ako je to teraz urobené, vedie k väčšej disciplíne, k väčšiemu rešpektu k spolubývajúcemu alebo k väčšej pozornosti k jeho dennému režimu. Alebo, naopak, či ťa oslobodzuje, keď môžeš robiť kdekoľvek, čo práve potrebuješ. Že je to taký priestor, ktorý umožňuje úplne slobodné užívanie.

M. H.: Nie je to štandardný byt, na jeho užívanie a udržiavanie sú nutné určité procesy. Inak sa upratuje, máme veľmi veľa kvetov, všetko je otvorené. Žijeme inak, ale nezáväzuje nás to. Kávu si robím v obývačke, nie v kuchyni, čiže nemám pri tom drez a všetky veci si prenášam. Stále polievame a rosíme kvety. Keď si chceme pustiť film, musíme si zapnúť projektor, cez deň stiahnuť rolety. Keď si chcem čítať knihu, môžem si ju čítať na lavici, na gauči, všade máme všelijaké deky... Celá starostlivosť o byt pripomína skôr starostlivosť o dom so záhradou, kde sú takéto aktivity vo väčšom množstve prítomné. Ten byt podnecuje rôzne druhy aktivít, je živší. Možno pripomína návrat k obyčajnému životu, ako keď človek ide na chatu. Keď prídem domov, nie je zrazu všetko pripravené. Skôr v tom byte stále niečo robíme a presne o tom to je.

G. S.: Ako si tento panelák alebo aj svoje ďalšie realizácie predstavujete v čase? Sú nejaké nastavené, zodpovedajú životu alebo jeho narúšaniu, všetky sú viac-menej aktuálne. Máte však predstavy, ako sa premení počas života ich obyvateľov? Vie sa ich priestor meniť?

R. K.: Každý priestor má svoje limity a môže zovšednieť aj jeho pochopenie. Máme radi, keď nie je zahltený a vie užívateľa vždy v nejakom čase aktivovať. Keďže je v ňom málo

nábytku a vecí alebo je otvorenejší, môžeš si sem-tam niečo presunúť, posunúť, otočiť. S bytom vieš trochu žiť a hýbať, vieš si ho do istej miery kultivovať a on kultivuje teba. Vieš ho vždy inak cítiť, jeho proporciu, aktuálnu atmosféru. Určite to má nejaké obmedzenie v čase. Nevieme si predstaviť, aké to bude povedzme o pätnásť rokov. Máme množstvo skúseností, keď sa realizácia po nejakom čase ukázala inak, lebo sa objavili faktory, s ktorými sme nerátali. Pre nás je dôležité, aby sme človeku naozaj poskytli riešenie, ktoré momentálne hľadá. Lebo on sa takisto vie nastaviť, aj počas roka, úplne inak a možno zistí, že mu to takto naozaj nevyhovuje. Ale aj keby to malo fungovať len na deň, s tým, že máš z toho akékoľvek ponaučenie, dobré aj zlé, je to pre nás výhra. Vtedy si môžeme povedať, že to celé má zmysel.

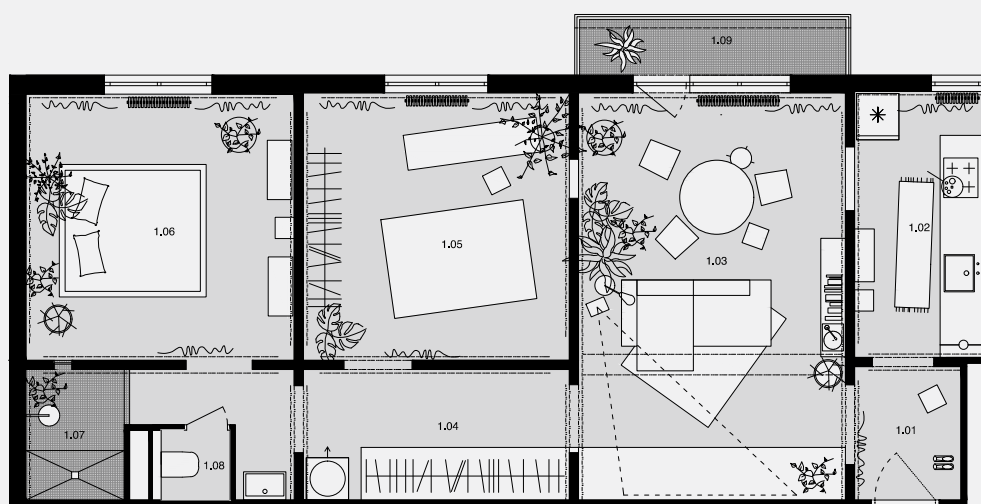
J. S.: Toto je jeden byt v paneláku, ktorých je v ňom veľa, rovnako ako na sídlisku je veľa panelákov. Premýšľali ste, či môže toto riešenie navodzovať nejakú totálnejšiu situáciu v zmysle viacerých takto riešených bytov v panelovej jednotke?

R. K.: Mali sme dlhšiu diskusiu, či je to univerzálnejšie riešenie pre panelák alebo pre panelákové byty. Áno aj nie. Takúto štruktúrnú dispozíciu má veľa iných bytov v iných domoch. Keď má z tohto riešenia vyplývať nejaké ponaučenie, naozaj sa dá aplikovať na hocikakú inú dispozičnú mriežku. To môže byť fajn, v panelovom byte sme našli takú formu zásahu, ktorá nebola drahá a nemusela prejsť zdĺhavou úradnou cestou. Sú to tri jednoduché otvory do panela, ktoré nevyžadovali komplikovanú statiku. A to, že ten byt nejakou vyzerá, má na stenách kleber a sú v ňom kvety, už je kultivovanie, spojené s jeho

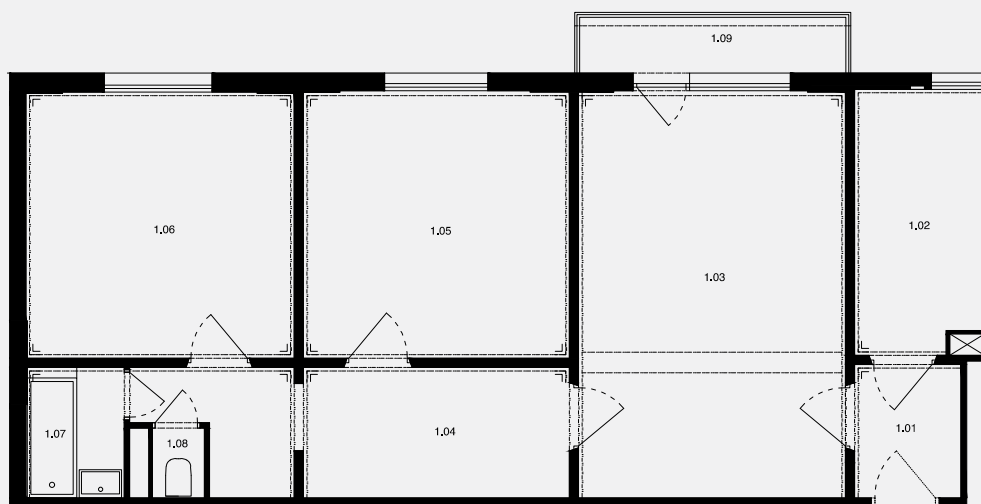
obyvatelmi. Takže áno, môže to byť výhodné riešenie pre byty v panelových domoch, ale možno ho aplikovať na akúkoľvek štruktúrnú dispozíciu.

J. S.: Páči sa mi, že to riešenie oslobodzuje. Nedala by sa takto oslobodiť aj väčšia skupina ľudí než iba jedna bytová jednotka? Môže takto oslobodiť panelák, sídlisko a v zásade aj celú spoločnosť?

M. H.: Áno, celý panelák by sa takto mohol perforovať. Toto bola príležitosť vyskúšať si to a zároveň ukázať, ako sa dá s touto konkrétnou dispozíciou pracovať. Časť z toho je určite aplikovateľná aj vo väčšej miere. Môže sa dohodnúť celý dom a urobiť zásahy systémovo, aby byty spĺňali požiadavky súčasnosti, ktoré sa zmenili oproti dobe ich vzniku a ktoré sa dajú nastaviť aj v tomto nie úplne najhodnotnejšom type byvania.

Pôdorys - nový stav

Pôdorys - pôvodný stav

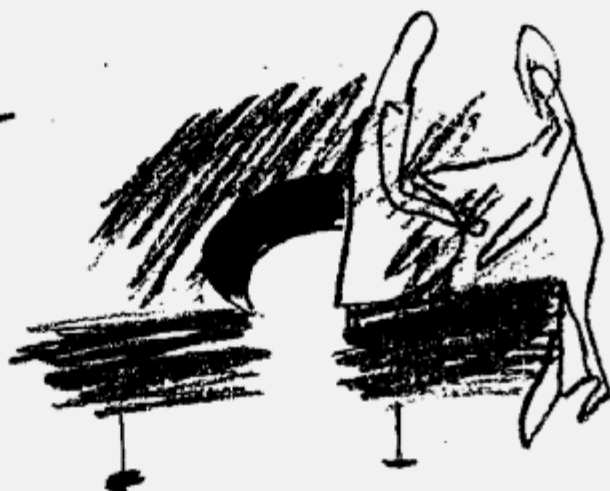
Názov	Panelák
Adresa	Šalviová, Bratislava-Ružinov
Autori	Kilo/Honč - Richard Kilo, Matej Honč
Investor	súkromný
Projekt	2021
Realizácia	2021 - 2022
Úžitková plocha	75,9 m ²

Alan Prekop & Zheni

Grão & stôl v DNA

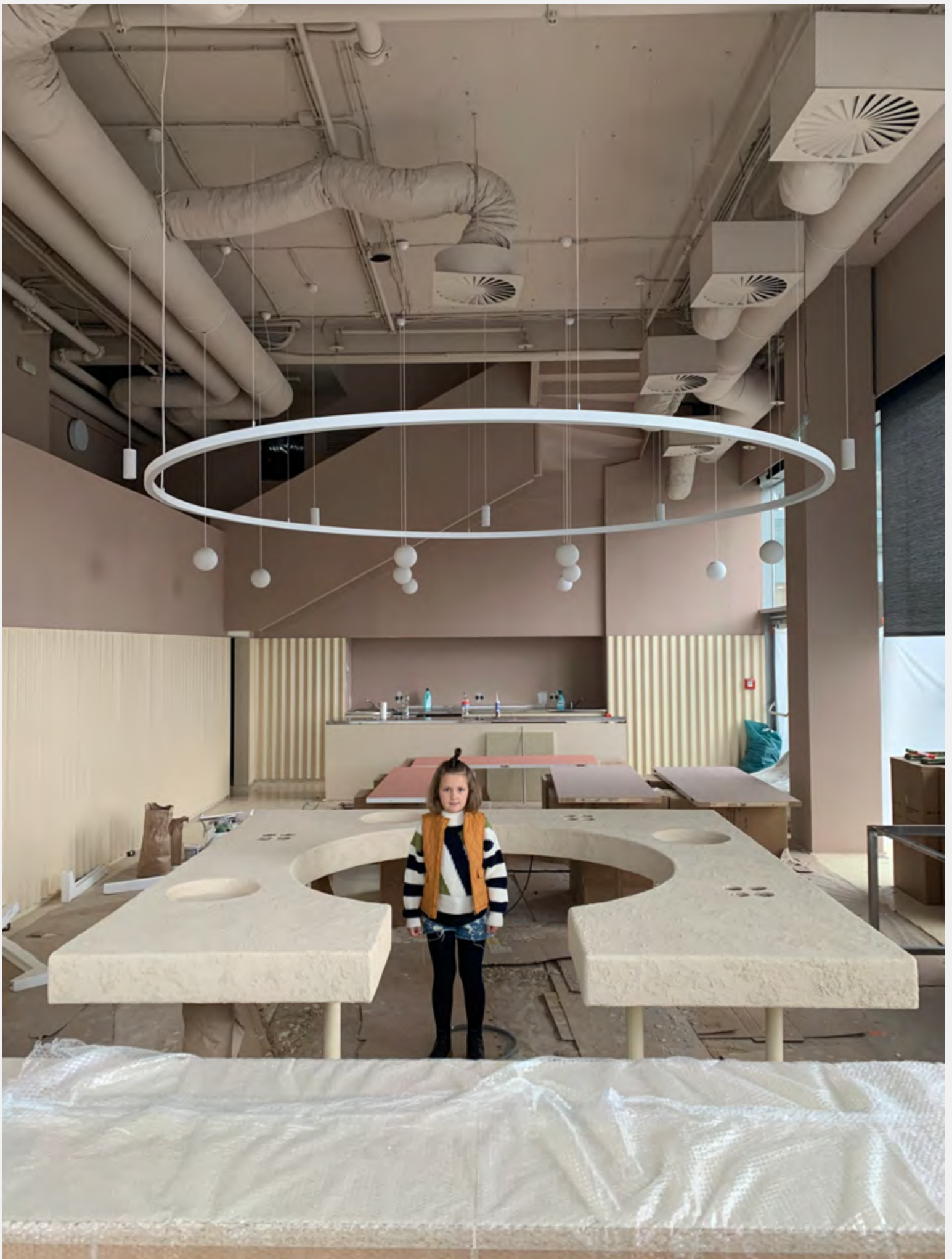
FOTO: SARAH WEISS, ZHENI

PULT TOPOGRAFIA
AKO PROSTRED-
NIK KOMUNI-
KACIE

Skica Jána Studeného

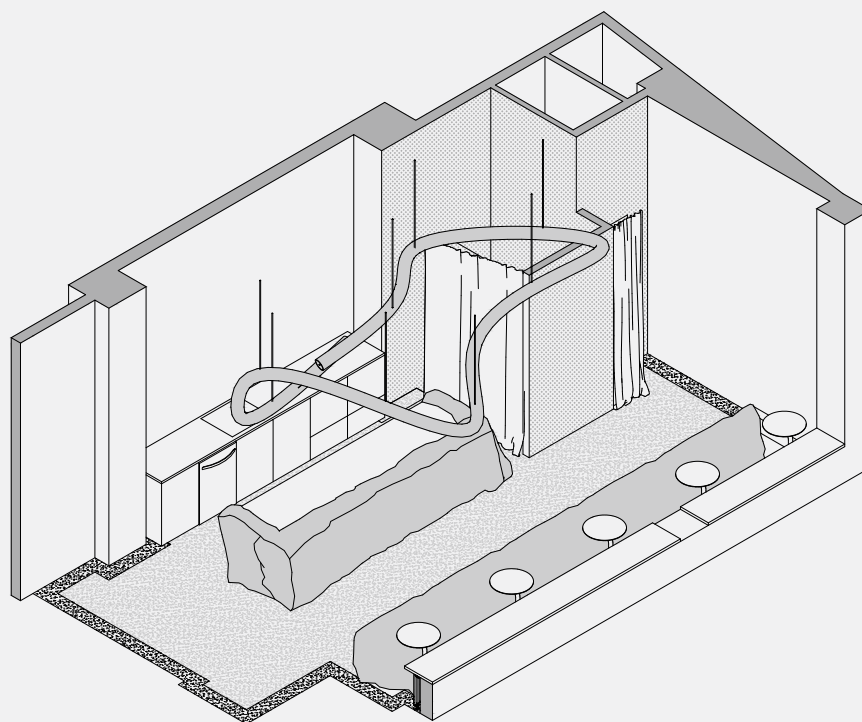

Stôl v DNA

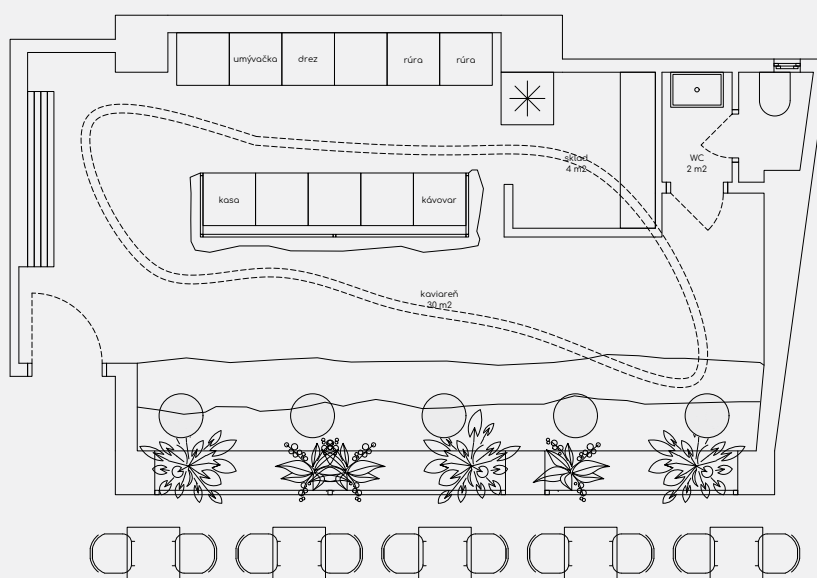

Axonometria

Pôdorys

Gabriela Smetanová: V Grão vystupujú do popredia jednotlivé elementy – objekty, z ktorých je priestor poskladaný. Sú veľmi špecifické, efektné. Akú majú úlohu alebo ako vnímať vzťah objektov a priestoru ako takého?

Alan Prekop: Základ, z ktorého sme vychádzali, bol rozpočet aj slovo „hue“. Hue bol pôvodný názov kaviarne a znamená farebné spektrum. Od toho sa viac-menej odvíja všetko ostatné. Dominantným prvkom je svetidlo, do ktorého je prevtelený celý koncept farebného spektra. Všetky ostatné prvky sme dali k nemu. Rozpočet nemožnoval do väčšej miery pracovať so stenami alebo s podlahou, preto sme chceli, aby celý priestor získal neutralitu a do popredia vyšiel akcent osvetlenia. Svetidlo je naprogramované tak, že sa mení počas dňa, ale reaguje aj na širšiu situáciu. Napríklad v súvislosti s vojnou na Ukrajine svietilo ako ukrajinská vlajka, po vražde na Zámočkej ako dúhové farebné spektrum. Nové priechy, ktoré tam vznikli, sme nijako nezarovnávali, snažili sme sa ich nechať rozbité. Stena obložená termofóliou je výsledkom úvahy, ako oddeliť dve prevádzky, bar a zázemie. Navyše, tento materiál odráža svetlo. Obmedzený rozpočet sme nebrali ako nevýhodu, práve naopak, podnietil našu kreativitu. Na bar so sedením sa použil navrstvený styrodur, ktorému sme dotvorili štruktúru. Sú nastriekané neutrálnou pieskovou farbou, ktorá je vlastne farbou pôvodnej omietky, ktorá sa objavila, keď sme oškriabali steny. Bar aj sedenie sú zároveň nalakované, lesklý povrch tiež trochu odráža svetlo. Každý jeden prvok v tomto priestore má dopĺňať elementárnu hodnotu svetla, všetko má byť v symbióze.

G. S.: Všetky elementy pracujú so svetlom, respektíve svetidlom, hoci len veľmi subtilne. Svetlo, ako niečo veľmi efemérne, sa v tom priestore materializuje v rôznych formách a mierach. Mohli by ste povedať niečo aj o druhom priestore, ktorý ešte nepoznáme? Vybrali sme ho, lebo nás zaujal stôl v jeho centre, ktorý vznikol v spolupráci so Zheni (pseudonym Evgeniie Kazarezovej, pozn. red.).

A. P.: Tento projekt je o tom, ako poňať salón krásy inak. Konkrétne ide o dve funkcie, ktoré nie sú na Slovensku kvôli hygiene veľmi ľahko zlučiteľné. Vo svete to však funguje. Majiteľka tejto prevádzky chcela priniesť koncept spojenia bistra so salónom krásy aj sem. Na prvom podlaží je zlúčené bistro a manikúra. Stôl je manikúrový, reprezentuje dominantnú funkciu priestoru a zároveň je v jeho centre. Okolo neho je bar a recepcia. Na druhom nadzemnom podlaží je kaderníctvo. Navrhli sme tam konštrukciu z drevených hranolov obalených MDF doskou, ktorá je nastriekaná. Aj táto konštrukcia mala mať reflexnú fóliu, ale nakoniec je kvôli praktickosti natretá umývateľnou farbou. Celý priestor podlažia sme rozdelili do deviatich menších kabín radených za sebou, čím pôsobia ako enfiláda. Je pre mňa veľmi zaujímavé, že zakaždým, keď sa v tom kaderníctve niekam postavím a obzriem nejakým smerom, vidím priestor inak. Enfiláda dovoľuje vnímať z nejakého odrazu alebo výseku aj exteriér. Kadernické zrkadlá, ktoré sú umiestnené oproti sebe, priestor ešte väčší násobia a vytvárajú vizuálny efekt

nekonečna. Motívom prvého nadzemného podlažia je náš stôl. V jeho centre je kruhový výrez, v ktorom sú miesta pre manikérky, okolo sú klientky. So Zheni sme o čosi skôr vytvorili podobné stoly pre optiku IOKO, kde sú hlinené omietky. Vtedy som si povedal, že by bolo fajn, keby bol hlavný displej, kde sú umiestnené okuliare, tiež z hliny. Konštrukciu stola takisto tvorí MDF doska, na ktorú sa nanieslo štyristo kilogramov hliny, ktorou sme ho domodelovali do tvaru, o ktorom sme si povedali, že je správny. Veľmi sa mi páči štruktúra Zheniných produktov. Každý jeden má inú vlastnú štruktúru, čo ich robí výnimočnými. Po IOKO sme si povedali, že spolu urobíme ešte niečo ďalšie, a prišlo na tento manikúrový stôl. Každý, kto k nemu príde, by mal pocítiť, že nesedí za obyčajným dreveným laminátovým stolom, ale za nejakým umeleckým predmetom.

Evgeniia Kazarezová: Pre mňa je dôležité, že posúvame hranice medzi dizajnom a umením, že ponúkame klientovi iný pocit. Aj pri manikúre môže zažívať niečo nové. Každý stôl je jedinečný a vďaka hlinenému povrchu pôsobí ako socha. Snažila som sa povrchy týchto stolov urobiť zakaždým inak, v IOKO som mala asi viac slobody, pri manikúre sme sa kvôli funkčnosti rozhodli pre jemnejší povrch.

G. S.: Hlina je výborná práve pri manikúrovom stole. Jednak máš v rámci času, ktorý za ním sedíš, vizuálny stimul, a jednak je veľmi haptický.

A. P.: V IOKO je zrno hlineného stola dosť veľké a stôl je amorfnejší. Za manikúrovým stolom ľudia sedia, odohráva sa tam toho viac, preto sme jeho štruktúru urobili jemnejšou. Báli sme sa, že sa bude drobiť, no po čase hlina stuhla tak, že sa nám asi podarilo vymyslieť novú produkciu nábytkov, s ktorým som sa na Slovensku zatiaľ veľmi nestretol.

E. K.: Teším sa z toho, musíme to posúvať ďalej.

A. P.: Hlinu môžeš nanášať na akúkoľvek formu, čo je super. Pri iných materiáloch sú rôzne obmedzenia, ale hlinu si môžeme tvarovať do hocičoho, priamo na danom mieste. Tak sme pracovali, skúšali sme to na mieste a to, čo sa nám v danom momente hodilo, sme tam rovno urobili. Mohli sme voľne vymýšľať.

Ján Studený: Mňa na tých veciach oslovil prechod od interiérového dizajnu a nábytku k architektúre. Z môjho pohľadu sa tam architektúra deje nie mierkou, ale tým, že vzniká nejaký povrch – topografia. Na ňom sa odohráva nejaká pracovná činnosť, je ponúknutý nejaký aktivite, ale sprostredkúva aj komunikáciu. Zdá sa mi, akoby to bol povrch planéty, na ktorom môžem pristáť, kúpiť si tam pozemok... V tom sa mi to zdá výrazne architektonické. Je to viac než len predmet v interiéri, ponúka presah k možnosti jeho okupácie a využitia. Sú to veci určené do architektúry, ale myslíte, že by mohli byť aj samy osebe malou architektúrou?

E. K.: Myslím si, že áno. Mám architektonické vzdelanie, a keď som ešte bola v Rusku, robila

som interiéry. Z týchto projektov sa teším, lebo spájam svoju aktuálnu vášeň s tým, čo som robila predtým. Stále tvarujem priestor na život, pre ľudí. Predtým som tvarovala väčšie objekty, teraz tvarujem menšie objekty v priestore. Išlo to pomaly, začala som od šálok a váz, teraz idem na ďalšie objekty. Myslím si, že by to mohla byť aj malá architektúra, ale vždy musím vedieť kontrolovať jej povrch.

J. S.: V Grão sú výrazne prítomné premyslené prvky, ktoré iniciujú aktivitu. Je tá vec v zmysle dynamiky zamýšľaná?

A. P.: Čo sa týka baru a sedenia, hmota je deformovaná kvôli svetlu. Ohlodaná karbo-brúskou, neformálna, štruktúrálna, „more casual“, uvoľnená. Obloženie stien aj zázemia odráža farby svetla ďalej do interiéru. Snažili sme sa, aby sa tam niečo odohrávalo. V IOKO je predajný pult iba drevený kváder z biososky postavený na podnoží zo zalaminovanej montážnej peny. Je to reakcia na to, že okuliare, ktoré sa v IOKO predávajú, sú robené ručne, rám je zakaždým iný. Aj keď si k sebe priložíme rámy z toho istého modelu, každý jeden je vždy trochu iný. Neforemná podnož odkazuje na ručnú prácu, kváder z biososky zas na mechanické časti dotvárajúce okuliare. Vždy nad tými vecami rozmýšľam tak, aby to súviselo s danou funkciou interiéru.

J. S.: Zheni, pracuješ s nejakými referenciami, ktoré ťa vedú, iniciujú tvoju prácu? Pekne hovoríš o postupnosti ohľadom mierky, materiálov, technológie. Je to proces, ktorý môže ísť stále ďalej. Čo ťa inšpirova, sprevádza mimo umeleckého sveta?

E. K.: Som dieťa postsovietskeho sveta, zo Sibíri. Estetická stránka mojich objektov je minimalistická, brutalistická, pretože som sa narodila v industriálnom meste, kde je všetko sivé a hranaté. Novosibirsk má stovadsaťdeväť rokov, je tam dosť fabrík, je to tam špinavé, také „deep techno“. Potom som sa presťahovala sem, tu je iná atmosféra, iný dialóg medzi prírodou a architektúrou. To tiež vnímam a ovplyvňuje ma to. Divoká príroda, ktorá prechádza cez betónové steny... Preto v mojej tvorbe vznikajú organické tvary. Mám dobré priestorové a konštruktívne myslenie, ale moja ďalšia strana smeruje k čistému umeniu. Obdivujem človeka ako prirodzený objekt, ako „part of the natural life“.

J. S.: V zmysle prírodnej substancie, teda že nie je súčasťou civilizácie, ale, naopak, akoby prírodnej súvislosti?

E. K.: Myslím si, že áno. Počas celého dvadsiateho storočia sa človek vinou technickej revolúcie oddeľoval od prírody, staval si hranice a žil viac niekde v priestore, v iných materiáloch. Digitálna revolúcia to ešte väčší posúva. Ja robím povrchy hrubšie a objekty ťažšie, lebo pracujem s „haptic experience“, s telom. Objekty, ktoré sme s Alanom robili, vzbudzujú pozornosť, pretože sa ich dotýkaš a niečo cítiš. Sú to povrchy, ktoré ti dávajú viac než obyčajné veci. Funkčne nie sú ideálne, ale niečo z nich máš v tej chvíli, keď s nimi zaobchádzaš. Môže to byť uzemnenie. Keď sme robili IOKO, omietkari dávali na prvú vrstvu omietky levandulu, všade tam voňala. Hlina dáva pocit, ponúka pozorovať.

J. S.: Ide o priame zážitky, o to, že tie veci umožňujú vnímať všetkými zmyslami, sprostredkujú priamy neprenesený zážitok. To asi funguje aj v Grão. To som myslel tou aktivitou. Nie je to prostredie na prenesené, ale iba na priame zážitky.

A. P.: Áno, má ísť o púťanie zmyslov. Sedenie v okne je napríklad obložené kobercom. Ľudia sa ho dotýkajú, ide o aktivitu toho celého. Majiteľka salónu krásy mala spočiatku s hlinou

na manikúrovom stole problém, lebo to bol materiál, ktorý nepoznala. Už veľakrát som narazil na to, že ľudia neradi vychádzajú zo svojich zaužívaných spôsobov. Ak im prinesieš niečo nové, chvíľu trvá, kým si zvyknú. Na ten manikúrový stôl si klientka neskôr zvykla a nakoniec je veľmi spokojná.

G. S.: Chystáte nejaké ďalšie spoločné projekty?

A. P.: Momentálne nemáme naplánované nič, ale robilo sa nám spolu veľmi dobre, preto dúfam, že budeme pokračovať.

E. K.: Dúfam, že to budeme ešte nejakú posúvať ďalej. Obdivujem Alanovu prácu a rozumieme si asi aj vďaka tomu, že máme spoločný prístup, snahu sprostredkovať emočné zážitky a asociácie.

Stôl v DNA

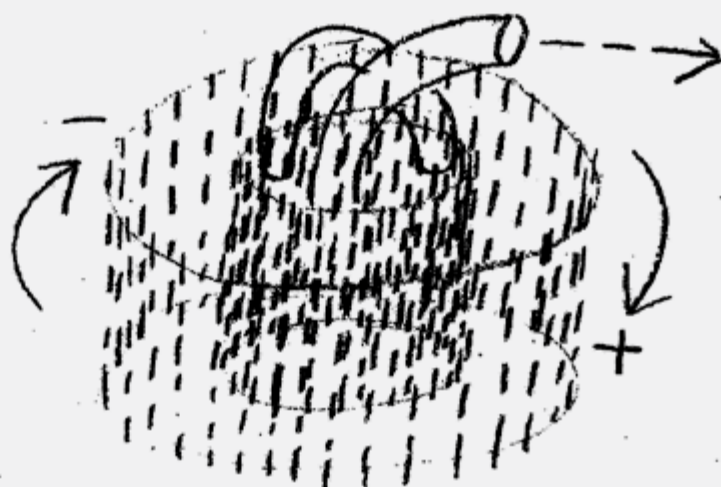
Názov	Grão
Adresa	Jesenského 12, Bratislava-Staré Mesto
Autor	Alan Prekop
Spolupráca	Ctrl space, Tangle
Investori	Tomáš Chalupa, Martin Chalupa
Projekt	2021
Realizácia	2022
Úžitková plocha	30 m ²
Náklady	10 000 €

Názov	DNA Eurovea
Adresa	Pribinova 1, Bratislava-Ružinov
Autor	Alan Prekop
Spolupráca (stôl)	Zheni
Investorka	Karolína Volková
Projekt	2022
Realizácia	2022
Úžitková plocha	320 m ²

Gonzalez Haase AAS

Visible Invisible & The Interior I Like

FOTO: ARCHÍV AUTOROV, JAN BITTER

TERMODYNAMICKÝ MODEL
VHLADIACEJ JEDNOTKY
PRODUKČI TEPLA

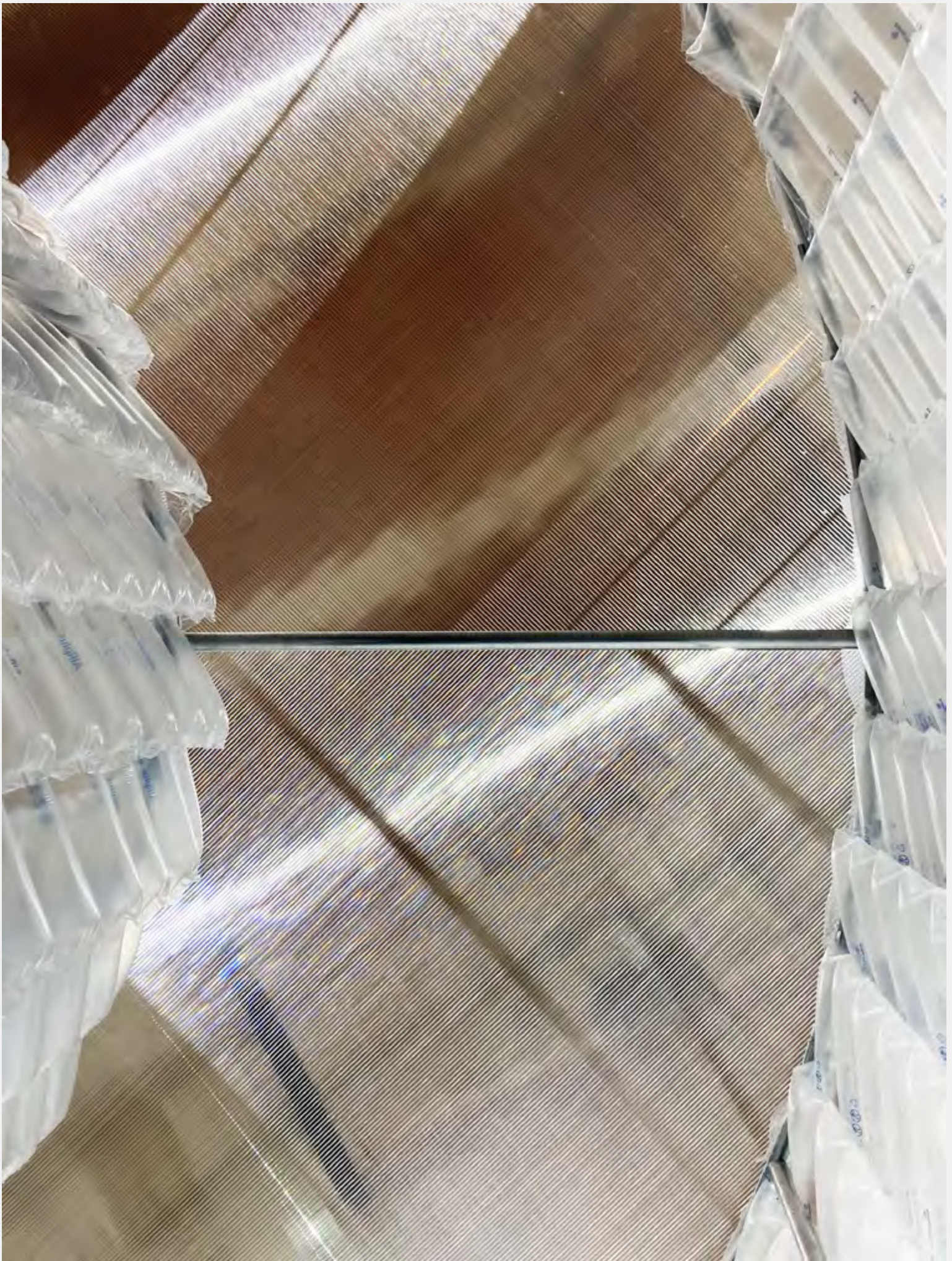
Skica Jána Studeného

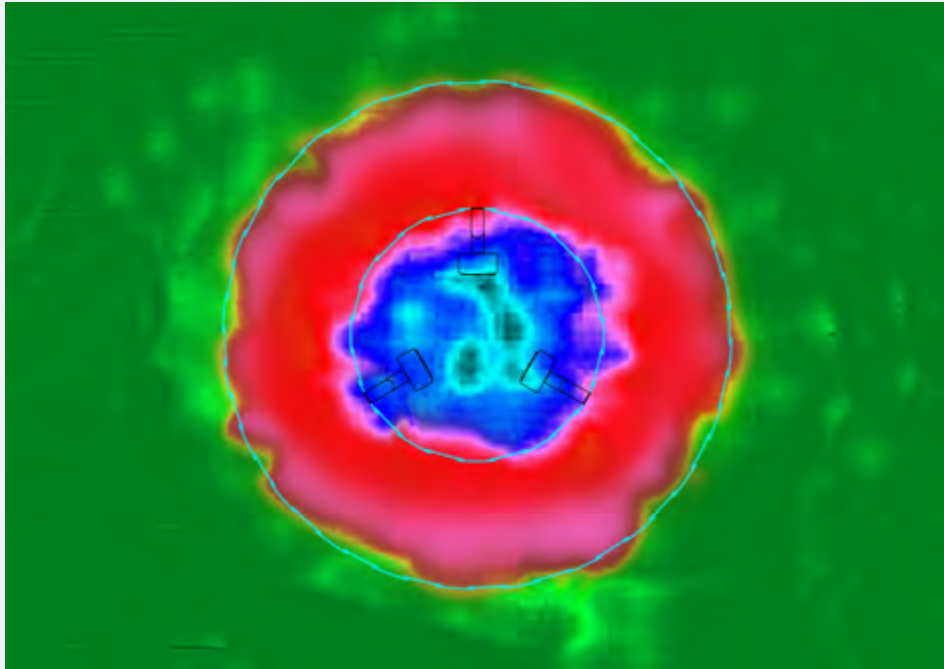
Visible Invisible

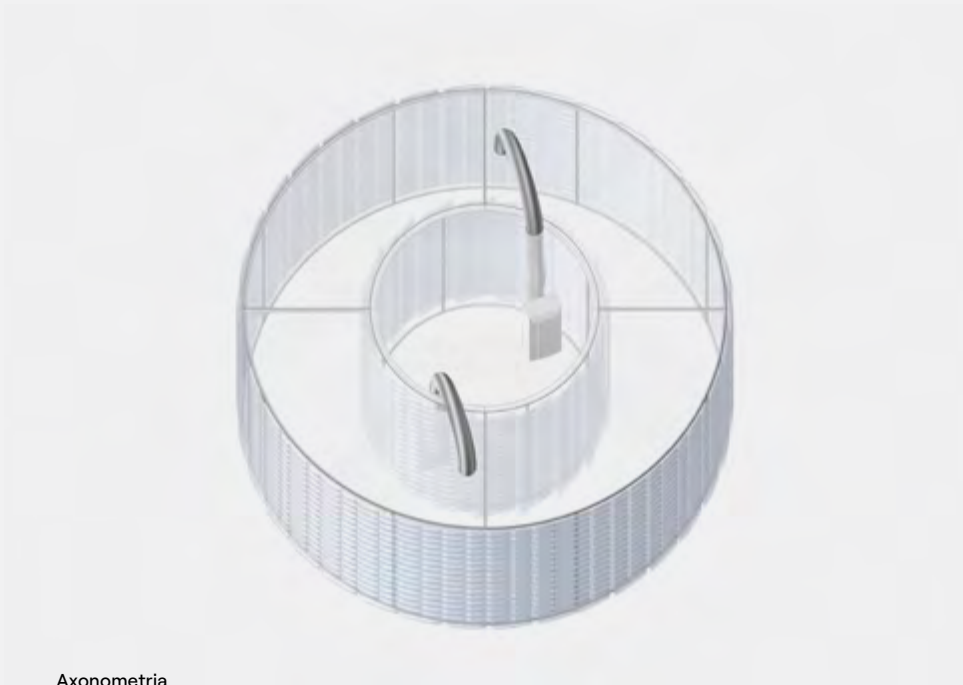

Visible Invisible

Koncept

Axonometria

Gabriela Smetanová: Vaše projekty vychádzajú z architektonicko-scénografických skúseností či znalostí. Sú v nich hmatateľne začlenené svetlo a pohyb, rovnako ako intenzívna materialita. V niektorých rozhovoroch ste opísali svoju prácu na projektoch vo vrstvách – od uberania z nepotrebného priestoru cez vrstvenie svetla a iných prvkov po úpravu samotného priestoru. Ktoré z týchto vrstiev sú dôležité v inštaláciách pre *BAP!* vo Versailles a výstavu *How Soon Is Now* v Galérii Judin v Berlíne?

Pierre Jorge Gonzalez: Keď uvažujeme o priestore, ktorý je nejakým spôsobom dočasný, nie všetky vrstvy sú potrebné. To vytvára príležitosť na priblíženie k podstate stavebných špecifik. Inštalácia vo Versailles tematizuje vrstvy, ktoré zvyčajne v budove nechcete vidieť. Architekt veľmi dlho premýšľa, čo je fasáda a aká bude. Táto exponovaná stena stavby predstavuje nevyhnutnú súčasť toho, ako bude budova vnímaná a chápaná, aká bude fotogenická, publikovaná a či sa potenciálne stane orientačným bodom. Keď potom premýšľame o fasádnej stene, ide hlavne o konštrukčný prvok; ak je to sklenená zavesená fasáda, je toho pravým opakom. Ideou tejto inštalácie je odstrániť všetky vrstvy medzi fasádami a ukázať to, čo nikdy nevidíte: iba izolačnú vrstvu, vzduch vnútri skla zavesenej fasády, vrstvu izolácie medzi dvomi vrstvami betónu. Na uchopenie tejto izolačnej vrstvy bolo potrebné navrhnuť konštrukčný prvok, ktorý sme sa rozhodli realizovať v čo najminimalistickejšej, najjednoduchšej (ne)forme kruhu. Kruhová forma nie je reakciou na špecifickú lokalitu alebo miestnosť. Je to zároveň forma, ktorá sa hodí všade a nikam, pretože je mimo formálneho kontextu. Existuje sama osebe, ako guľa plávajúca v kozme. Túto konštrukciu tvorí čo najtenšia hliníková rúrka vždy s rovnakým priemerom. Zvrchu je konštrukcia ukončená strechou, ktorá je zároveň izolačnou vrstvou a je o niečo pevnejšia, aby ostala sama osebe plochá bez primných podporných prvkov.

Ako podtitul našej inštalácie, ktorá bola súčasťou výstavy *How Soon Is Now*, sme zvolili „The Interior I Like“. Chceli sme ponúknuť box, o ktorom môžete mať predstavu, ale nemôžete doň vstúpiť ani nahliadnuť. Trochu ako debnička v Saint-Exupéryho *Malom princovi*, ktorú rozprávač nakreslí princovi namiesto baránka a pridá na ňu okrúhle otvory, aby v nej mohol baránok dýchať. A spokojný princ povie: „Presne takto som si barančeka predstavoval!“ Kovový box, ktorý sme postavili, nemal dvere ani okno. Na fasáde však trvalo bežali dva výkonné ventilátory, vháňajúce veľké množstvo vzduchu do vnútorného priestoru boxu. Tento vzduch potom unikal malými otvormi v stenách tak, že ste pri prechádzaní úzkou galériou pociťovali jeho závan. Celá konštrukcia bola vyrobená zo štandardných tenkostenných oceľových profilov, ktoré boli zmontované do štvorcovej miestnosti s dvojnásobnou výškou oproti jej pôdorysným stranám. V hornej časti týchto štyroch stien sme nainštalovali osvetľovací systém ako na billboard.

G. S.: Ako začínate svoje projekty? V akých kategóriách pri nich uvažujete?

Ako alebo v čom sa v nich prejavuje spojenie architektúry a scénografie?

P. J. G.: Je pre nás ťažké premýšľať o kategóriách, nepracujeme s nimi. Je to trochu ako pýtať sa umelcov, či sú maliari alebo sochári. Judith Haase, moja pracovná partnerka, je architektka. Sám som scénograf, navrhoval som divadelné scény, viacero projektov pre súčasný tanec a umelecké výstavy. O svojej práci hovoríme ako o priestorovom dizajne. Definovanie toho, čo je architektúra versus scénografia, je pre nás skôr o tom, čím sú znalosti, školy, definovanie praxe kvôli spôsobu, ako ju učiť. Existuje veľa metód a spolu so svojím tímom ich všetky miešame.

G. S.: Ako kombinujete vytváranie scénografie objektov, prvkov a priestorov s moderovaním zhromažďujúcich sa ľudí, s myšlienkou ich socializácie?

P. J. G.: Aj keď pracujeme takmer vždy pre klientov a tí nie sú konečnými užívateľmi, rozmýšľame nad priestorom pre týchto konečných užívateľov. Snažíme sa byť zrozumiteľní a veríme, že ľudia využívajúci priestor jeho naratív pochopia alebo ho pociťia svojou senzibilitou. Tu fungujú vrstvy. Môžete mať multikontextuálne vrstvy. Kontext nie je formálny, ale čerpá viac z iných elementov, akými sú história lokality, mesta alebo to, čo ostatní vidia ako prekážky. Projekt teda nevychádza len z čisto architektonických motívov. Otvorením tejto metódy, ak je to teda naozaj metóda, je možné hovoriť o scénografickej praxi.

G. S.: Inštalácia pre Versailles ma zaujala, pretože zhmotňuje „nearchitektonickú“ časť architektúry, technológie, ktoré v interiéroch vytvárajú určitý typ klímy. Vizualizuje ich problematiku vo forme vlastnej fyzickej skúsenosti. Ide o jednoduchú architektonickú schému sústredných kruhov, ktoré moderujú pohyb. Povedali by ste viac o koncepcii projektu?

P. J. G.: Nechceli sme vytvoriť iba kritický objekt. Nerobíme umenie, ani nevieme ako. Bolo dôležité, aby inštalácia zostala na hranici kritického objektu, ale zároveň odrážala to, čo architekt potrebuje na vytvorenie fungujúceho prostredia. Ide teda len o malý prístrešok s technológiou potrebnou na prekonanie všetkých ročných období.

Stredobodom konceptu je klíma. Technická stránka jej ovládania je v akomkoľvek priestore akýmsi neviditeľným a základným hráčom, o ktorom nikto nikdy nehovorí. Nejde o žiadny naratív dizajnu. Priestor je redukovanou konštrukciou bez dekoru a zbytočností, bez plytvania materiálom alebo priestorom. Všetko je prítomné vo svojom najjednoduchšom vyjadrení. Z tohto pohľadu sa stáva aj hotovým objektom.

G. S.: Čo majú tieto projekty spoločné okrem toho, že ide o výstavné inštalácie?

P. J. G.: Naše návrhy niekedy drzým spôsobom premýšľajú o tom, na čo musíte myslieť pri programovaní interiéru a akí vnímaví sú interiéroví architekti v dizajnovom priemysle. Na jednej strane sú architekti, ktorí sa väčšinou zameriavajú na sociálne aspekty, na

druhej strane priemyselní dizajnéri, z ktorých sa stávajú hrdinovia, keď produkt prevezmú významní výrobcovia. Radi pracujeme s problémami, ktoré prichádzajú zvnútra priestoru a presúvajú sa von. V súčasnosti navrhujeme budovu s výmerou 2 500 m² a budujeme koncept zvnútra von. Fasáda budovy bude výsledkom výskumu, ktorý vzišiel z interiérov. Zároveň je to spôsob, ako vybudovať iný kontext. Radi pracujeme s rôznymi vrstvami kontextov vrátane možných odkazov na kinematografiu alebo na literatúru. Možno ich scénografia niečo znamená. Urobili sme aj knihu o farbách. Ako premýšľate o farbe? Ako aplikujete farby v interiéri, ak ich nedefinuje priamo materiál? Vyberáte si materiál podľa farby? Prešli sme si malú históriu ľudskej, človekom spôsobenej katastrofy a jej pamäti, potom sme z nej odčítali jej hlavnú farbu. Výsledkom je farebná paleta asi tristo tónov. Pri výbere farby sa musíte vyrovnávať so spomínaným obrazom katastrofy.

Igor Machata: Za akú dôležitú považujete vo svojich projektoch alebo vo všeobecnosti stratégiu osvetlenia? Prečo by sme podľa vás mali venovať väčšiu pozornosť tomu, ako riešime osvetlenie v architektonických/interiérových projektoch? Ide skôr o dizajn alebo o vnímanie priestoru?

P. J. G.: Prácu sme začali vytváraním priestorov súvisiacich s umením. V spolupráci s výtvarníkom Réymom Zauggom sme navrhli berlínsku galériu Claesa Nordenhakeho. V galérii vystavoval aj fotograf Walter Niedermayr svoje biele tlačie so zmnoženými lyžiarimi. V prípade oboch týchto výtvarníkov sa nedá pracovať so smerovaným svetlom. Cítili by ste sa zle a okamžite by vás premáhala únava. Bolo potrebné myslieť na rovnomerné osvetlenie, pri ktorom sa dá rovnakým spôsobom zamerať na akýkoľvek detail obrazov. Akákoľvek zmena svetla môže narušiť zážitok z týchto diel.

Cítíme, že vo všeobecnosti je potrebné pri-niesť rovnomernejšie osvetlenie. Jasné umelé svetlo. Vždy máme pocit, že spoty, bodové svetlo koncentrované len na daný objekt, sú niečo, čo pochádza ešte z čias sviečok. Vintage, klasika, z ktorej sa ťažko vychádza. Svetlo považujeme za vrstvu, ktorá v danom priestore všetko zjednocuje. Predmety, ktoré ukazujete, umenie, ktoré vystavujete, ľudí, ktorí tu cirkulujú. Všetko vnímame na rovnakej úrovni. Potláčame myšlienku exkluzivity, keď sa sústredíte len na to, čo sledujete, čo vás zároveň izoluje od okolitého sveta. Viac pracujeme s návštevníkom, ktorý si priestor prezerá rovnako ako tovar, alebo sa dá do reči s náhodným neznámym stojacim vedľa. Je to takisto vrstva, ktorá rovnomerne prestupuje všetkými priestormi, ktoré máme radi. Svetlo prechádza od steny k stene a všetky deliace priečky sú pod ním. Trochu ako obloha napomáhajúca čítanie celého priestoru, ako určitý druh demokratického osvetlenia oproti spotom, ktoré vidíme ako negáciu priestoru.

I. M.: *The Interior I Like* predstavuje prístup, keď vezmeme štandardizovaný objekt a vložíme ho do iného kontextu, odkrývajúceho a prehodnocujúceho jeho spôsob použitia. Je to niečo, o čom premýšľate a čo uplatňujete

aj vo svojich ďalších projektoch vrátane tých menej dočasných?

P. J. G.: Od začiatku svojej praxe sme chceli ukázať, aké materiály sú. Čo vidíte, to máte. Ako architekt chcete pracovať so „skutočnými“ materiálmi. Ak to však urobíte, plytváte vzácnymi a drahocennými materiálmi – spomeňte si na maloobchodné predajne, ktoré majú priemernú životnosť päť až sedem rokov –, no zároveň čelíte ťažkým technickým problémom, ako sú stabilita, hmotnosť, cena a pôvod zdrojov. Výsledkom je, že návštevníkom ukážete, čo si myslia, že je skutočný materiál, ale v skutočnosti je to obklad z priemyselne spracovaného materiálu, aby ste sa vyhli všetkým problémom, ktoré sme práve spomenuli. Je to trochu ako reklama...

Od začiatku sme odhaľovali realitu týchto technických aspektov. Aké stabilné sú konštrukčné panely, hrany drevotrieskových dosiek, všetky obnažené priemyselne vyrobené konštrukcie, ktoré poznáme. Je zaujímavé ukazovať realitu, aj tú dnešnú zodpovedajúcu zmršťujúcej sa ekonomike. Aj toto je všeobecný postoj, ktorý vždy pridávame: ak chcete byť udržateľný, klient musí byť s vami. Klienti sa príčasto dožadujú udržateľnosti, no neposkytnú vám na to čas a rozpočet. Je to všeobecný postoj spoločnosti, kde politika presúva zodpovednosť na jednotlivcov. Menej potom miňame, staviame a plytváme. To má priamy estetický vplyv na to, ako zostavujeme komponenty priestoru.

I. M.: Sú štandardizácia priemyselných objektov a masová produkcia témy, ktoré vás zaujímajú? Ak áno, akým spôsobom?

P. J. G.: Tento rok sme dostali do výroby svoj prvý objekt, stoličku, ktorú produkuje a predáva spoločnosť New Tendency. Od masovej výroby máme ďaleko, ale je fascinujúce vytvoriť jeden objekt a vidieť, ako sa používa po celom svete, bez toho, aby ste ho priamo poskytli používateľovi. Pri navrhovaní svojich priestorov používame veľa priemyselných materiálov z dôvodov, ktoré sme už spomenuli. Stavebný priemysel produkuje materiály, ktoré by sa dali vnímať ako fragmenty bez kontextu. Môžete im dať zmysel práve vo svojom návrhu.

The Interior I Like

Názov	BAP! (Biennale d'architecture et de paysage) 2022: Visible Invisible
Adresa	Versailles, Francúzsko
Autori	Gonzalez Haase AAS – Pierre Jorge Gonzalez, Judith Haase, Igor Machata
Realizácia	2022

Názov	How Soon Is Now: The Interior I Like
Adresa	Galéria Judin, Berlín, Nemecko
Autori	Gonzalez Haase AAS – Pierre Jorge Gonzalez, Judith Haase
Realizácia	2014

NOVINKA OD J.A.P. SLOVAKIA OBKLADOVÝ SYSTÉM EFEKTA

EFEKTA je variabilný, viacúčelový obkladový systém stien pre interiéry aj komerčné priestory. Variabilita ako najvýraznejší benefit systému EFEKTA je odrazom premyslenej konštrukcie, širokého výberu obkladových materiálov a funkčných doplnkov.

Na uchytenie obkladu na steny slúži systém navzájom prepojených vodorovných a zvislých hliníkových profilov, ktorých spojenie zaisťujú plastové fixačné klipy. Montáž je v porovnaní s tradičnými obkladmi stien maximálne jednoduchá a priateľská, takže nerovnosti stien, rohy ani niky nie sú prekážkou. Neoceniteľnou prednosťou je možnosť bezproblémového spätného rozobratia kvôli doladeniu systému alebo výmene dielcov. Celková hrúbka obkladového systému vrátane obkladovej dosky je 40,2 mm.

Nepreberná škála obkladových materiálov – prírodná dyha, laminát, lakované sklo, kovolaminát, akrylátová fólia, zrkadlo alebo magnetická tabuľa – predurčuje široké využitie EFEKTY. Obkladový systém stien je možné navyše doplniť o zárubne EFEKTA a docieľiť tak splynutie dverí do jednej roviny s obkladom a o širokú škálu funkčných doplnkov ako sú políce, šatníkové tyče alebo závesné skrinky. Je len na zákazníkovi, či ho systém osloví ako

pohľadový dizajnový obklad v interiéri alebo ako riešenie domácej šatne, detskej izby alebo ho využije do školy, škôlky či vzorkovne. Viac na jap.sk

Obklad steny EFEKTA, posuvné dvere IDEALINE WOOD HORIZONTAL v posuve do stropu PREMIUM

PRE POTREBY NAŠICH PARTNEROV PRIPRAVÍME

DATA BÁZY, ANALÝZY, ODHADY A REBRÍČKY

- STAVEBNÝCH FIRIEM, VÝROBCOV, PREDAJCOV, DODÁVATEĽOV SPRÁVCOV
- INŽINIERSKO-PROJEKTOVÝCH SPOLOČNOSTÍ, PROJEKTANTOV
- DEVELOPEROV/INVESTOROV/ STAVEBNÍKOV
- DRUHU STAVIEB/ BUDOV
- PROJEKTOV NA SLOVENSKU (ROZPRACOVANÝCH, DOKONČENÝCH)

NAŠIM ZÁKAZNÍKOM RADI NAVRHNEME A SPRACUJEME

POĎĽA DOHODNUTÝCH PARAMETROV A VYBRANÝCH KRITÉRIÍ

- SK NACE
- TRŽIEB
- ZISKU
- POČTU ZAMESTNANCOV
- SÍDLA FIRMY
- PREDMETU VÝROBY
- MATERIÁLOV
- VEĽKOSTI FIRMY
- ZAMERANIA FIRMY

RADI SI DOHODNEME KONKRÉTNU SPOLUPRÁČU

V PRÍPADE ZÁUJMU NÁS KONTAKTUJTE

Ing. Jana Kóňová, riaditeľka obchodného oddelenia

Email: jana.konova@eurostav.sk, Mobil: 0915 692 988

SAPELI

Najväčšia ponuka dverí

A navyac komplexný servis

- odborné poradenstvo
- školení predajcovia
- konzultácie bytového architekta
- zameranie, montáž, doprava

SAPELI CENTRUM

BRATISLAVA, OC Korzo
(oproti IKEA), Pestovateľská 13

SAPELI CENTRUM

KOŠICE, Rastislavova 77

sapeli.sk

vysoká
kvalita

perfektný
servis

testujeme
na 25 rokov

ZELENÉ SPEVNENÉ POVRCHY AS – TTE

Budovaním spevnených povrchov konvekčným spôsobom je narušená mikroklima, prirodzený vodný režim a zvyšuje sa pravdepodobnosť vzniku povodní počas zrážok. Jedným z najlepších protiopatrení pre tieto negatívne vplyvy je spevnený priepustný povrch. Systém AS – TTE ROŠTY je riešením priepustného spevneného povrchu, ktorý sa využíva kvôli ekologickým výhodám a estetickému vzhľadu.

Tieto rošty predstavujú inovatívnu a ekologickú formu spevnených povrchov. Ich použitím je možné zabezpečiť ako dopravnú funkciu, tak aj prirodzený vodný režim a ďalšie ekologické aspekty. Sú vhodné pre rozsiahle parkovacie plochy, malé odstavňé plochy pri domoch, príjazdové cesty, spevnené športoviská a pod.

www.modrozelenemesto.sk
www.asio.sk

TRETÍ ROČNÍK SÚŤAŽE INSAID AWARDS OCENIL NAJLEPŠIE SLOVENSKÉ INTERIÉRY

Slovenská asociácia interiérových dizajnérov vo štvrtok večer vyhlásila laureátov ocenenia INSAID AWARDS 2022, v rámci ktorého oceňuje najlepšie interiéry na Slovensku. Porota s medzinárodným zastúpením vyberala spomedzi 84 prihlásených interiérov a udelila ceny v piatich profesionálnych kategóriách a trom študentským prácam. Najlepší interiér vybrala v online hlasovaní aj verejnosť.

Medzinárodná porota mala náročnú úlohu

V porote sa v treťom ročníku súťaže zišli slovenskí interiéroví dizajnéri a architekti Miroslav Debnár, Štefan Polakovič, Soňa Salnerová a Michal Staško, výtvarníčka Ivana Šáteková a pohľad zo zahraničia priniesli interiéroví architekti Sophie Green z Nemecka a Mauro Brigham z Belgicka.

Porota posudzovala prihlásené projekty vo dvoch kolách. Z nich vzišiel

shortlist nominovaných interiérov. Po osobných obhliadkach napokon vybrala víťazov.

„Tento ročník bol veľmi silný. Nie je jednoduché vybrať jediného víťaza, keď máte veľa dobrých projektov, no zhodli sme sa. Niekde dokonca jednohlasne, čo bolo priam neuveriteľné,“ hovorí Miroslav Debnár, dizajnér a pedagóg na Vysokej škole výtvarných umení v Bratislave, ktorý bol predsedom tohtoročnej poroty. Predseda poroty pôsobí aj ako pedagóg, preto vyzdvihol význam súťaže pre študentov, kde

počet prihlásených prác z roka na rok rastie: „Pre študentov je to perfektná spätná väzba.“

Laureátov jednotlivých kategórií predstavili počas slávnostného galavečera 3. ročníka súťaže INSAID AWARDS 2022. Na Slovensku podobná súťaž, ktorá oceňuje interiéry, neexistuje. „Naším cieľom je poukázať na kvalitné a estetické slovenské interiéry a zároveň rozvíriť diskusiu o disciplíne interiérovej architektúry a dizajnu,“ hovorí Martina Uhrínová, ktorá spolu s Milanom Illésom INSAID AWARDS organizuje.

PRIVÁTNY INTERIÉR: ATELIÉR REŽISÉRA, STREKOV

Autori: Jana Benková, Juraj Benko/ateliér
benkobenkova; Marián Gombarček/ateliér gmb
Foto: Matej Hakár

Ateliér režiséra prináša zázemie pre úzku filmovú rodinu, štáb. Priestoru dominuje veľký stôl, pec s možnosťou vylihovania a výrazné modré schody vedúce na palandu, kde môže prespať či oddychovať viac ľudí súčasne. Tradičný vinohradnícky dom prešiel kompletnou rekonštrukciou, ktorá sa však viedla veľmi racionálne – na dome zostalo všetko, čo sa dalo zachovať či zrecyklovať. Interiér je navrhnutý tak, aby poskytoval priamy kontakt so záhradou.

OBČIANSKY INTERIÉR: KONVERZIA JURKOVIČOVEJ TEPLÁRNE, NKP, BRATISLAVA

Autori konverzie NKP, spoločných priestorov a multifunkčnej sála:
Martin Paško a tím DF Creative Group
Spoločné priestory a multifunkčná sála:
Zuzana Zacharová, Eva Belláková, Matúš Podskalický, Martina Michalková, Alexandra Havranová/DF Creative Group;
Coworking Base4Work: Ján Antal, Martin Stára, Barbora Babocká/Studio Perspektiv;
Reštaurácia Werk: Rado Buzinkay, Andrej Ferenčík, Helena Kučerová/Beef Architekti;
Kaviareň a galéria súčasného umenia Dot Gallery: Anita Stanková, Katarína Ciglanová, Ivana Hovančáková/Point Architekti;
Fasáda: Pavol Paulíny, Vlasta Viglašová/
Pamarch
Foto: Boys Play Nice

Pri konverzii Jurkovičovej teplárne, ktorá vznikla ako súčasť teplárenského komplexu na prelome 30. a 40. rokov minulého storočia a dnes patrí do rezidenčného komplexu Sky Park, pracovali s princípom budovy v budove. Volný vnútorný priestor využili na vstavbu nových konštrukcií odsadených od pôvodnej stavby, čím jasne oddelili historické konštrukcie od nových. Vďaka tomuto riešeniu vyniknú historické konštrukčné detaily, pôvodné členité stĺpy a najmä tri dominantné násypníky. Nové doplnené konštrukcie a vložené materiály sú jasne čitateľné. V zrekonštruovanom objekte sa nachádza coworkingový priestor, kaviareň, reštaurácia, galéria súčasného umenia a multifunkčná sála.

ŠTUDENT: MARTĀNSKÝ HABITAT

Autorka: Terézia Kováčiková, Drevárska fakulta
Technickej univerzity vo Zvolene
Vizualizácia: Terézia Kováčiková

Diplomovú prácu tvorí návrh obytného interiéru na Marse pre štvorčlennú posádku. Architektúra má tvar vajička a predstavuje výherný projekt súťaže NASA 3D Printed Habitat Challenge o návrh obytnej základne na Marse od spoločnosti AI SpaceFactory. Cieľom bolo priestor centralizovať a vybaviť ho mobiliárom, ktorý bude nielen ľahký, odolný, funkčný a vizuálne zaujímavý, ale aj vyrobiteľný na 3D tlačiarňu.

PRACOVISKO: KANCELÁRIE SLC, BRATISLAVA

Autori: Peter Kuklica, Martin Smerek, Juraj Hubinský/Kuklica Smerek architekti
Spoluautorka: Katarína Siváková
Foto: Matej Hakár

Kancelárie spoločnosti BK vznikli v priestoroch historickej Silocentrály, jedného z dvoch zachovaných objektov v rámci areálu bývalej bratislavskej Cvernovky, ktorý prešiel rozsiahlou rekonštrukciou. Autori do holopriestoru, kde z pôvodných prvkov ostali polkruhové okná a subtílna ťahadlové stĺpy, vložili ústredný sklenený box so zasadacími miestnosťami. Priehľadný prvok delí dispozíciu na menšie pracovné zóny, necháva však vyniknúť otvorený priestor pôvodnej technickej stavby. Cieľom bolo neplytváť materiálom, ľudskou prácou ani energiou a zamerať sa na precízne riešenie všetkých funkčných a technických prvkov.

OBCHOD: ISADORE COMMUNITY HUB, BRATISLAVA

Autori: Andrej Olah, Filip Marčák, Matej Kurajda/GRAU architects
Foto: Matej Hakár

Isadore Community Hub vznikol pre značku cyklistického oblečenia Isadore Apparel. Nejde však o klasickú predajňu, ale o akýsi hybrid, prepojenie showroomu s kancelárskymi priestormi a kaviarensko-klubovým priestorom. Miesto má fungovať aj ako obývačka, kde sa budú stretávať ľudia z cyklokomunity. Prevádzka sa nachádza v parteri rovnamej budovy ako laureát v kategórii Pracovisko. Priestor bol očistený od zbytočných vrstiev, čistota a surovosť jednotlivých povrchov nechávajú vyniknúť samotné produkty. V priestore sa použili recyklované materiály, ktoré nadväzujú na ústrednú myšlienku značky.

ŠTUDENT: ELEKTRICKÝ ANJEL – SCÉNOGRAFIA A PRIESTOROVÉ RIEŠENIE

Autorka: Karolína Bujdáková, Fakulta architektúry a dizajnu STU v Bratislave
Foto: Dalibor Krupka

Hra o mladých ľuďoch bez rešpektu k autoritám a hodnotám vznikla v rámci projektu Mladá Nová scéna v spolupráci s Fakultou architektúry a dizajnu STU v Bratislave. Hrá sa v študentskom klube priamo na fakulte, kde sa v minulosti nachádzala kotolňa. Scéna prezentuje hotelovú izbu, javisko je od zvyšku priestoru oddelené čiernou priestorovou konštrukciou, ktorá definuje izbu. Špecifická kotolňa sú plnohodnotnou súčasťou scény.

LAUREÁTI INSAID AWARDS 2022

HORECA: KAVIAREŇ GRĀO, BRATISLAVA

Autor: Alan Prekop/alanprekop
Foto: Sarah Weiss

Hlavným prvkom kaviarne s rozlohou 32 m² sa stal 16 metrov dlhý svetelný had, ktorý mení farbu a kaviarni tak neustále dodáva inú atmosféru. Architekt zbavil priestor zbytočných nánosov, v dôsledku čoho pôsobí surovo. Nájdete v ňom odhalený rebrový strop z betónu, na podlahe pôvodné terrazzo, na stenách oškrabanú omietku. Bar a sedenie na túto surovosť nadväzujú – sú vyrobené z bežných stavebných materiálov a opracované, aby získali nepravidelný organický tvar. Sklad a sanita sú materiálovo odlišné a pokryté reflexnou termofóliou.

ŠTUDENT: BIOFÍLIA V PRIESTORE

Autorka: Katarína Csúzová, Drevárska fakulta
Technickej univerzity vo Zvolene
Vizualizácia: Katarína Csúzová
Diplomová práca prináša návrh šperkárkeho obchodu a showroomu americkej spoločnosti BaYou with Love, ktorá recykluje zlato zo základných dosiek prenosných počítačov Dell. Prevádzka je inšpirovaná kalifornskou savanou, teda pôvodným sídlom spoločnosti, a vsadená do industriálneho retailového centra Nivy v Bratislave.

CENA VEREJNOSTI: KIOSK PRE NUTTERY A PIJO BIO, BRATISLAVA

Autorka: Veronika Paldia
Spoluautorka: Katarína Geburová
Foto: Veronika Paldia

Dizajn priestoru bol navrhnutý tak, aby plynule prepájal charakter dvoch odlišných značiek. Do návrhu bolo potrebné zakomponovať zaoblenú oceľovú nosnú konštrukciu s dreveným prstencom a pult navrhnutý architektmi celého priestoru. Základom návrhu je konštrukcia z brezovej preglejky, ktorá reprezentuje rozrastajúci sa strom. Reflektuje tak prírodné zloženie produktov oboch značiek aj logo jednej z nich.

PREFABRICATION GOES CREATIVE

OBČIANSKA STAVBA — KREATIVITA VERZUS PREFABRIKÁCIA

1. ROČNÍK CELOSLOVENSKEJ SÚŤAŽE PRE ŠTUDENTOV ARCHITEKTÚRY

Zapojte sa do súťaže a navrhnite ľubovoľnú občiansku stavbu pomocou prefabrikácie.

Kreativite sa v architektúre medze nekladú pri použití prefabrikácie ani v občianskych stavbách. Výsledný koncept nemusí byť nudný a uniformný. Využite prefabrikáciu a ukážte, ako má vyzerať občianska stavba s uplatnením prefabrikovaných systémov v návrhu statického konštrukčného riešenia, s prihliadnutím na všetky aktuálne kvalitatívne aspekty súčasnej architektúry.

Spoločnosť Peikko Slovakia v spolupráci s Katedrou architektúry SvF STU Bratislava vyhlasuje prvý riadny ročník súťaže pre mladých architektov nazvanej PREFABRICATION GOES CREATIVE. Študenti architektúry dostanú možnosť dokázať, že prefabrikácia neznamená uniformitu a že kreatívne nápady sa dajú realizovať aj pomocou typizovaných riešení. Po veľkom úspechu nultého ročníka sa do súťaže tentoraz môžu zapojiť študenti všetkých vysokých škôl architektúry z Bratislavy a Košíc.

Témou tohto ročníka súťaže je občianska stavba situovaná v ľubovoľnej lokalite

s použitím prefabrikovaných nosníkov DELTABEAM® v kombinácii s rôznymi materiálovými variantmi prefabrikovaných stropov a zvislých konštrukcií. Súťaž je vypísaná ako voľná s akoukoľvek funkčnou náplňou patriacou pod kategóriu občianskej vybavenosti. S podrobnosťami súťažného zadania majú študenti všetkých vysokých škôl architektúry, teda Fakulty architektúry a dizajnu STU v Bratislave, Katedry architektúry na Stavebnej fakulte STU, Technickej univerzity v Košiciach a Vysokej školy výtvarných umení v Bratislave, možnosť zoznámiť sa na prednáškach. V spolupráci so svojimi odbornými školiteľmi potom budú mať približne šesť mesiacov na prípravu a odovzdanie súťažných projektov. Podmienkou je vybrať vhodné materiály a konštrukčný koncept s využitím prefabrikovaného systému DELTABEAM®, zohľadniť urbanistické vzťahy, navrhnuť atraktívny verejný priestor a použiť udržateľné materiály a riešenia.

„Vidíme veľký potenciál vo výstavbe pomocou prefabrikovaných riešení a skrutkových spojov a chceme spraviť všetko pre to, aby sme ich spopularizovali aj na Slovensku. Viac ako 90 percent produkcie nášho výrobného závodu v Kráľovej nad Váhom smeruje do exportu

a toto chceme zmeniť. Čím skôr sa budúci architekti zoznámia s možnosťami, ktoré im ponúkajú naše systémy, tým skôr uvidíme aj ich reálne uplatnenie v praxi,“ vysvetľuje motiváciu hlavného partnera súťaže generálny riaditeľ Peikko Slovakia Ing. Milan Ďurčovič.

„Keď je prefabrikácia poňatá moderne, predstavuje ideálny systém na stavbu flexibilných občianskych stavieb rýchlo, kvalitne a udržateľne, s ohľadom na životné prostredie a bez toho, aby autora akokoľvek obmedzovala,“ tvrdí tajomník súťaže Ing. Robert Provaník z Katedry architektúry SvF STU v Bratislave a dodáva: „Prefabrikácia neznamená uniformitu, aby nevznikol dojem, že znova ideme vytvárať len nejaké panelové činžiaky. A čo sa týka udržateľnosti, v stavebníctve sa k nej priblížime najskôr šetrením materiálov. A to prefabrikované riešenia, a konkrétne aj systém DELTABEAM, umožňujú vďaka subtilnejším základom, tenším stropom a nižšej konštrukčnej výške.“

Hlavným reklamným partnerom súťaže PREFABRICATION GOES CREATIVE je spoločnosť Peikko Slovakia.

ARCHITEKTÚRA

Idea, nápad, fantázia, invencia. Filozofia a hmotovo-priestorový koncept návrhu. Rešpektovanie lokality, regionality a materiality navrhovanej architektúry. Funkcia, prevádzka a dispozičné riešenie objektu.

UDRŽATEĽNOSŤ

Rešpektovanie súčasnej legislatívy v oblasti energetickej hospodárnosti budov. Aplikácia materiálov s nízkou zabudovanou emisnou stopou. Uplatnenie najnovších trendov riešenia TZB. Zachovanie indexu zelene a zadržievania vody v krajine.

PREFABRIKÁCIA

Priestorová staticko-konštrukčná schéma návrhu s grafickou prezentáciou využitia prvkov prefabrikácie. Flexibilita a reverzibilita riešenia.

ČO ZÍSKAJÚ VÍTAZNÉ PROJEKTY

Finančné odmeny:

1. cena 2 000 eur
2. cena 1 200 eur
3. cena 800 eur

LOKALITA

Analýza urbanistických vzťahov a zohľadnenie genia loci prostredia riešenej lokality. Návrh verejných priestorov zvoleného druhu občianskej stavby i vo vzťahu k ich hierarchii a štruktúre v území.

Odborná porota je garanciou kvalitných výstupov prác. Získate nové kontakty a možnosť na lepšie uplatnenie na trhu práce.

Obrázok: víťazný návrh nultého ročníka súťaže: Matej Grman, STU

Vyhlasenie súťaže, zverejnenie podmienok
 Úvodná prednáška a prezentácia zadania (online)
 Odovzdanie súťažných návrhov – elektronicky
 Odovzdanie súťažných návrhov – poštou
 Zasadnutie poroty
 Vyhlasenie výsledkov a výstava všetkých prác

September 2022
 September/október 2022
 10. marec 2023 do 16.00
 17. marec 2023 do 16.00
 Apríl 2023
 Máj/jún 2023

Viac informácií o súťaži nájdete na adrese: prefagoescreative.sk

VÝSLEDKY 27. ROČNÍKA MEDZINÁRODNEJ ŠTUDENTSKEJ SÚŤAŽE XELLA PRE AKADEMICKÝ ROK 2021/2022

V barokovej budove žrebčína Štít v Kopčanoch na Záhорí zasadla v prítomnosti vedenia spoločnosti Xella – vypisovateľa súťaže (Peter Markovič, Igor Forberger, Luděk Suchomel) a starostu obce Kopčany (Dušan Dubecký) v dňoch 10. a 11. mája medzinárodná porota v zložení významných českých a slovenských architektov (Juraj Benetin, Jakub Cigler, Juraj Hantabal, Peter Moravčík, Imrich Pleidel, Peter Richtárik, Jana Stachová, Miroslav Stach). Porote predsedal Ľubomír Závodný.

Cieľom 27. ročníka, organizovaného pod motom „Nohami v histórii – hlavou v súčasnosti/ budúcnosti“, bola podpora tvorivej invencie vysokoškolských študentov prostredníctvom súťažnej konfrontácie architektonických ideí a myšlienok. Téma zadania bola zároveň príležitosťou na zamyslenie nad potrebami

regionálneho turizmu a územím, ktoré dýcha históriou Veľkej Moravy a časmi Márie Terézie v cezhraničnej lokalite Archeopark Mikulčice-Kopčany. Výzvou bola aj skutočnosť, že ide o silne symbolické miesto, kde hranica medzi Českou republikou a Slovenskom nerozdeľuje, ale spája. Odbornou garantkou 27. ročníka

súťaže bola doc. Ing. arch. Ľubica Selcová, PhD., z Fakulty architektúry STU v Bratislave. Podľa jej slov sa účasť súťažných kolektívov, ako aj ocenené a odmenené návrhy vyznačovali vzácnou pestrosťou – boli mozaikou škôl architektúry naprieč Slovenskou a Českou republikou.

VÝSLEDKY 27. ROČNÍKA MEDZINÁRODNEJ ŠTUDENTSKEJ SÚŤAŽE XELLA:

1. CENA

Petra Ďurišková, Šimon Voštinár,
Katedra architektonickej tvorby VŠVU, Bratislava

2. CENA

Michaela Kosturková, Kristína Kullová, Kristián Julínek,
Fakulta architektúry a dizajnu STU, Bratislava

3. CENA

Václav Heginger,
Fakulta architektúry VUT, Brno

4. MIESTO (1. odmena)

Bc. Dávid Nosko, Bc. Michaela Krpálová,
Katedra architektonickej tvorby VŠVU,
Bratislava

5. MIESTO (2. odmena)

Filip Kiowský,
Fakulta stavební VUT,
Brno

6. MIESTO (3. odmena)

Bc. Simona Fischerová,
Fakulta architektúry a dizajnu STU,
Bratislava

SPOLOČNOSŤ XELLA VYHLÁSILA 28. ROČNÍK MEDZINÁRODNEJ ŠTUDENTSKEJ SÚŤAŽE PRE AKADEMICKÝ ROK 2022/2023

Súťaž je určená študentom a študentkám (samostatne alebo v pracovných kolektívoch) študijných odborov architektúra a pozemné stavitel'stvo na vysokých technických a umeleckých školách a univerzitách. Náplňou zadania tohto ročníka vysokoškolskej súťaže Xella je spracovanie urbanistickej a architektonickej štúdie Mariny Ústí nad Labem, kotvíska malých rekreačných plavidiel a výletných lodí, ktoré zaisťujú pravidelnú dopravu po Labe, vrátane nevyhnutného zázemia.

Cieľom nového ročníka, organizovaného pod mottom „Príroda vytvára – človek dotvára“, je podpora samostatnej tvorivej práce vysokoškolských študentov prostredníctvom súťažnej konfrontácie architektonických ideí a myšlienok. Je to aj príležitosť na zamyslenie, ako by teoreticky bolo možné zmeniť súčasnú

nevzhľadnú plochu ústeckého prístaviska a prekladiska všetkého možného na dôstojný súbor stavieb, ktorý by vhodným spôsobom nadviazal na existujúce tri významné mestské dominanty na čele s ikonickým výletným zámočkom Větruše, a dotvoril panorámu južnej časti mesta v tomto kontexte.

Termín na odovzdanie súťažných návrhov je 27. februára 2023, ešte predtým sa však každý záujemca o účasť na súťaži musí zaregistrovať na webe www.xellasutaz.ytong.sk.

Uzávierka registrácií je predposledný deň pred odovzdaním, t.j. v nedeľu 26. februára 2023.

Súťažné podklady budú zadarmo
k dispozícii vysokým školám na webových stránkach:
www.xellasoutez.ytong.cz a www.xellasutaz.ytong.sk.

V porote zasadnú opäť známi českí a slovenskí architekti, ako sú Jakub Cigler, Jana a Miroslav Stachovci, Michal Křištof, Jarek Veselák, Ľubomír Závodný, Peter Moravčík, Juraj Hantabal,

Juraj Benetin a i. Predsedu poroty si porotcovia zvolia na začiatku vyhodnocovania. Informáciu o výsledkoch hodnotenia poroty sa študenti dozvedia po skončení zasadnutia poroty

a oznámení oficiálnych výsledkov. Hlavnou výhrou môže študent získať odmenu vo výške 4 000 €, za druhé miesto 2 000 € a autor práce na treťom mieste dostane výhru 1 000 €.

VEREJNÝ PRIESTOR S VÍZIOU

Keď vkročíte do priestoru reštaurácie, na prvý dojem vás osloví prítomnosť pokojných a usmievavých ľudí, vôňa jedla. To, ako na vás pôsobí všetkých päť zmyslov v danom priestore, často rozhoduje o tom, či chcete ako potenciálny hosť vôbec zostať a ochutnať kuchyňu v tejto reštaurácii. Prvý dojem zo zariadenia, farieb, hra svetiel, ale aj typická aróma a hudba dotvárajú celkovú atmosféru priestoru.

Verejné priestory ako reštaurácie, bary, kaviarne, loby hotela, food-courty v nákupných centrách, ale aj hotelové izby a konferenčné miestnosti musia ponúkať príjemný priestor na posedenie a trávenie času.

DUBLINO je značka, ktorá v Európe funguje už viac ako 20 rokov. Na Slovensku pôsobí vyše 12 rokov a za ten čas dodala nábytok do stoviek prevádzok na Slovensku. Špecializácia na predaj nábytku pre hotely a reštaurácie sa počas rokov rozšírila aj o doplnky, svietidlá či o maloobchodný predaj nábytku pre domácnosti.

Denne nás navštevujú majitelia prevádzok spolu so svojimi interiérovými dizajnérami a architektmi s jasnou víziou zariadenia svojho priestoru. Často sa stretávame s kreatívnymi ideami, ktoré majú zaujať a dodať prevádzke punc zaujímavosti a zapamätalosti. Zariadiť plne funkčne akýkoľvek verejný priestor si vyžaduje kooperáciu tvorca verejného priestoru, skúsenosti a odborný pohľad dodávateľa a dôveru investora. Predsa len, implementovanie hobby mobiliára do verejného priestoru vie spôsobiť za krátky čas rovnakú katastrofu ako dizajnovane nezladený a nefunkčný interiér. Čím skôr nás ako dodávateľa oslovia na spoluprácu, tým širšie sú možnosti na vyladenie verejného priestoru. „Nič nie je nemožné, ak na to máme dostatok času!“, hovorí Tomáš Keresztesi, CEO spoločnosti pre SR a CZ.

Každému architektovi, resp. dizajnérovi ponúkame pomoc zorientovať sa v našej ponuke zastrešujúcej vyše 150 dodávateľov, ktorí ponúkajú tisíce modelov mobiliára, na mieru modifikovateľné úpravy stoličiek a kresiel, lavíc, postelí a nábytku do hotelových izieb, a, samozrejme prehľad o aktuálnych trendoch. Každý verejný priestor má svoje nuansy. Je potrebné poznať nielen svet dizajnu, ale i praktické a technické požiadavky, ako napríklad mieru opotrebenia, kvalitu finálnej úpravy povrchových materiálov či vhodnosť nábytku do tvoreného priestoru.

V spolupráci s architektmi je nutné často modifikovať finálne rozhodnutia o výbere zariadenia presne podľa toho, či daný výber zodpovedá používateľským potrebám. Poradiť s veľkosťou stolov nie je všetko. Ak chcete vyrobiť nábytok na mieru, treba myslieť na stabilitu, ale i na jeho vyrobitelnosť. V praxi to znamená, že ak pracujeme

pri projekte od samého začiatku a dizajnér s nami konzultuje svoju ideu aj výber nábytku a požiadavky v dostatočnom predstihu, máme neobmedzené možnosti. Dokážeme vyhľadať alternatívy svetových dizajnových kúskov prispôbené požiadavkám interiéru či exteriéru. Potom prichádza na rad kustomizovaná úprava, výber výrobcu, výroba vzorového modelu a samotné nacenenie. Veľké projekty prispôbené na mieru sa rodia aj v ročnom predstihu. Pri množstve projektov je však obrovskou výhodou rýchlosť dodania vďaka tisícom modelov v skladových zásobách na Slovensku, v Česku, Rakúsku i v Maďarsku.

V portfóliu DUBLINO je od vlastného priameho importu z EÚ a Ázie, množstvo renomovaných európskych výrobcov až po prestížne značky z Talianska, Francúzska, Holandska či z iných krajín Európy, ale i malé európske spoločnosti, ktoré dokážu vyrábať produkty na mieru.

Bohaté skúsenosti s individuálnym plnením potrieb klientov a dizajnérov sú obrovská výhoda pri tvorbe každej vízie verejného či súkromného priestoru. Dizajnové kúsky, najnovšie potahové materiály a zaujímavé solitérne nábytkové komponenty dokážu chytiť za srdce a dotvoriť špecifický charakter každého priestoru.

Pripravené v spolupráci s DUBLINO.

CENA DUŠANA JURKOVIČA 2022

Architektonická cena, ktorá bola zriadená ako trvalá pocta pamiatke zakladateľa modernej slovenskej architektúry Dušana Jurkoviča, je najstarším architektonickým ocenením na Slovensku. Od roku 1964 sú oceňovaní autori alebo autorské kolektívy za dielo, ktoré prispieva k zvýšeniu úrovne a prestíže architektonickej tvorby na Slovensku.

V roku 2022 Spolok architektov Slovenska organizoval 58. ročník Ceny Dušana Jurkoviča. Osemčlenná medzinárodná

porota posudzovala 26 prihlásených diel. Na základe osobných obhliadok 11 realizácií určila jedného laureáta a päť nominácií. Je nutné zdôrazniť, že členovia komisie výrazne vyzdvihli dvojicu diel - Jurkovičovú tepláreň v Bratislave a Mestský úrad v Leopoldove, ktoré napriek svojomu odlišnému charakteru spĺňali najprísnejšie kvalitatívne hodnotenia. Konečná argumentácia, rozprava a hlasovanie potvrdili Jurkovičovú tepláreň ako tohtoročného laureáta Ceny Dušana Jurkoviča.

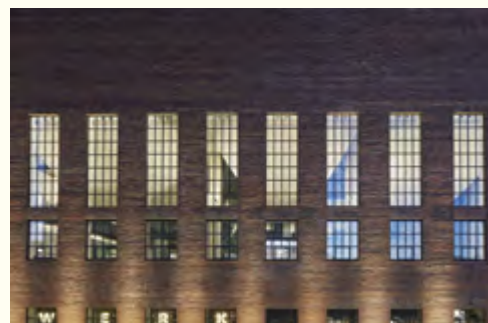
Hodnotiacia komisia zasadala v tomto zložení:

Iván Nagy (Maďarsko) - predseda poroty, Tomasz Karpowicz (Poľsko), David Leníček (Česká republika), Richard Murgaš (Slovensko), Peter Žalman (Slovensko), Andrea Bacová (Slovensko) a Petronela Šelinger Királyová (Slovensko).

CENU DUŠANA JURKOVIČA SA ROZHODLA POROTA UDELIŤ ARCHITEKTONICKÉMU DIELU:

Konverzia Jurkovičovej teplárne, Bratislava

AUTORI	Martin Paško a tím DF CREATIVE GROUP
SPOLUAUTORI ARCHITEKTONICKEJ ČASTI	Zuzana Zacharová, Eva Belláková, Matúš Podskalický, Martina Michalková, Alexandra Havranová
HLAVNÝ INŽINIER PROJEKTU	Roman Bányai
HLAVNÝ STATIK	Peter Gavalá
AUTOR OBNOVY FASÁD	Pamarch/Pavol Pauliny
SPOLUPRÁCA	Pamarch/Pavol Pribylinc, Vlasta Viglašová, Juraj Prokipčák, Mária Kubaliaková
AUTORI INTERIÉR	Pamarch/Pavol Pauliny DF Creative Group, Perspektiv, Beef architekti, Point architekti
DOKONČENÉ	2021
LOKALITA	Bratislava

Z komentárov poroty:

„V území anonymných podlubi nového bratislavského downtownu pôsobí ako správne zjavenie zo skutočne inej doby. Analytická reštaurátorská práca s maximom pôvodného vizuálu zvonku, zvnútra pôsobivé prelínanie

úrovní podlaží a kombinovanie uzavretých a otvorených priestorov. Z kvalitného vyhotovenia stavby a hodnotných detailov necítiť iba vysokú cenovku, ale aj zanieťenie architektov pre dopovedanie príbehu stavby do konca. Pulzujúcim životom svojich prevádzok sa objekt stáva záchraným kolesom v mori okolitého

anonymného urbanizmu. Negatíva rozporuplného riešenia výškovej úrovne a tvaru okolitého terénu vyvažuje ambícia byť individualistom s vlastným životom na území rodiacej sa mestskej štvrti.“

Richard Murgaš

NOMINÁCIE NA CENU DUŠANA JURKOVIČA 2022 ZÍSKALI TIETO DIELA:

Mestský úrad Leopoldov

AUTORI **Irakli Eristavi, Pavol Šilla,
Juraj Červený**
SPOLUPRÁCA **Martin Ratkoš, Ing. Vladimír
Durbák, Viliam Hrubovčák,
Marcel Benčík**
DOKONČENÉ **2022**
LOKALITA **Leopoldov**

Vila Bôrik, Žilina

AUTORI **Martin Jančok, Michal Janák,
Zuzana Kovalová, Ruslan Dímov**
SPOLUPRÁCA **Michal Marcinov, Katarína
Kyselová, Samuel Šimonovič**
DOKONČENÉ **2021**
LOKALITA **Žilina**

Nový dom so starým mlynom, Opatová

AUTORI **René Dlesk, Tamara Kolaříková**
SPOLUPRÁCA **Tomáš Orišek, Ján Madura**
DOKONČENÉ **2022**
LOKALITA **Opatová**

Martineum, Bratislava

AUTORI **Andrej Botek, Pavol Pauliny**
SPOLUPRÁCA **Lukáš Kramarčík**
DOKONČENÉ **2021**
LOKALITA **Bratislava**

Galvaniho Business Centrum V, Bratislava

AUTORI **Tomáš Šebo, Igor Lichý, Imrich
Vaško, Aleš Hradecký, Juraj
Murín, Martina Bognerová
Hrašková, Michal Romanec,
Patrik Kuva**
DOKONČENÉ **2021**
LOKALITA **Bratislava**

Záverečné slovo predsedu poroty Ivána Nagya:

Na Slovensku bezpochyby stále platí, že naj-silnejší investori sú z komerčnej sféry a počet kvalitných stavieb, realizovaných z verejných zdrojov výrazne zaostáva. V stredoeurópskom kontexte ide o normálny jav. V aktuálnom ročníku bol však rozdiel, až na výnimku potvrdzujúcu pravidlo, zvlášť citelý. Silnou stránkou tohtoročného výberu však bolo zastúpenie projektov, ktoré zahŕňali rekonštrukcie, prestavby a konverzie.

Dobrou správou je silnejší dopyt po kvalitnej architektúre v oblasti komerčných developmentov. Dôkazom toho je aj laureát 58. ročníka ceny - Jurkovičova tepláreň, ktorá je, bohužiaľ jedinou zachovanou stavbou z pôvodného brownfieldu v rámci projektu Sky Park. Projekt teplárne stál na šťastnom priesečníku privátneho a verejného záujmu. Mix rôznorodých funkcií sa vďaka profesionálnej práci architektov podarilo vhodne začleniť do pôvodnej stavebnej obálky. Dielo môže vo viacerých oblastiach slúžiť ako pozitívny príklad pre budúce realizácie tohto druhu na Slovensku.

Dúfam tiež, že ovplyvní ďalšie rozhodnutia o budúcnosti hodnotných stavieb z 19. a 20. storočia a nepostihne ich osud Istropolisu. Na záver si dovoľím opakovať slová Hansa Ibelingsa z Ročenky slovenskej architektúry 2016/2017: „... that we could, hypothetically, imagine an inverted world, where these new projects... do not form the exception, but instead the rule“.

Spoluorganizátorom bol architektonický portál ARCHINFO.

UMELECKÝ PROJEKT PATTERNY A INTERFEJSY 3 – VODA KEĎ SA VÍNO MENÍ NA VODU

„My ako holobiómové vodné telá môžeme interagovať prostredníctvom vody ako média. Všetky vodné telá žijúce v závislosti od vody sú rovnocenné v možnosti emocionálne komunikovať a porozumieť si prostredníctvom vodného interfejsu.“ Zem je planéta, na ktorej je väčšina procesov založená na vode. Voda reguluje klímu, morfológicky ovplyvňuje krajinu, je médium živých procesov. Je to médium interakcie organizmov a minerálov v mikroskopickom a makroskopickom meradle. Na tému vody sa nazerá z pozície umeleckého aj vedeckého výskumu. Voda ako fyzická hmota existuje v pevnom, kvapalnom aj plynnom skupenstve. Práve tekutosť sa stala formálnym estetickým princípom umeleckej, dizajnerskej a architektonickej praxe.

Fluidita sa vzťahuje na koncept „objektu“ Bernarda Cachea a Gillesa Deleuza. Je to definícia objektu, ktorá nie je definitívnu formou, ale funkciou kontinuálnych variácií aplikovaná do „figurácie tela“ či formy umeleckého diela. Figúry tekutých či vodných útvarov sa ukazujú v diferenciáciách opakujúcich sa procesov, mnohosti vodných cyklov a ník, podobne ako sa vyjavuje význam znaku (Derrida, 1967 – *différance*; Deleuze, 1994; Neimanis, 2017). Podľa Astridy Neimanisovej (2017) sa v diferenciáciách stále odvíjajú figurácie vody ako výraz večného návratu vody ako média – to, aká voda bola, aká je, a jej potenciálu, ktorý ešte len príde. Vodné telá ako figurácie už boli opísané v rámci ekofeminizmu a antikoloniálneho myslenia (Neimanis, 2017, Gaard, 2003, Armstrong, 2006). Princíp dynamického fluida súvisí s konceptom „perpetuálnej intraakcie, previazania, difrakcie a agentových rezov („agential cuts“), ktorý opísala Karin Baradová prostredníctvom difrakcie pôsobenia agentov „agential realism“ (Barad, 2007). V diferenciáciách sa potom objavujú významy a každý akt pozorovania je aj rozlišovacím činiteľom a robí „rez“ medzi tým, čo sa má zahrnúť a čo vylúčiť. Každý druh má špecifický „pattern“ (vzor) akcií agentov umožňujúci špecifické vnímanie a poznávanie. Maturana a Varela hovoria o závislosti jedinca a prostredia, v ktorom žije. Opakujúca sa interakcia jednotky (jedinca) a média (prostredia) spôsobuje „štrukturálne prepojenie“, čo sa odráža v patternoch poznávania a komunikácie. (Maturana a Varela, 1972). V teórii „umweltu“ hovorí Jakob von Uexküll o špecifickosti každého umweltu pre jednotky, ktoré ho obývajú. Voda je potom médium – prostredím, v ktorom a prostredníctvom ktorého jednotky existujú, interagujú a komunikujú. Patterny, ktoré sa na také prostredie a jeho figuráciu vzťahujú, budú fluidné, premenlivé, nekonečné variácie... rovnako ako stelesnenia (figúry) vody.

Komunikácia potom závisí od priesečníka rezov agentov každého „vodného tela“ (média) vody ako takej a jednotiek „vodných tiel“,

v ktorých je voda obsiahnutá ako súčasť ich tiel. Mali by sa objaviť komunikačné významy vyplývajúce z priesečníka patternov kognície vyplývajúcej zo vzájomného vzťahu „vodných tiel“ v celku. Ak áno, potom bude medzi-druhovú komunikáciu interakciou každého prostredia prostredníctvom dialogickej membrány, čo je médium vodného útvaru, v semiosfére. Z pozície posthumánneho prístupu je potom možné vidieť vodu ako spoločné rovnocenné komunikačné médium medzi všetkými vodnými telami (ľudskými a inými – v zmysle „more than human“).

V tomto projekte sa zameriavame na vodu v úlohe média emocionálnej komunikácie medzi všetkými vodnými telami ľudskými a ďalšími („more than human“), a to v mikroskopickom aj makroskopickom meradle. K problému pristupujeme prostredníctvom konceptu globálnej intuície Michela Serresa, intraakcie agentov Karen Baradovej a patternovanej kognície a komunikácie Maturanu, Varelu a Gogovej.

Kognitívny vzorec každého komunikačného útvaru vody súvisí s jeho stelesneným poznávaním. Špecifickí agenti sa vzťahujú na údaje o figuráciách vody, ktoré tvoria nové a rekonfigurujúce sa systémy v koncepte „agential realism“ (Barad, 2007), na agentov komunikácie sprostredkovanej vodným interfejsom. Tento princíp formovania hmoty je procesom performatívno-materiálovej praxe, ktorá by konfigurovala figurácie a ich prechodné patterny komunikácie tak, aby generovali víziu umeleckého diela (Gogová, 2021). Keďže voda v telách prúdi v ustavičných cykloch a níkách, umelecké dielo nasledujúce fluidný princíp súvisí s procedurálnym modelom komunikácie a performatívnym znakom (Bootz, 2010). Podľa Bootza sa esencia diela vyjavuje prostredníctvom extenzívnych častí diela organizovaných pomocou prislúchajúcich agentov. Tieto časti tvoria širšiu víziu tela umeleckého diela. Podstata umeleckého diela je individuálny

činiteľ, ktorý súvisí s dušou a myslou. Moje telo (a ostatné biologické a technologické telá) je citlivý aparát, ktorý ma stavia do princípu „globálnej intuície“ vytvárania transkorporeálnej hmoty „vodných jazykov“. Performatívny materiál je založený na zbieraní a aplikovaní dát extenzívnych častí diela (odberoch vzoriek mikrobiómu našich tiel, vzoriek vody, znakov jazyka...). Proces vzťahujúci sa na extenzívne časti diela sa vzťahuje aj na jeho manifestáciu a generuje jeho emocionálnu aktualizáciu.

Cieľom práce je inšpirovať divákov na nový pohľad na vodu v environmentálnom a ekologickom kontexte a na hľadanie možností porozumenia iných ako ľudských spoluobyvateľov vodnej planéty Zem. Zámerom je prebudiť u divákov schopnosti senzitívneho vnímania interakcie človeka a iných bytostí („human“ a „more than human“). Práca, ktorú predstavujeme, sa zaoberá sympoietickým systémom ľudského tela vnímaného z pohľadu holobiómu. Sme holobiómové stvorenia, zoskupenia množstva ľudských buniek a kooperujúcich/symbiotických, neutrálnych/prežívajúcich či parazitických vzťahov iných organizmov, mikroorganizmov a vírusov. Tieto vzťahy sú vnímané z pozície intra- aj extraterrestrialnej interakcie v rámci širších sympoietických vzťahov – medzidruhovej komunikácie sprostredkovanej médium vody. Okrem toho sme kultúrne bytosti reprezentované vlastnými príbehmi, metaforami interakcií so živým aj neživým svetom okolo nás.

Človek je mnohopočetný, sympoietický, bakteriálno-hubovito-vírusový holobióm. Komunikáciu medzi našimi rôznymi identitami zabezpečuje voda ako časť krvi, cytoplazmy, sekrétov, plodovej vody... Voda je rozhodujúcim komunikačným médium fungovania vodných tiel, umožňuje intra- a interaktívnu komunikáciu. Tieto nepretržité výmeny nás udržiavajú v životnom cykle založenom na cirkulácii vody. V práci manifestujeme komunikáciu vnútorných interakcií holobiómu človeka a ich

prepojení s vonkajším biologickým a kultúrnym svetom rieky a kresťanstva, sprostredkovaných vodným interfejsom. Prepisovaním západokresťanských teologických výpovedí nechávame vypovedať svoje kultúrne posthumanistické ja a vytvárame mytológie, v ktorých je riečna voda nielen interfejsom komunikácie, ale aj témou nového príbehu podporujúceho pochopenie významu vody pre život na Zemi. Tým sa hlboko dotýkame nielen environmentálnej témy, ale aj témy posthumanistického

pohľadu na rovnoprávnosť existencie rôznych foriem bytia a existencie a možnosti ich vzájomnej komunikácie.

Našou stratégiou je získanie vizuálnych znakov tejto komunikácie, ktoré potom zapájame do novej mytológie. V spleti svojich stratégií a kultúrnych západokresťanských teologických výpovedí sme prekrútili antropocentrické kresťanské, aby sme vytvorili nové inkluzívne, príbehy sprostredkované vodným interfejsom.

Vlastné mikrobiálne a riasové kultúry prenášame pomocou vodno-glukózového média na tkaninu „mystického“ oblečenia, na ktorom sa aktualizuje záznam spomínanej komunikácie. Interakciu mikrobiómu svojho biologického holobiómového ja a kultúrneho „self“ vyjadrujeme prostredníctvom vody, slova (napísaného parafínom) a času (potrebného na rast mikrobiómu). Na textílii sa zhmotňuje výpoveď, ktorá je mikrobiotickou selekciou kultúrneho posolstva človeka (obr. č. 1).

Obr. č. 1. Komunikatívne posolstvo ako interakcia mikrobiómu nášho biologického holobiómového a kultúrneho „ja“ sprostredkované vodným interfejsom. (foto autorka)

Náš projekt vznikol počas umeleckej rezidencie v Cultivamos Cultura (Sao Luis, Portugalsko) od 1. mája 2022, kde sme skúmali vodu pôsobiacu ako rozhranie medzi našimi holobiómovými „ja“ a riekou Mira a vzájomne prepojenú komunikáciu vytvorenú z tohto rozhovoru. Na jeseň 2022 bol odprezentovaný na výstave v Staromestskej galérii Zichy.

Naše fyzikálne stratégie na získanie vizuálnych znakov tejto komunikácie, akou je interakcia našich tel s riekou Mira, vychádzajú z údajov terénneho a laboratórneho výskumu. Mikrobiálne a riasové kultúry odobrané z našich

tel boli pestované na kúskoch látky v médiu na báze riečnej vody alebo priamo na našej koži. Kulturologický prístup je založený na aplikácii písomných znakov a transformácii kresťanského príbehu. Písmo aplikujeme na látku odevu parafínom, a tak zaznamenávame prepísaný kresťanský príbeh. Nakoniec vrstevíme mikrobiálnu aj kultúrnu vrstvu, aby sme vytvorili vlastný príbeh založený na sympoietickej spolupatričnosti, porozumení a starostlivosti o všetky „vodné telá“, ku ktorým patrime. Ďalšou stratégiou je stratégia prepisovania humanocentrických západokresťanských teologických výpovedí na príbehy založené na

posthumanistickom pohľade života v kolobehu vody. Prostredníctvom umeleckých vyjadrovacích prostriedkov – performance, inštalácie a videa predstavujeme vlastné posthumanistické mytológie, v ktorých prezentujeme svoj pohľad na možnosti medzidruhovej komunikácie. Voda teraz nie je symbolom katarzie, ale styčným médium komunikácie medzi každou časťou ľudského holobiómu a sympoietickým životným cyklom rieky.

Ada Gogová, umelkyňa a nezávislá výskumníčka
Nathalie Dubois Calero, umelkyňa

Odkazy:

Performancia–video, prepísaný akt krstu
<https://youtu.be/iRE-8eY0fKY>

Performancia–video, prepísaný akt Poslednej večere (<https://youtu.be/mlK1Ge5ASKU>)

Referencie:

BARAD, K.: Meeting the Universe Halfway: Quantum Physics and the Entanglement of Matter and Meaning. Durham : Duke University Press, 2007.

BARAD, K.: Living in a Posthumanist Materialist World: Lessons from Schroedinger's Cat. In: SMELIK, A. – LYKKE, N. (eds.): Bits of Life: Feminism at the Intersections of Media, Bio-science and Technology. Seattle : University of Washington Press, 2008. p. 165–176.

BOOTZ, P. – LAITANO, M. I.: Cross- reading New Media [online]. ELO conference, 2013. Cit. [2019-02]. Dostupné na internete: <<https://doi.org/10.7273/2G71-Q352>>.

BOOTZ, P.: The Problematic Of FormTransitoire Observable, A Laboratory For Emergent Program med Art [online]. 2005. Cit. [2018-12]. Dostupné na internete: <www.dichtung-digital.com/2005/1/Bootz>.

BOOTZ, P. – BALDWIN, S.: Regards Croisés, Perspectives on Digital Literature. West Virginia University Press, 2010.

BRAIDOTTI, R.: The Posthuman. Cambridge : Polity Press, 2013.

DELEUZE, G.: (1968) Difference et repetition. Paríž : Press Universitaires de France, 1968.

DELEUZE, G.: Logika smyslu Karolinum. Praha (originál, 1969), 2013.

pursuinguberty, Water Resour. Res., 53, 1770–1778, doi:10.1002/2016WR020078.

DELEUZE, G. – GUATTARI, F.: Tisíc plošín. Praha : Herrmann & synové, 1980.

DELEUZE, G.: Spinoza. Praktická filozofie. Praha : Oikumené, 2016.

HAYLES, K. N.: How We Became Posthuman Virtual Bodies in Cybernetics, Literature, and Informatics. Chicago : The University of Chicago Press, 1999.

IRIGARAY, L.: Elemental Passions. New York : Routledge, 1992.

KULL, K.: Umwelt. In: COBLEY, P. (ed.): The Routledge Companion to Semiotics. Londýn : Routledge, 2010. p. 348–349. ISBN 978-0-415-44072-1.

KULL, K.: Semiotic ecology. In: JØRGENSEN, S. E. – FATH, B. D. (eds.): Encyclopedia of ecology. Oxford : Elsevier, 2008. p. 3 210–3 214.

LAST, N.: New Wave: Fluid Architecture. In: Artforum. 2015, vol. 53, no. 7. Dostupné na internete: <<https://www.artforum.com/print/201503/new-wave-fluid-architecture-50277>>.

LYNN, G.: Folds, Bodies & Blobs : Collected Essays. La Lettre volée, 1998.

MATURANA, R. H. – VARELA, F. J.: Autopoiesis and cognition. The Realization of the Living. Dordrecht : Reidel Publication Company, 1980.

NEIMANIS, A.: Bodies of Water – Posthuman Feminist Phenomenology. Londýn : Bloomsbury Academic, 2017.

PERRELLA, S. – CACHE, B.: Bernard Cache/ Objectile: Topological Architecture and the Ambiguous in The Digital Turn in Architecture 1992 /2012, Topological Architecture (1998 – 2003) Sign AD MAY–June 1998. In: AD Reader 2013 Wiley. Cit. [2020-06].

SCHUMACHER, P.: The Autopoiesis of Architecture. Londýn : John Wiley & Sons Ltd., 2010.

SILVESTRI, A. – LANFRANCO, L.: RNA Interference in Fungi in Encyclopedia of Mycology. Elsevier, 2022.

VAN DYKE, M.: An Album of Fluid Motion. Stanford : The Parabolic Press, 1982. WEBB, S.: Why agential realism matters to social work. [online]. 2020. Cit. [2022-08-16]. Dostupné na internete: <https://www.researchgate.net/publication/354788499_Why_agential_realism_matters_to_social_work>. DOI: 10.1093/bjsw/bcaa106/5900789.

DAGMAR BALOUNOVÁ A JURAJ BERDIS

SPRIEVODCA JE MOSTOM SPÁJAJÚCIM NÁRODY A ICH KULTÚRY

TEXT: ZUZANA DUCHOVÁ

Ing. Dagmar Balounová vyštudovala Stavebnú fakultu STU a už od roku 1984 pôsobí ako sprievodkyňa cestovného ruchu. Táto profesia prešla po Nežnej revolúcii transformáciou. V súčasnosti definuje európska norma EN-STN 13809 sprievodcu/sprievodkyňu ako osobu, ktorá návštevníkov v reči podľa ich výberu sprevádza a podáva im výklad o kultúrnom a prírodnom dedičstve oblasti, zvyčajne vlastníaca špecifickú kvalifikáciu pre dané územie, ktorú vydáva a/alebo uznáva oprávnený orgán. V roku 2003 vznikla Slovenská spoločnosť sprievodcov cestovného ruchu a dnes zastrešuje viac ako 200 členov. Ing. arch. Juraj Berdis, PhD., pôsobí ako podpredseda pre metodicko-odbornú činnosť. Vyštudoval architektúru a priestorové plánovanie na FA STU. Sprievodcovia pracujú s architektúrou inak ako dizajnéri. Väčšinou ju opisujú, interpretujú a objavujú. Stretli sme sa na spoločnom obede na hradnom kopci.

Zuzana Duchová: Od stavania miest ste sa posunuli k stavaniu metaforických kontextov. Obaja ste sprievodcovia v cestovnom ruchu, ale vyštudovali ste niečo iné. Ako to bolo?

Dagmar Balounová: Ja Stavebnú fakultu STU. „Stavarina“ je dobrý odbor, študoval ju aj dážden Peter Lipa, Ibi Maiga...

Juraj Berdís: Kúzelník Talostan je tiež stavbár.

D. B.: To je dobrá profesia na všeličo.

Z. D.: Kúzelník?

D. B.: Myslím stavarina.

J. B.: Moja mama tiež vyštudovala stavarinu a mňa ako dieťa fascinovalo, ako rysovala na doske pôdorysy. Predstavoval som si, kde by sa v tom pláne chodilo, ako by to v skutočnosti bolo postavené. Veľmi ma to bavilo a aj som si doma začal navrhovať domčeky a podobné veci. A nejako mi to zostalo. Potom som objavil modernú architektúru. Ešte na gymnáziu ma fascinovali úžasné priestory, ako to dokáže čarovne pôsobiť na človeka, keď sa to dobre urobí.

D. B.: Keď som začala robiť v projekcii, robila som pre Inžiniersko-projektovú organizáciu školských stavieb. Najprv ma zaradili k interiéristom. Bolo to veľmi dobré, pretože v škole sme nemali samostatný predmet k rozmerom nábytkov, typológiu dvier a skriň, to bolo veľmi poučné. V dnešnej dobe vidím, že interiéry sú často nedoriešené, dvere sa nedajú poriadne otvárať. Musí tam byť predsa 1 350 milimetrov, keď sa dvere otvárajú dovnútra.

Z. D.: Čiže nie ste fanúšikmi novej architektúry, akú tu všade vidíme vznikáť?

J. B.: Priznám sa, že podľa mňa sú všetky tieto developmenty „prepísknuté“. Pretože oni potrebujú vyťažiť z pozemkov veľmi veľa peňazí. Jeden z mála, ktorý sa urbanisticky veľmi dobre podaril, je Eurovea.

Stará Eurovea, tá nová Eurovea je už takisto dosť „prepísknutá“. Oceňujem to, ako je stará Eurovea posadená ďaleko od Dunaja. Čo sa týka architektonického výrazu, nie je to nič moc, ale čo sa týka urbanizmu, je to dokonalé. Keď to porovnáme s River Parkom, ktorý vznikol v rovnakom čase... Ten je neobývateľný! Úplne nepríjemný priestor.

D. B.: Tu pod nami zas zobrali polovicu hradného kopca a hovorí sa, že im praskajú v ubytovni podlahy. Je to drzosť.

J. B.: Tiež si myslím, že od Zuckermanbla by to pokojne mohli urobiť celé o dve podlažia nižšie.

Z. D.: Tri paneláky, ktoré boli kedysi obrovské, sú zrazu subtilné a decentné.

J. B.: Presne. Boli to hnusné budovy, ktoré sa tam absolútne nehodili a teraz tam zanikajú. Je to pomaly najmenšia budova.

Z. D.: Mierka spraví veľa. A ktoré časti Bratislavy máte radi? Ktoré sú vaše obľúbené?

J. B.: Moje obľúbené je Staré Mesto, lebo tam pracujeme. To sa turistom snažíme ukazovať, aké je to úžasné, krásne, unikátne, jedinečné, neopakovateľné mesto.

D. B.: Ja mám rada Krasňany, tam som vyrastala. Dúfam, že to tam nezastávajú ešte viac, ako je to teraz. Je to príjemné miesto.

Z. D.: Chodíte sami po svete ako turisti? Aký je rozdiel v tom, keď ste sprievodca a keď turista?

J. B.: Jedna kolegyňa povedala, a aj vysvetľuje turistom, že stretávať sa v Bratislave s cestujúcimi počas práce je skoro ako cestovanie. Ľudia sú počas cestovania zrelaxovaní. Teda ak ich manžel nedonútil napriek ich vôli niekam cestovať, vtedy nie. Ale keď si to sami vyberú, väčšinou sú veľmi spokojní s tým, čo robia. Práca s ľuďmi je práca s ľuďmi. Ale je úplne iné pracovať niekde na reklamačnom

oddelení a pracovať s ľuďmi takto, kde si to užívajú. Stále je to ako práca v kultúre, kde ľudia idú na nejaké predstavenie.

Z. D.: Alebo vzdelávanie.
Je to ako prednáška.

J. B.: Nie je to úplne presné, lebo toto si ľudia vyberajú aj ako zábavu. Keďže je to vzdelávanie spojené so zábavou, môžeme zacitovať Komenského: škola hrou.

D. B.: Aj my sa vzdelávame. Keď je krátka prehliadka, že musíme porozprávať všetko, ľudia sa vypytujú ešte ďalšiu trištvrte hodinu. Ale keď je dlhšia akcia, je to dobré, lebo turisti sa veľakrát o všeličom rozhovoria. Porozprávajú vám zasa o svojich zvykoch a reáliách.

Z. D.: Čiže je to aj o vzájomnom vzdelávaní. Ako vyzerá váš bežný deň?

D. B.: V normálnej sezóne ráno väčšinou o šiestej vstávam vystresovaná, potom sa rýchlo naraňajkujem a bežím do práce. No a potom, keď to dobre vyjde a je čas, môžeme ísť na obed s Jurkom alebo s nejakými inými kamarátmi. Potom po obede zase druhé kolo, a potom človek príde domov „vypľúty“.

J. B.: To je pravda. Môj denný čas vyzerá úplne rovnako. Po dvoch prehliadkach jednej doobeda a druhej poobede, príde človek domov veľmi unavený. Je to veľmi zábavná aj únavná činnosť.

Z. D.: Je to vlastne vždy iné. Akí ľudia chodia do Bratislavy?

D. B.: Ja robím v angličtine, čiže sú to ľudia z USA, Austrálie, Anglicka. Niekedy aj z Indie, Egypta, Izraela. Niekedy aj Škandinávci chcú angličtinu.

J. B.: Ja robím aj nemčinu, takže pribudne Rakúsko, Švajčiarsko, Nemecko. Treba počítať aj Lichtenštajnsko a Luxembursko. Máme kolegov s čínštinou, japončinou aj s arabčinou. Ale už začína byť problém s nemčinou.

Z. D.: Prečo? Menej sa učí?

J. B.: Ani by som nepovedal, že menej ako kedysi. No máme hneď za rohom nemecky hovoriacu krajinu, kde ľudia zarábajú trikrát toľko, čo by zarábali tu. Keď už veľmi dobre ovládajú jazyk, idú zarábať radšej tam. Ja som takisto prišiel k tejto práci tak, že za prehliadky Bratislavy som dokázal zarobiť viac ako za deň sedením v kancelárii pri práci v odbore, ktorý som vyštudoval.

Z. D.: Robil si niekedy v projekčnej kancelárii?

J. B.: Úplne v projekčnej kancelárii nie, ale po skončení doktorandského štúdia som sa zamestnal v Inštitúte urbanizmu a územného plánovania URBION, čo bola príspevková organizácia ministerstva výstavby, neskôr dopravy. Pracoval som ako projektový manažér. Inštitút zanikol pred šiestimi rokmi bez náhrady. A vtedy som sa začal stopercentne venovať tomuto.

Z. D.: Neuvažujete aj o knižnej dráhe? To je po turistike ďalšie obľúbené hobby architektov. Teraz Adam Gebrian v Česku vydáva úspešné cestopisy.

J. B.: Ja by som napísal zbierku vtipných otázok hostí. „Čo je hlavné mesto Bratislavie?“

D. B.: Tak sa traduje, že v Prahe po Karlovom moste ide skupina turistov a jedna pani sa pýta: „Prosím vás pekne, ako sa volá táto rieka napravo?“ „Vltava.“ „Krásna. A tu naľavo?“

Z. D.: Vy ste ambasádori Slovenska.

D. B.: Niekedy musíme zachovávať dekórum.

J. B.: Je pravda, že ľudí zaujíma aj aktuálny život v krajine, no niekedy musíme aj trochu prikrášľovať. A prezentovať krajinu v lepšom svetle. To som však počul o viacerých metropolách, že pre návštevníkov sú niektoré destinácie oveľa, oveľa krajšie. Oveľa lepšie než pre tých, čo v nich žijú. Ľudia sú nadšení, ale nechcú tam žiť.

Z. D.: Chcú žiť v Bratislave?

J. B.: Ako kde. V najvyťaženejšej turistickej destinácii na pešej zóne Bratislavy by som takisto nechcel bývať. S oknami na Hlavné námestie alebo na Michalskú ulicu, kde je ruch pomaly do tretej rána.

Z. B.: Uplatňujú sa vo vašej profesii nové udržateľné a ekologické trendy? Aby sa menej jazdilo lietadlami a podobne?

D. B.: Zas opatrne so zákazom lietania, aby sem niekto vôbec prišiel.

J. B.: Počul som, že po Dunaji už premáva loď na vodíkový pohon. Teda špeciálny pohon, ktorý má byť ekologickjší. Nevie, či sú budúcnosťou solárne lode.

D. B.: Redukujú sa jednorazové fľaše s vodou.

Z. D.: Asi je to otázka miery, že by sa nemalo zbytočne plytvieť a využívať zdroje zbytočne. Keď zas budeme iba sedieť doma, nemôžeme sa vzdelávať tak, ako keď niekam ideme.

J. B.: Otázka je aj to, či cestovať v celom pohyblivom hoteli po Dunaji alebo iba autobusom a vždy sa v inom hoteli vybalíť, potom na druhý deň zbalíť, aby som sa znova autobusom presunul inam. A musíte prať bielizeň. Práve ten komfort cestovania na lodi k nám privádza veľa turistov, veľa návštevníkov. Keby to nebolo až také komfortné, veľa ľudí by sme odstrašili. Hlavne americká klientela je taká, že mladí ľudia si nemôžu dovoliť cestovať. Majú dovolenky, myslím, že iba dva týždne do roka. Človek si môže dovoliť cestovať jedine vtedy, keď ide do dôchodku. Čo sa týka času, finančne by si to mladí ľudia možno mohli dovoliť, ale keď pracujú, jednoducho na to nemajú čas. V dôchodkovom veku zas nie je toľko energie, takže komfortná poznávacíca dovolenka je ideálna. Američanov fascinuje Európa. To, že tu je pamiatka pomaly na každom druhom kroku, v Amerike nemajú.

Z. D.: Je to naša konkurenčná výhoda.

J. B.: Tie vrstvy sa nedajú urýchliť, musí to prejsť vývojom. Aj keď sa v Číne snažia postaviť nejaké kópie Halštatu, Halštata to nikdy nebude.

Z. D.: Dubaj asi nemá rád.

J. B.: Nový Dubaj je totálne neautentický. Ale vrátim sa k hlavnej otázke, ako nám pomáha vzdelanie v oblasti architektúry. Mne veľmi pomáha. Už keď sme sa vzdelávali na prácu sprievodcu, mali sme prednášky o historických štýloch, a keďže ako architekt mám urobenú štátnicu z dejín architektúry, bolo to pre mňa superľahké. Mal som aj krajinnú a parkovú architektúru, preto keď sa ma ľudia opýtajú, aký je toto strom, viem okamžite odpovedať s latinským názvom. Všetci sú úplne šokovaní z toho, kde takú informáciu skladujem. Sme v dobe, keď má každý v ruke mobil napojený na internet a môže si to okamžite vyhľadať a overiť. Pred dvadsiatimi rokmi ste si mohli viac vymýšľať. Vždy je lepšie dať odpoveď ako povedať, že neviete. A keď si človek nie je istý, tak: „Mám dojem, že je to takto.“ Štúdium architektúry a urbanizmu je také interdisciplinárne, že zasahuje do sociológie, psychológie, biológie, histórie, geografie, navigácie v priestore, navigácie v mapách. Štúdium urbanizmu až predurčuje robiť sprievodcu. Rovnaký pocit však musia mať aj geografi a historici, lebo všetko so všetkým súvisí. A práve v urbanizme, keď architekt navrhne nejakú stavbu na nejaké miesto bez toho, aby sa pozrel a rešpektoval, čo tam stálo predtým a čo sa nachádza v okolí, je to väčšinou veľmi zlá stavba.

Z. D.: Ide o kontext.

J. B.: Ak novej stavbe chýba kontext a správa sa úplne ignorantsky k svojim predkom a k svojmu okoliu, v podstate si ani nezaslúži byť. Dokážem stráviť veľa času štúdiom historických fotografií rôznych miest, hľadáním súvislostí. Napríklad ani budova Istropolisu nebola prvá stavba na tom mieste. Predtým sa tam nachádzal palác z devätnásteho storočia, ktorý zbúrali kvôli tej stavbe.

Z. D.: Áno, dialo sa to vždy, aj takéto dramatické zásahy, ale ide o spôsob a dôvod.

J. B.: Istropolis bol svedok doby, rovnako ako galéria, ako obchodný dom Prior. Nemáme tých budov tristo, také sme mali dve a jedna z nich sa zbúrila.

Z. D.: Zapájate sa do aktivistických hnutí? Sledujete petície?

J. B.: Petície, ktoré sa nám zdajú dobré, podpisujem.

D. B.: Je mi ľúto PKO. Sú to osobné spomienky, mali sme tam stužkovú, tanečné, chodila som tam na koncerty, prípadne na nejaké volejbalové zápasy. Bývala som na opačnom konci mesta, chodila som tam cielene kvôli nejakým aktivitám.

J. B.: Aj mne je tej stavby ľúto. Predsa len, stavieb na kultúru sa v posledných desiatich rokoch veľmi veľa nepostavilo a ešte aj to, čo sme mali v minulosti, sme si zbúrali. Dúfam, že sa to nahradí nejakou inou stavbou na kultúru. Keď človek pozná históriu vzniku tej stavby, bola to jedna z mála stavieb, ktoré sa v Bratislave postavili počas vojnového Slovenského štátu. Keď sa robila súťaž, židovskí architekti boli úplne diskvalifikovaní. Je to historicky poškvrnené. Ale ako Bratislavčania sme si zvykli v podstate na všetko.

D. B.: Viete, na čo sa mi ešte hodilo štúdium na stavebnej fakulte? Po skončení som robila v IPO školských stavieb a potom, keď sa po revolúcii všetko sypalo, nevedela som sa príliš zorientovať, chýbali mi kontakty. Začala som sa venovať prekladom. Robila som napríklad technické dokumentácie pre veľké predajne Tesco. Keď som bola zodpovednou projektantkou, musela som komunikovať so statikom, s elektrikárom a tak ďalej, takže som vedela veľa výrazov. Keď pôjdeš (Juraj) do Káhiry, je tam Gezira a to sa projektovalo na IPO. Robila som k tomu všetky preklady aj nejaké výkresy. Robila som aj strojárské témy, návody na používanie strojov a manuály.

J. B.: Ale takisto si prišla k stavbárskej profesii cez svojho otca.

D. B. Áno, a po maturite som si spravila štátnicu z angličtiny. Za socika sa to nedalo príliš využiť. Jedna priateľka robila sprievodkyňu a zavolała ma do Tatratouru. Angličtinu dostávali len ľudia, ktorých sme potom našli v „Rudom kráve“. Vtedy neexistovala profesia sprievodcu.

Z. D.: Ako to teda bolo za socika? Boli ste zamestnanci cestovných kancelárií? Čo bolo vtedy? Tatratour, Čedok, Slovakoturist?

D. B.: Ja som mala dohodu.

J. B.: Veľakrát sa bralo neplatené voľno zo zamestnania.

D. B.: Keď som išla za socika do Talianska, preberala som akciu v kancelárii a dávali mi papiere. Bol tam nejaký zvláštny chlapík. Všetci boli ticho a kolegyňa, čo mi dávala menný zoznam, mi nenápadne ukázala na jedno meno. Tak som si domyslela, že to bude nasadený agent. Lenže sa správal ako idiot, takže ho hneď všetci odhalili.

J. B.: Väčšinou boli oblečení ako Colombo.

D. B.: Všetci v teplákoch a on v obleku. Pri prvej ceste do Talianska tam jedna dievčina zostala. Jej frajer už skôr zdrhol do Nemecka a prišli si tam s ďalším chlapíkom po ňu. Ja som ju zbadala s kufrom odchádzať. Len som sa jej opýtala, či ju máme čakať alebo či odchádza. Ona, že áno a že nič netreba nikomu odkázať. No a potom na hraniciach – mínus jeden. Policajti si len povzdychli, že to nie je také zlé. Musela som vypísať nejaké tlačivo, oni boli úplne v pohode. No keď som sa vrátila do cestovky, vedúca ma vyhrešila, že som sa mala viac snažiť. Najlepšie potom bolo, že o pár mesiacov neskôr išla ona s lyžiarskym zájazdom do Sarajeva. Tam zdrhli všetci a vrátila sa len ona so šoférom! Odvtedy už pri prípadoch ako mínus jeden mlčali. Ešte pri jednom výlete do Francúzska sme mali odchádzať z Nice a dvaja alebo traja mladí muži neprišli k autobusu. Cítila som v kostiach, že oni určite nechceli odísť, ale že sa niekde zamotali, preto sme ich hľadali. Potom boli radi a báli sa, že keby sme ich tam nechali, ako by sa dostali domov.

Z. D.: To by ťažko vysvetlili. Utiekli aj nejakí sprievodcovia?

J. B.: Niekedy celý autobus vrátane šoférov. Museli poslať nového šoféra, aby ten autobus zaviezol naspäť. Starostlivo hľadať dobrého komunistu.

D. B.: Za socika to bolo tak, že sprievodca vyfasoval všetky pasy kvôli vízám a vreckové pre celý zájazd. No a stalo sa, že jeden zamestnanec Tatratouru išiel ako sprievodca, rozdal pasy a pristáli niekde v Grécku, v Aténach, a kým sa ľudia spamätali, on zmizol aj s peniazmi. Ostalo im iba to, čo si brali načierno.

Z. D.: Dnes si takéto obmedzovanie slobody vlastne nevieme predstaviť. Vôbec pohyb ľudí po svete je zaujímavá záležitosť z filozofického hľadiska. Nemôžeme si robiť, čo chceme, všetko to vlastne vychádza z historických zvykov, ktoré sa menia veľmi ťažkopádne. Často sa ma dieťa opýta na nejakú vec, prečo sa niečo robí takto. Lebo spoločnosť sa na tom tak dohodla. Dalo by sa to robiť aj inak, ale takto sme si zvykli.

J. B.: Možno niekto vyskúmal, že tak je to najlepšie. Ako prišli na to, že zemiak má jedlý koreň, keď je celá rastlina jedovatá? Ako prišli na to, že bobule tisu sú jedlé a celý zvyšok stromu jedovatý?

D. B.: Ale koľko ľudí sa otrávil. So zemiakmi to, myslím, zistili tak, že bol niekde nejaký požiar a potom nejaké dieťa vyťahovalo zemiaky a ochutnalo ich.

Z. D.: A už je tu „storytelling“. Aj národné jedlá sú dobré sprievodcovské témy.

J. B.: Mám kamaráta Filipínca, ktorý mi povedal, aké je národné jedlo Filipín – vraj balut. To sú vajčička, v ktorých už je v podstate kuriatko a to sa uvarí. A zje sa to a chutiť to ako vajčičko, len to trošku chrumká. Národné jedlá sú super téma. Myslím, že slovenská kuchyňa nemá nejaké extrémne kuriozity. Je to mierny prechod medzi poľskou a maďarskou, medzi ukrajinskou, rakúskou a českou. Takže všetko, čo sa nachádza v okolitých krajinách, sa nachádza aj u nás.

Z. D.: Ale tie služby...

D. B.: Na nekvalitu veľakrát natrafíte aj v Rakúsku.

J. B.: Problém je, že v službách je iba okolo päť percent ľudí, ktorí svoj odbor aj vyštudovali. Čašníik študuje na odbornej škole, aj hotelier. Kvalifikovaných ľudí je minimum. Už, bohužiaľ, aj v našej sprievodcovskej brandži. My sme všetci prešli kurzmi. Ľuďom sa asi nechce investovať do vzdelania. Keď sa naučia sprevádzať jednou ulicou, myslia si, že sú hotoví sprievodcovia.

Z. D.: Ako varenie. Takisto je to veľmi komplexná zručnosť, ktorá sa získava praxou.

J. B.: Aj štúdiom. Aj na stavbách robia všelijakí ľudia. Bol nedostatok robotníkov, lebo sa začal obrovský boom. Aj niektorí vysokoškooláci sa zamestnali na stavbe, lebo zistili, že tam zrazu zarobia oveľa viac. Ak je človek zručný, vie si veľmi dobre zarobiť.

Z. D.: Aká je budúcnosť sprievodcov?

J. B.: Veľa ľudí sa obáva, že ľudia prejdú na nejakú nahrávku, ktorú budú mať zavesenú na krku a tá im podľa GPS lokácie povie informáciu o tom mieste. Ale je to presne taký strach, ako keď sa divadelní herci začali báť, že zaniknú divadlá, ak príde televízia. Naopak, nezaniikli, divadlo ponúka úplne iný typ zážitku, ako keď si tú istú divadelnú hru pozrú ľudia v televízii. Pravdaže, filmový zážitok dokáže hru oveľa viac vyšperkovať, no tie náhodné veci, ktoré sa môžu stať v divadle, prípadne nejaké interaktívne zapájanie obecnstva, televízia nedá. Takže podľa mňa hocijaká unikátna práca s ľuďmi nikdy neomrzí. Aj keď sa hovorí, že umelá inteligencia bude o päť rokov vedieť napísať nejaký bestseller, neviem. V súčasnosti sú ľudia veľmi presýtení technológiami. Podľa mňa sa to bude ešte viac meniť naspäť, lebo tak ako kedysi supermarkety úplne vytlačili rodinné obchodíky, tie sa začínajú vracieť, pretože ľudia vnímajú inak. Chcú znova personalizovanú službu.

REFIK ANADOL: PRAGUE DREAMS OBRAZ MĚSTA: ZÁZNAM, NEBO HALUCINACE?

Foto: CAMP

TRVANIE **13. 10. – 6. 11. 2022**
MIESTO **CAMP Praha,
Vyšehradská 51, Praha 2**

Pinakothek Dreams, Machine Dreams, Machine Hallucinations – Nature Dreams, Machine Hallucinations – Renaissance Dreams, Prague Dreams, Sense of Healing, Quantum Memories, Architecting The Metaverse, Living Architecture, Rumi Dreams, Infinity Room, Machine Memoirs : Space, Ligeti – Paradigms. Jsou to názvy některých z výstav umělce Refika Anadola, které proběhly v roce 2022. Kromě obdivuhodné produktivity svědčí též o zájmu autora o téma myšlení a snění, a to v kontextu strojového učení a umělé inteligence.

Refik Anadol a jeho tým vytvořili koncepčně jednoduchý (ač technologicky složitý) a evidentně velmi úspěšný postup. Vstupem pro tyto výstavy je obsáhlá sada dat, tematicky propojená s kontextem výstavy. Data jsou zpracována pomocí různých algoritmů (tady přichází na řadu buzz-písmena AI). Výstupem tohoto zpracování jsou videoprojekce, někdy více a někdy méně abstraktní, ale vždy velmi meditativní, vizuálně působivé a technologicky úchvatné.

S podobným postupem se můžeme setkat i v Praze. Výstava Prague Dreams v pražském CAMPU byla nepochybně jednou z nejlákavějších instalací v rámci festivalu SIGNAL. Dvacetipětimetrová obrazovka v tmavých prostorech nedávno zrekonstruované Pragerovy budovy je dějištěm patnáctiminutového videa, ve kterém se střídají dramatické průlety skenovanou pražskou krajinou s abstraktní a dynamickou bouří rojů barevných bodů.

Vstupem pro tento projekt posloužila data Prahy, především point-cloudový model obsahující záznam z laserového měřiče LIDAR, který se neustále aktualizuje a zpřesňuje. Snímá veškeré

nerovnosti a povrchy budov, slouží pro potřeby plánování a mapování města. Další data zahrnovala informace o počasí nebo směru větru, nebo data pořízená pomocí wi-fi a bluetooth přijímačů. Autor zpracovával data převážně pomocí algoritmů na základě neuronových sítí. Takové algoritmy původně byly inspirované naší představou o tom, jak funguje mozek (i když v současnosti víme, že ta podobnost je velmi omezená) a jsou základním kamenem strojového učení. Jejich výhodou je, že jsou schopné pracovat s opravdu velkým množstvím dat a v jistých případech i přizpůsobit se konkrétnímu kontextu nebo aplikaci. V případě pražské výstavy šlo, dle autora, o to, vytvořit 3D obraz města, ve kterém se každý bod mění na pigment ovlivněný pohybem větru. Výsledkem je působivý obraz Prahy na hranici mezi strojovým záznamem a psychedelickou halucinací.

Samotné téma využití umělé inteligence v oblasti umění se letos značně oživilo s uvedením aplikace jako Midjourney, Dall-E a Stable Diffusion, jež generují obrazy na základě textových vstupů. Refik Anadol je optimistický vůči tomuto vývoji a srovnává ho se změnou, kterou do umění vnesla fotografie nebo tiskařský lis. Avšak, alespoň prozatím, se jeho práce vyhýbá nejkontroverznějším otázkám použití AI, týkajícím se autorství, ochrany soukromí nebo falešných zpráv. Algoritmy Refika Anadola jsou zaměřené na technicky složité problémy zpracování dat, ale celková koncepce, ale i vizuální stránka, zůstává pod kontrolou autora.

Shota Tsikoliya, vystudoval Univerzitu ve Stuttgartu a Vysokou školu uměleckoprůmyslovou v Praze, kde v současnosti působí jako odborný asistent ve studiu Architektura III.

CHATA PREMÁRNENÝCH MOŽNOSTÍ

Foto: Ján Skalický

UMELEC

Maroš Greš

INICIÁTORKA PROJEKTU

Lucia Gašparovičová

MIESTO

**SAMA, Grösslingová 52,
Bratislava**

TRVANIE VÝSTAVY

14. 9. – 14. 10. 2022

Experimentálny výstavný priestor SAMA Grösslingová prezentuje v rámci priestoru komorné, no rozhodne nie prehliadnuteľné prezentačné projekty. Sólovú výstavu pripravil aj architekt Maroš Greš, ktorý v subjektívnom rozprávaní o kúpe a prestavbe rodinnej chaty plynulo prechádza od architektúry k rodinným vzťahom, napätiu, ku kompromisom aj k zmiereniam, ktoré spoločné rodinné projekty prinášajú.

Maroš Greš patril k študentom Jána Studeného na VŠVU a zaujal už svojou diplomovou prácou s názvom Mrak pod vedením Víta Haladu a Benjamína Brádnanského, ktorá bola v roku 2018 nominovaná na Cenu prof. J. Lacka. Práca získala odmenu Pro filozofia za najlepší filozoficko-ideový princíp prístupu k hľadaniu spracovania architektonického návrhu. Filozofiou architektúry z pohľadu rodinných vzťahov sa zaoberala aj výstava, ktorú netvoril len ako architekt (s jeho tvorbou architektúry výstav ste sa mohli oboznámiť napríklad v SNG), ale aj ako hlavný vystavujúci.

Na konkrétnom príklade rodinnej chaty premýšľa nad veľkými otázkami: Čo je architektúra? Aká by mala byť? Ako by sa mala generovať? Architektúru prirovnáva k mraku, ktorý nie je jednoznačný, je plný/prázdny, nestály, nejasný. Pojmy zaznamenáva v objektoch násteniek. Podľa Greša máme všetci svoje mraky architektúry a prístupujeme k nim rôzne. Výstava a happeniny okolo nej mali vytvoriť diskusiu a nie dogmu. Čo je vlastne chata? Strach a izolácia v preplnenom prostredí v súčasnosti podporujú záujem o živé prostredie mimo mesta. Zmenou práce z fyzickej na digitálnu a vplyvom klimatickej krízy človek opäť hľadá súlad s prostredím, ktoré opustil. Chata ako zdedená forma kultúrnej rekreácie opäť rezonuje v našich životoch. Zvyšovanie pohodlia, neodborné manipulácie, zásahy do projektov a absencia budúceho rozvoja postupne vytláčajú krajinu ako podstatný atribút chaty na okraj. Krajina stráca nad človekom prevahu.

„Túžba vlastniť chatu bola v nás s otcom prítomná niekoľko rokov. Pre každého z nás bola motivácia, samozrejme, iná. V roku 2020 sme dostali možnosť odkúpiť malú drevenú typovú chatu od vzdialenej rodiny v oblasti Košiarnej briežok neďaleko Smižian a Spišskej Novej Vsi. Chatu si pamätám z detstva, jej artefakty a vybavenie ostali nezmenené. Priestor spal a čakal na niekoho, kto ho znova začne obývať. Dlho sa nepoužíval, čo sa podpísalo pod jeho stavom. Stáli sme pred rozhodnutím, čo so stavbou urobiť – búrať alebo renovovať?

Podarilo sa mi presvedčiť rodičov na minimálny variant – zachovať chatu, vymeniť nefunkčné časti a doplniť nevyhnutné. Po dvoch rokoch prác a úprav je chata stabilizovaná a schopná byť opäť obývatelná, ponúka základné zázemie pre objavovateľa, rekreanta, oslávenca, čitateľa, pozorovateľa. Na rekonštrukcii sa podieľala celá rodina – otec, mama a traja synovia. Preto výsledok pre nás predstavuje dlhé hodiny práce, hádok a nadšenia,“ rozpráva Greš.

Architektúra výstavy bola koncipovaná na troch úrovniach. Prvá: výklad – to, čo je viditeľné z ulice a je najjednoduchšie čitateľné pre verejnosť – tri fyzické modely jednej chaty v čase. Druhá: mrak – skice, vizualizácie, fotografie, mapy, návrhy. A tretia: kniha – alebo zbierka textov, kde sú zaznamenané úvahy a vyjadrenia rodiny k celému projektu. Stav chaty v roku 2022 predstavuje určitú stabilizáciu v celom procese, ktorý však určite nie je konečný. Premárnené možnosti v názve výstavy odkazujú práve na hľadanie možných stavov stavby, ktoré nikdy nenastali ani nenastanú. Pri rodinnej komunikácii si architekt uvedomil generačné rozdiely a rozdiely v používaní priestoru, ktoré na seba narážajú a generujú samotný priestor chaty. Komentované prehliadky boli okrem informatívnych stretnutí aj určitou skupinovú terapiou, kde vznikla otázka celkovej nedôvery spoločnosti v kompetentnosť architektov a architektiek. Maroš Greš na zlepšení profilu profesie momentálne pracuje aj ako zamestnanec Sekcie súťaží na MIB.

Zuzana Duchová

SNÍVANIE O MÚZEU

**AUTORKY
A AUTORI DIEL** Juraj Bartusz, Pavlína Fichta Čierna, Anton Čierny,
Eva Filová, Roman Galovský, Jana Kapelová, Daniela
Krajčová, Jaroslav Kyša, Igor Peter Meluzin, Ilona
Németh, Boris Ondreička, Tomáš Rafa, Peter Rónai,
Laco Teren, Jana Želibská

TRVANIE 21. 10. 2022 – 23. 2. 2023

KURÁTORKA Mira Sikorová-Putišová

MIESTO Východoslovenská galéria, Výstavný priestor Q,
Hlavná 27, Košice

Snívanie o múzeu – to be continued...

Výstavný priestor Q v Košiciach hostuje pozoruhodný intermedialny archív zo zbierky Považskej galérie umenia v Žiline. Expozícia v kurátorskej réžii Miry Sikorovej-Putišovej predstavuje šesťnásť diel zo zbierky intermédií a mediálneho umenia, ktoré vznikli v období rokov 1993 – 2017. V kontexte slovenskej galerijnej reality určite ide o výnimočný krok smerom k archivácii diel, ktorých charakter je viac-menej multimediálny. Ide prevažne o kombinované objekty a inštalácie, ktorých organickou súčasťou je napríklad video ako kompozičný, resp. sémantický element. Dielo v podobe mediálneho „nosiča“ je v zóne mediálneho umenia rutinou, no pri pohľade na naše zbierkové fondy je evidentné, že nejde o každodennú prax.

Inštalácia výstavy v podzemnom výstavnom priestore Q tvorí ucelený priestorový obraz, hoci, slovami kurátorky M. Sikorovej-Putišovej, „nemá ambíciu odrážať celistvý príbeh intermédií a mediálneho umenia po roku 1989... Spolu s ďalšími z tejto časti zbierok PGU však dokladá snívanie o múzeu, ktoré nie je ničím viac než kurátorskou prácou v zbierkotvornej inštitúcii“.

Ak sme teda pri metaforickom snívaní, mnohé zo snov sa podarí realizovať a tak sa stávajú niečím minulým až polozabudnutým, v lepšom prípade sa archivujú a príležitostne ožívujú. Treba poznamenať, že „snívanie“ napríklad o lepšej budúcnosti kultúrno-umeleckej sféry je nám vcelku blízke, sme naň v podstate zvyknutí. A niekedy je práve táto naša vlastnosť alebo vynachádzavosť namieste, dokonca vie byť, paradoxne, veľmi užitočná.

Výstava resuscituje diela viacerých významných slovenských umelcov a umelcov od Juraja Bartusza a Jany Želibskej až po Janu Kapelovú a Jara Kyšu ako predstaviteľov mladšej generácie. Tento šikovný prierez naprieč dekadami a generáciami svojím spôsobom poukazuje na vývoj intermedialného a mediálneho umenia na Slovensku. Zároveň otvára témy, ktoré sa vynárajú v súvislosti s reflexiou galerijnej praxe a autorskej prezentácie multimédií, nových médií či mediálneho umenia vôbec. Ako fyzicky archivovať a reinstalovať interaktívnu digitálnu inštaláciu alebo efemérne netartové dielo, ktoré operuje/existuje v reálnom čase? Ako bude možné rozšíriť umeleckú zbierku o technologické dielo, ktoré je plnohodnotné iba počas života autora? Stačí token alebo login. Zrejme budeme musieť prijať fakt, že dielo prítomnej budúcnosti v štýle „digital based“ bude mať limitovanú životnosť, ak nebude k nemu priložený kompletný autorský manuál.

V ére digitálnych cloudov, virtuálnych 3D výstav a imerzívnych platforiem sú podobné otázky namieste a sú čoraz vypuklejšie. Samozrejme, ak spájame nespojitelné – totiž aj pamäť má svoje rôznorodé formy a povolená je v tomto zmysle každá zo „spomienok“. Diela, ktoré ohmatávajú priestor a čas, sú práve tie, ktoré zatiaľ celkom dobre vidíme, navyše, vieme sa ich, tak ako veľké deti, komfortne dotknúť. Výstava, ktorá okrem príkladnej archivácie a spomienkového optimizmu, určenému národnému umeleckému kontextu (bez ironickej konotácie), predstavuje aj inteligentný upgrade špecifického a výnimočného exhibičného priestoru. Alebo priestoru bez okien, predurčeného na pokročilé „snívanie“. Viac v diele Romana Galovského.

Richard Kitta, umelec, kurátor
a vysokoškolský pedagóg

ĽUDIA A MESTO DEJINY BRATISLAVY

NÁMET, SCENÁR,
KURÁTORSKÁ KONCEPCIA

Elena Kurincová

GRAFICKÝ DIZAJN

Andrej & Andrej

ARCHITEKTÚRA

GRAU Architects

VYSTAVENÉ EXPONÁTY
A FOTOGRAFIE

Zbierky Múzea mesta Bratislavy, Archívu mesta Bratislavy, Galérie mesta Bratislavy, Mestského ústavu ochrany pamiatok v Bratislave, Slovenskej národnej galérie a archívu Tlačovej agentúry Slovenskej republiky

PARTNER VÝSTAVY

Magistrát hlavného mesta SR Bratislavy

TRVANIE VÝSTAVY

23. 9. 2022 – 26. 3. 2023

MIESTO

Múzeum mesta Bratislava,
Apponyiho palác, Bratislava

Foto: Matej Hakár

Výstava Ľudia a mesto – dejiny Bratislavy prezentuje 700 rokov v histórii hlavného mesta. Predstavuje historické míľniky v dejinách mesta, významné osobnosti, ale aj architektonicko-urbanistickú štruktúru mesta v témach: mesto v hradbách, mesto otvárajúce sa, mesto rozrastajúce sa a mesto na dvoch brehoch. Konceptne sa výstava člení do šiestich celkov, ktoré sa odrážajú aj vo fyzickom rozdelení do šiestich miestností Apponyiho paláca, kde sa každá z miestností veľmi logicky venuje jednej ucelenej téme, čo zjednodušuje návštevníkovi chápanie výstavy.

Vizuálne výrazný interiér Apponyiho paláca s rokokovou výzdobou miestností, ktorý býva za iných okolností sám výstavným exponátom, prekryli architekti z ateliéru GRAU Architects jednoduchou konštrukciou predsadených stien. Výstava, ktorá nesúvisí s obdobím výstavby paláca a fyzickou podstatou jestvujúcich interiérov, sa tak neprispôsobuje architektúre, ale architektúra výstave.

Jednoduché biele drevené predsteny a výrazné farebné akcenty – zvýraznenie dôležitých textov alebo menšieho mobiliára, ktorý je umiestnený v priestore, vytvorili veľmi súčasný a nerušivý rámec na vnímanie celého priestoru výstavy, jej plynutia priestormi Apponyiho paláca. Konceptu môžeme hodnotiť ako vizuálne jednoznačnú a atraktívnu, ale aj v najlepšom zmysle slova skromnú.

Počas prechádzania výstavou menia predsteny svoj detail – v prvých miestnostiach výstavy sú viditeľné vertikálne stojky. Tie

vytvárajú rámec na prezentovanie časovej osi, na ktorej sú vyobrazené viaceré míľniky v histórii mesta. Návštevník si môže prečítať o právnych a mestotvorných zmenách v meste, ale aj o dôležitých vtedajších osobnostiach. Detail priznaných vertikálnych prvkov zároveň evokuje mestské hradby – neskôr pri presune do ďalších výstavných miestností sa tieto vertikály posúvajú za predstenu, čo znázorňuje vstup za hradby historického mesta. Detail, ktorý jednoducho a efektne interpretuje logiku výstavy. Výstava prináša viacero dotykových obrazoviek a prvkov, ale aj zbierkových predmetov, ktoré sú viditeľné cez priezory v predstenách, čo pobáda návštevníka na nahliadnutie a interakciu.

Výstava Ľudia a mesto je inštalovaná na druhom nadzemnom podlaží Apponyiho paláca, ktorý nie je (jednoducho) bezbariérový prístupný. Výstava by sa mala napriek tomu pripravovať pre široké spektrum návštevníkov, ktorých vnímanie a schopnosti môžu byť rôznorodé. Prispôbenie veľkosti písaného textu, doplnenie materiálov pre nevidiacich alebo úvaha o výškovom osadení prvkov by celkovú koncepciu nenarušili, ale sprístupnili ju širšej skupine ľudí. Napriek predchádzajúcej výhrade treba konštatovať, že táto výstava, na pozadí svojho výstižného a pútavého grafického dizajnu a kvalitného architektonického riešenia, prináša hodnotný exkurz mestom a jej návštevu určite odporúčame.

Simona Kolimárová, architektka
a doktorandka na FAD STU v Bratislave

TRADÍCIA V DIZAJNE SÚČASNÝ ODEV SO VŠITOU TRADÍCIOU

ORGANIZUJE	© ÚLUV, štátna príspevková organizácia Ministerstva kultúry SR, v Bratislave, 2021
UMELCI	Marcel Holubec W., Martin Hrča, Mišena Juhász, Ľubica Poncik a Henrieta Tholt
GRAFIKA A WEB	Peter Simoník – ALLT STUDIO
MÓDNE FOTOGRAFIE	Mariana Tomanová
MODELKA	Patricia H. – EXIT model management, s. r. o.
STYLING	Ľubica Poncik
VIZÁŽ	Michaela Warenitsová
LOKÁCIA	Slovenská ľudová majolika, Modra
PRODUKTOVÉ FOTOGRAFIE	Peter Simoník – ALLT STUDIO
ARCHITEKTA	Daniela Kytková

Výstava autorských kolekcií piatich textilných a odevných dizajnérov a dizajnérok nadväzuje na rôzne vrstvy tradícií, ale aj na obdobné počiny ÚLUV-u z minulosti. Od založenia organizácie v roku 1945 ju formovali súdobí výtvarníci a výtvarníčky, ktorí sa inšpirovali tradičnými remeslami a výrobou. S ÚLUV-om spolupracovalo aj niekoľko dizajnérov, ktorí pôsobili v bratislavskej Škole umeleckých remesiel. Sám Josef Vydra, riaditeľ ŠUR-ky, bol veľký znalec slovenského ľudového umenia. S určitou básnickou licenciou by sa dalo povedať, že ÚLUV je niečo ako ľudové, lokálne (možno v počiatkoch cielene antizápadné) pokračovanie Bauhausu. Vieme, že stopovanie inšpirácií a vplyvov v dizajne je náročné, takisto definície odborného, insitného a ľudového narážajú na svoje limity. Aké je percento tradície a inovácie v konkrétnom produkte? To zaujímavé sa často deje na rozhraniach. Väčšina dizajnérov a dizajnérok sa snaží prísť s originálnym riešením problému, inšpirácie v tradíciách môžu mať veľa foriem. Pojmy ako ľudové a národné už (našťastie) neznamenaajú to, čo pred sto rokmi. Pozrime sa, kde je vízia a kde sú čiastkové výstupy našej emblematickej remeselnej inštitúcie dnes.

Tento projekt vznikol ako putovná výstava a má za sebou uvedenie v Zlíne a Budapešti. Rozpracované sú ďalšie spolupráce. Veríme, že produkčný tím vyšliape stále zarastajúcu cestičku kultúrnej diplomacie a podarí sa realizovať pravidelnejšie série výstav (nielen) dizajnu v sieti Slovenských inštitútov. Jedným z predskokanov bol aj projekt Dialógy SK – Malé a väčšie témy slovenského dizajnu, ktorý vznikol pri príležitosti predsedníctva rady EÚ v roku 2016. Putovná výstava predstavovala výber autorov dizajnerskej scény na Slovensku od kurátoriek Kataríny Hubovej a Adrieny Pekárovej. Práve dizajn a remeslo sú výborné platformy na nadviazovanie široko ponímaných (medzinárodných) kultúrnych spoluprác – dokážu osloviť veľmi rozsiahle publikum, pretože sa týkajú predmetov každodennej potreby a často nepotrebujú iný ako vizuálny jazyk.

Potenciál osloviť širokú verejnosť majú aj produkty zo série Tradícia v dizajne. Fungujú i bez poznania kontextu, štúdiom však získavajú ďalšie cenné vrstvy. Všetci vystavujúci autori a autorky vychádzajú vo svojej tvorbe z tradície inak. Určité vplyvy možno hľadať na Vysokéj škole výtvarných umení v Bratislave, kde prešli kurzmi viacerých vyučujúcich, ktorých tvorba sa v minulosti spájala aj s ÚLUV-om. Ďalšie smerovanie vychádza z výchovy a pozorovania. Každý autor má rozpoznateľný a originálny rukopis, ktorý určuje jeho tvorbu, no vystavené odevy a odevné doplnky spája inovatívna väzba na tradičné remeslo, tradičné technológie i motívy. Spoločnou tendenciou vystavujúcich je aj návrat k poctivosti remesla a úcta k hodnotám pretrvávajúcim stáročia. Charakterizuje ich návrat k prírode, prírodným materiálom a udržateľnosti, ktorý je dnes význačným trendom.

Dizajnéri a dizajnéry v ÚLUV-e pestujú, reinterpretovali a oživujú tradičné remeslá, ako je plisovanie, tkáčstvo, pletiarstvo, makramé, vyšivkárstvo či modrotlač. Okrem textilných techník a materiálov ich oslovuje aj tradičná architektúra (napríklad štruktúra šindľov),

habánska majolika, ale i diela významných osobností tejto sféry našej kultúry, ako je napríklad Karol Plicka. Systematické zachovávanie a rozvíjanie lokálnej kultúry je neoddeliteľnou súčasťou zdravia celej spoločnosti. Na verejnosti kolujú rôzne mýty, že remeselníci sú už prekonaní spiatočníci, ktorých zaujímajú iba valašky, fujary a kroje, že ľudové je automaticky amatérske, gýčové a zastarané. Folklor sa zneužíva na dekorovanie mocenských ambícií. Alebo sa bojíme nabúrať „čistotu“ a autenticitu historického materiálu.

Stereotypy sú na to, aby sa búrali, a tak už v roku 2010 vznikol v ÚLUV-e projekt s názvom „otvorený ateliér“, ktorý je práve nástrojom na organizovanie spoluprác a zmluvných vzťahov s externými dizajnérmi, školami a výrobcami ľudových umeleckých výrobkov. Jeho hlavným cieľom je hľadanie nového, estetického zhodnotenia tradičného ľudového výtvarného prejavu, obohatenie a aktualizácia. ÚLUV by mal v tomto procese hrať úlohu sprostredkovateľa aj zabezpečiť podmienky na rozvoj remesla. Zámerom je rozvíjať ľudovú výrobu na Slovensku, rozšíriť trh so slovenskými dizajnérskymi produktmi inšpirovanými ľudovou tvorbou o každodenné a cenovo prístupné predmety. Veríme, že kvalita pretrvá aj v ťažkých podmienkach ustavičných finančných škrtov rozpočtov verejných kultúrnych inštitúcií. Bez záujmu a širokej verejnej podpory nebude totiž ani tradícia, ani inovácia.

Zuzana Duchová

DIVADLO V KOTOLNI

Projekt Elektrický anjel je príkladom interdisciplinárneho presahu umeleckej tvorby. Využíva konverziu priestoru bývalej kotolne a pomocou architektonicko-scénografických zásahov vytvára intervenciu, ktorá supluje funkciu dočasného divadla. Posledné roky poznačené pandemiou ochorenia COVID-19 boli pre kultúru a najmä divadlo zvlášť náročné. Napriek tomu na prelome rokov 2021/2022 vznikla na Fakulte architektúry a dizajnu STU zaujímavá spolupráca s Divadlom Nová scéna.

Študenti dostali ponuku na účasť na workshope zameranom na tvorbu komplexného divadelného diela. Ten mohol vyvrcholiť návrhom scény pre divadelné predstavenie Elektrický anjel v réžii Svetozára Sprušanského. Divadelná hra rumunského autora Radua Macrinicchio je chladná, pravdivá a založená na kontrastoch. Ukazuje príbeh troch tínedžerov, Gea, Alexa a Ady v podaní Vladislava Plevčíka, Michala Candráka a Petry Dubayovej, ktorí prídu do hotelovej izby spáchať samovraždu. Sú znudení životom, krutí a absentujú u nich základné hodnoty, v skutočnosti sú však zúfalí a bezradní. Scéna využíva pravdivosť priestoru starej kotolne v suteréne fakulty v kontraste s prvkami charakteristickými pre hotel. Priestor kotolne je surový, chladný a tmavý ako životy hlavných hrdinov. Na druhej strane je doplnený prvkami, ktoré majú simulovať luxusný hotel. Hotel je však „vybývaný“ a celý pôsobí, že je viac, než v skutočnosti je. Je to len pretváрка, tak ako rozhodnutie hrdinov spáchať samovraždu.

Špecifické miesto situovania divadelnej hry si vyžadovalo aj špecifické riešenia čiastkových architektonicko-scénografických problémov ako napríklad vymedzenie hľadiska a javiska. Pozdĺžne javisko generuje pozdĺžne hľadisko. Diváci sedia len v štyroch radoch, vďaka čomu má každý z nich blízky kontakt s hercami. Javisko je navrhnuté ako plytký priestor popri jednej z dlhších strán kotolne. Na pozdĺžnu stenu, v kontakte s hracou plochou, sa viaže najviac charakteristických prvkov starej kotolne. Jej súčasťou sú dve staré murované pece v tvare kvádrov, dva otvory do ďalších miestností a rovnako po tejto stene vedú

novšie vzduchotechnické potrubia. Javisko poníma všetky tieto prvky ako súčasť scény. Hracia plocha je definovaná len tenkou čiernou prúťovou konštrukciou, ktorá vytvára pocitový rámec hotelovej izby. Prvky konštrukcie delia zóny hotelovej izby na vstupný priestor, spacie časť, pobytovú časť s televízorom, kúpeľňu a WC. Divák tak vidí do celej hotelovej izby, ktorej časti sú rozložené vedľa seba. Súčasťou javiska sa stáva aj existujúca podesta so schodiskom. Na nej je umiestnená recepcia so stolom, stoličkou a stolovou lampou. Počas celého predstavenia tam symbolicky sedí recepcný – Dušan Kaprálik a „dohliada“ na hotelovú izbu.

Rekvizity a kulisy sú zredukované na nevyhnutné minimum, ktoré vyplýva zo scenára. Dve staré pece sú začlenené do javiska. Jedna stvárňuje konštrukciu posteľe, druhá stupienok na vaňu. Do hotelovej izby je integrovaných päť prvkov, ktoré majú vytvárať charakter gýčového hotela: krištáľový luster, zlatý rám televízora, čalúnené červeno-zlaté stoličky, orientálny koberec a vaňa na zlatých nožičkách. Príbeh tínedžerov v hotelovej izbe sa prelína s príbehom odohrávajúcim sa v televízii. Diváci aj hrdinovia inscenácie sledujú dej, v ktorom je mladík odsúdený na trest smrti na elektrickom kresle. Pri uvažovaní o samovražde sa hlavní hrdinovia inšpirujú televíziou a chcú ju spáchať pripojením sa do elektrickej siete, preto je na scéne navrhnutý veľký počet elektrických zásuviek. Celé architektonicko-scénografické riešenie v čo najväčšej možnej miere využíva danosti priestoru a dopĺňa len nevyhnutné prvky. Vďaka tomu sa toto predstavenie stáva ekonomickejšim, ekologickejším a zároveň stvárnením s nezameniteľnou atmosférou. Znovuvyužívanie existujúcich priestorov na účely umenia je jeden z možných krokov, ako eliminovať potrebu novej výstavby a zároveň využívať opustené miesta, ktoré v sebe často nesú silný genius loci.

Karolína Bujdáková, doktorandka v Ústave architektúry občianskych budov Fakulty architektúry a dizajnu STU s témou dizertačnej práce Konverzia v tvorbe objektov pre kultúru

NÁZOV	Škola umeleckých remesiel v Bratislave 1928 – 1939
ZOSTAVILI	Klára Prešnajderová, Simona Bérešová, Sonia de Puineuf v spolupráci s Máriou Beňačkovou Riškovou
AUTORKY A AUTORI TEXTOV	Katarína Bajcurová, Mária Beňačková Rišková, Simona Bérešová, Vladimíra Bünigerová, Lada Hubatová-Vacková, Ivan Kamenec, Viera Kleinová, Adriana Pekárová, Klára Prešnajderová, Sonia de Puineuf, Silvia Senesi Lutherová, Maroš Schmidt, Zuzana Šidlíková
GRAFIKA	Mária Rojko
VYDALO	Slovenské centrum dizajnu a vydavateľstvo Slovart, 2021
POČET STRÁN	432
ISBN	978-80-89992-10-2

Nová monografia o ŠUR, rozhodne viac ako skvelá „coffee table book“

Umenie a architektúra, ktoré vznikli na Slovensku v období medzi dvoma svetovými vojnami, sa dlho nevnímali ako integrálna súčasť veľkého dejepisu umenia. Do určitej miery sa to začalo meniť po roku 1989 a najmä na prelome 20. a 21. storočia, keď sa západný svet v nebývalej miere začal zaujímať o kultúrne dedičstvo post-socialistických krajín a dovtedajšej umeleckej periferie. Medzinárodného uznania sa vtedy dostalo najhodnotnejším príspevkom slovenského prostredia k medzinárodnej avantgarde, ako bol umelecký manifest Fullu a Galandu *Súkromné listy*, koncepcia sociálneho bývania Friedricha Weinwurma a, samozrejme, Škola umeleckých remesiel. ŠUR bola dokonca prvou veľkou témou zo Slovenska, ktorá po roku 1989 rezonovala v západnej umelekohistorickej diskusii. Výstava *Das Bauhaus im Osten/Bauhaus na východe* (Städtisches Museum Leverkusen, 1997) a sprievodná publikácia umiestnili ŠUR tam, kam od samého začiatku patrila, na popredné miesto v rámci európskej umeleckej avantgardy. Dvere na západ pre túto tému pritom pootvoril už predtým Ladislav Foltyn, bývalý absolvent Bauhausu. Jeho monografia o slovenskej moderne medzivojnového obdobia vyšla v nemčine v roku 1991. Ozajstnou priekopníčkou na poli bádania a propagácie ŠUR však bola historička umenia a vedecká pracovníčka Slovenskej akadémie vied Iva Mojžišová, ktorá už v šesťdesiatych rokoch minulého storočia tematizovala školu a jej prínos. Jej kniha *Škola moderného videnia. Bratislavská ŠUR 1928 – 1939* z roku 2013 oslobodila školu od prílišnej závislosti od nemeckého Bauhausu a poukázala na jej autenticitu.

Akademický svet sa dlhé roky opieral o výskum Ivy Mojžišovej, ktorá ako prvá celostne a podrobne opísala a fundovane vysvetlila koncepciu školy, jej vznik, fungovanie aj nútený zánik. Ako prvá poodhalila aj jej medzinárodné súvislosti. Mojžišová súčasne skompletizovala jedinečný archív školy. Práve tento archívny materiál a práca Ivy Mojžišovej slúžili ako východisko aj pre výskum prezentovaný v knihe

ŠUR Škola umeleckých remesiel 1928 – 1939. Kniha súčasne nadväzuje na výstavu *Nebáť sa moderny! 90. výročie založenia Školy umeleckých remesiel v Bratislave*, ktorú usporiadalo Slovenské múzeum dizajnu v roku 2018. Rozsiahle 431-stranové systematické knižné dielo mohlo vzniknúť vďaka viacerým šťastným okolnostiam. Prvou a najdôležitejšou je Slovenské múzeum dizajnu. Jeho existencia názorne ukazuje, aké potrebné sú kamenné inštitúcie pre rozvoj kultúry. Ani najaktívnejšie občianske združenia a nevládne organizácie nedokážu nahradiť systematickú prácu, ktorá sa môže rozvíjať na pôde stabilnej inštitúcie financovanej štátom. Dúfajme, že podobnej inštitucionálnej záštity sa raz dočká aj architektúra. Druhou je ľudský faktor v podobe osobnosti Márie Riškovej, ktorá stála pri zrode múzea a bola aj jeho prvou riaditeľkou, ale aj skvelého kolektívu, ktorý dnes múzeum tvorí. Práve ich osobné nasadenie a obrovská zaujatost' témou umožnili vznik tohto diela. Ďalší dôležitý faktor súvisí s tými predchádzajúcimi. Stabilná inštitúcia a skvelý tím boli dostatočnou zárukou, aby im bol zverený archív Ivy Mojžišovej, ktorý bol základom pre túto prácu. A bol to opäť ľudský aj inštitucionálny faktor, vďaka ktorým sa múzeum mohlo zapojiť do medzinárodného projektu spolu s takou inštitúciou, ako je viedenské Múzeum úžitkového umenia, a získať financie potrebné na realizáciu tohto ambiciózneho zámeru.

Editorky Klára Prešnajderová, Simona Bérešová a Sonia de Puineuf pristúpili k téme s veľkou pokorou. Systematicky pokryli celé zameranie školy aj všetky osobnosti, ktoré na ŠUR pôsobili. Štruktúru knihy determinovala štruktúra ŠUR. Jej ťažisko tvoria kapitoly venované jednotlivým oddeleniam školy. Približujú zameranie každého oddelenia, pedagógov a pedagogičky, ktorí oddelenie formovali a viedli, koncepciu výučby aj práce študentstva. Dôležitým náprotivkom tejto časti knihy sú kapitoly venované celkovému dobovému kontextu školy. Práve tie osvetľujú okolnosti vzniku ŠUR, pohnútky osobností, ktoré sa o vznik a fungovanie školy zaslúžili, ale aj jej medzinárodné postavenie. Orientujú čitateľa v kultúrno-spoločenskej

situácii medzivojnového Slovenska, približujú problémy a ambície súvisiace s industrializáciou krajiny, ukazujú rozmanitosť dobovej umeleckej scény a postavenie avantgardných umelcov v nej, upriamujú pozornosť na dôležité témy avantgardy na Slovensku a ich súvislosť s medzinárodnou situáciou. Súčasťou knihy je aj časová os, ktorá stručne a jasne mapuje existenciu školy od jej vzniku 1. novembra 1928 cez vývoj špecializácií, pôsobenie jednotlivých vyučujúcich, počty poslucháčov, zmeny názvu až po nútený odchod českých pedagógov vrátane riaditeľa a zrušenie školy 1. októbra 1939. Kniha disponuje obrovským množstvom archívnych materiálov od fotografií zachytávajúcej život školy cez reprodukcie prác učiteľov a poslucháčov školy až po pozoruhodné typografické diela propagujúce školu. Jedinečnú typografiu pedagóga školy Zdeňka Rossmanna parafrázuje aj grafická úprava knihy, ktorej autorkou je Mária Rojko.

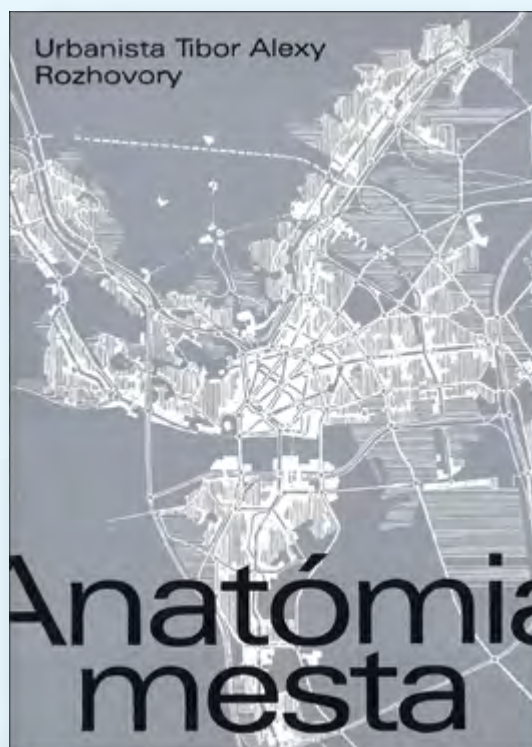
V čase, keď v Bratislave fungovala ŠUR, neexistovala na Slovensku žiadna inštitúcia, ktorá by poskytovala vyššie vzdelanie v oblasti umenia a architektúry. ŠUR tak bola mimoriadne dôležitou platformou nielen na komunikáciu tém umeleckej avantgardy smerom k širšej verejnosti, ale aj miestom, kde sa mohli jej príslušníci prakticky uplatniť. Rovnako významné je však i situovanie učiteľského zboru a priaznivcov školy v rámci rodiacej sa modernej mestskej elity reprezentovanej nielen umelcami a intelektuálmi, ale aj priemyselníkmi, finančníkmi či politikmi. ŠUR tak možno vnímať ako dôležitý faktor modernizácie a emancipácie slovenského spoločenstva v medzivojnovom Československu. Poznať dejiny, súvislosti a odkaz tejto jedinečnej inštitúcie by tak malo patriť k základnej výbave civilizovaného obyvateľa Slovenska. Na tento účel ideálne poslúži práve kniha *ŠUR Škola umeleckých remesiel 1928 – 1939*. Na záver dodajme, že vďaka precíznej knihárskej práci a kultivovanej grafike je zároveň skvelou „coffee table book“.

Henrieta Moravčíková,
teoretička architektúry

ANATÓMIA MESTA

NÁZOV	Anatómia mesta, Urbanista Tibor Alexy, Rozhovory
EDITORKA	Elena Alexy
OBÁLKA A GRAFICKÝ DIZAJN	Martin Kahan, Eva Šimovičová
JAZYK	slovenský
POČET STRÁN	276
ROK VYDANIA	2022
ISBN	978-80-971297-2-9

„Urbanizmus je hlboké pochopenie reality života.“

Drobné životné múdrosti, architektúra, dobiedzavé myšlienky, urbanizmus i šarmantné rozprávanie zachytené v jantáre rozhovorov Tibora Alexyho – i tak by sa dala označiť kniha *Anatómia mesta* editorky Eleny Alexy.

Táto pozvánka do „rodinného albumu“ na pozadí turbulentných historických udalostí obsahuje mnoho. Zameriava sa skokovo na dva hlavné okruhy – príbehy zo života a tvorivé myslenie. Tieto časti sa príjemne prelínajú. Niekedy viac, inokedy menej.

Postupne nahliadame do pútavého rozprávania rozvíjaného otázkami a debatou v rodinnom kruhu. Od detstva a dospievania počas vojnových udalostí, okupácie cez oslobodenie až po unikátny pohľad do zákulisia vzniku a rozvoja fakulty architektúry v Bratislave s množstvom významných osobností. Cesta rozhovorov smeruje ďalej cez kariérne vrcholy v 60. a 70. rokoch 20. storočia až ku koncu na fakulte a k nasledujúcej praxi spolu so synom Andrejom. Pohľady na kapitoly vzťahov, zahraničné cesty aj na špecifiká tejto doby Alexy vkusne a hravo bonmotuje so seba vlastným šarmom. Hravá forma a brilantne formulované vety sa čítajú samy a my môžeme v úlohe poslucháčov jasať nad bohatou životnou cestou hlavného protagonistu.

Vír osobných udalostí, ako aj svojský svetonázor dokresľujú opis profesijnej cesty, ktorá je priamo spätá s tou životnou. Ukazuje sa to najmä v opise ciest po Francúzsku. Profesionálna vetva rozhovorov je priamejšia, cieľavedomejšia, akoby prísnejšia a plná presvedčenia o vedeckej podstate a danostiach urbanizmu v určitých myšlienkovito zaujímavých poňatých dogmách získaných dlhodobým bádáním. Prostredníctvom rozhovorov sme tak svedkami

formovania tohto názorového pozadia i prvých súťažných projektov.

Hmatateľne, láskyplne a profesionálne je tu opísaný vzťah tria Alexy – Kavan – Trnkus prostredníctvom ich jednotlivosti, spolupráce, prístupu a nadšenia pre profesiu architekta. Po prizvaní do tria tak prenikáme do miestnej kuchyne a vtedajších postupov tvorby i náhodnosti spojenej s prudkým rozvojom danej doby. Unikátom sú opisy podrobností významných súťaží na podobu Petržalky (1967), ako aj oblasti Viedeň-juh (1971) a ďalších významných projektov slovami ich spoluautora.

Napokon sa dostávame k samotnej vedeckej teórii a názorom na niektoré urbanistické témy. Provokatívnosť niektorých myšlienok často vedie k zamysleniu nad dnešnými postojmi urbanizmu, ako i k zaujímavostiam poňatia špecifickej doby tvorby. Niektoré uvedené „presnosti“ sem-tam zaváňajú hravou formou Alexyho glos iných osobností, keď opisuje vedeckosť niektorých vtedajších poznatkov parafrázou profesora Chrobáka: „Dávajte, prosím, veľký pozor! Toto nenájdete v žiadnej literatúre, lebo si to takrečmo sám vymýšľam“, či príkladom jedného z vlastných prístupov k rozmanitosti historickej mestskej štruktúry slovami dedičanov: „Pôjdeme sa na tú svadbu pozrieť, aj keď nás nevolali, treba oči popásť.“ Prirodzene, s niektorými tézami sa možno stotožňovať horšie (vhodné hustoty štruktúr, určitá dokonavosť výrokov a podobne), ale rozhodne nútia na zamyslenie.

Záver rozhovorov z môjho pohľadu čiastočne narúša vloženie určitej vízie pre Bratislavu, keď sa zmení tón i ten, kto sa pýta. Tým sa na chvíľu stane syn Andrej. Rozumiem potrebe zarámovať osobný pohľad a východisko prístupu k stavu a budúcnosti Bratislavy, no pri šarmantnej rozjarenosti a priateľivosti knihy to na mňa nepôsobí tak, že je to na správnom mieste.

Názov *Anatómia mesta* sa v knihe prelína v Alexyho osobnom poňatí urbanizmu ako živého organizmu v celom jeho názorovom spektre. Od samotnej gramatiky mesta s jeho skladobnosťou až po prepojenie jednotlivých vrstiev mesta a jeho funkcií „ako stromu“. Anatomickú podstatu reflektuje i editorka previazanosťou životných osudov s architektonickou i umeleckou tvorbou.

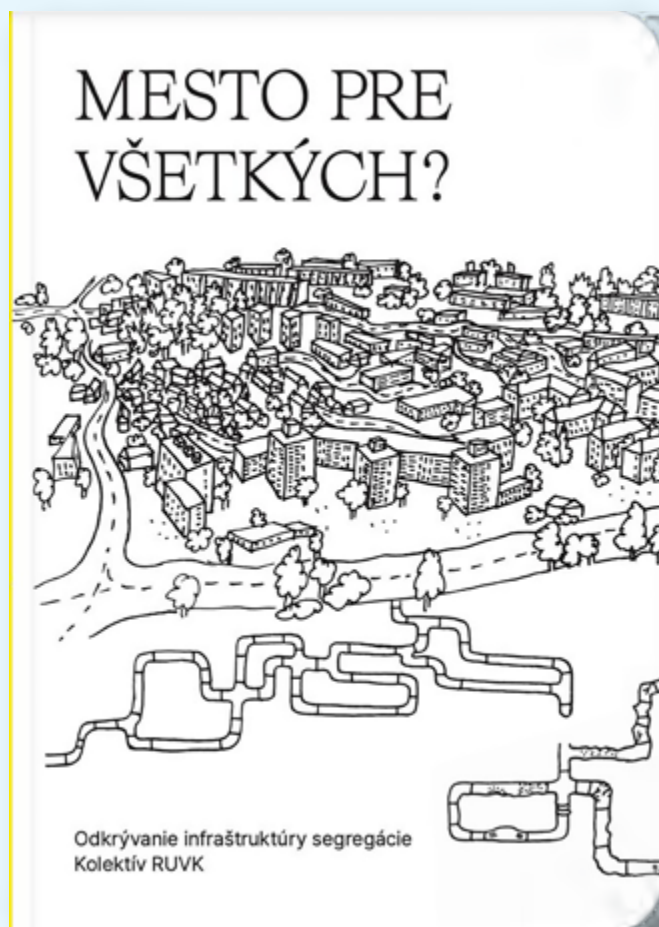
Kniha ako „rodinný album“ pôsobí i graficky. Vďaka kvalite obsahu je veľmi jednoduché odpustiť niektoré grafické kiks. Dosky skrývajú mnoho hodnotných rodinných i profesionálnych fotografií a plánov, o ktorých sa v knihe vedú rozhovory. Niektoré z nich sú vzhľadom na formát B5 rozkladacími stranami s detailne uvedenými plánmi. Samotné dosky s vizuálnou žltou stuhou chrbta viazania však nie sú úplne vhodné na intenzívne čítanie v pohybe na cestách, na ktorý nabáda až poviedkový charakter sem-tam prelínanej náročnejšej urbanistickej terminológiou.

Treba dodať, že pred osobnosťou Tibora Alexyho mám veľký rešpekt. Zo svojej krátkej osobnej skúsenosti spoločných rozhovorov mám dojem, že kniha *Anatómia mesta* verne zachytáva náboj, zanietenie i osobné kvality jednej z najdôležitejších postáv architektonického diania v Československu a potom Slovenska. Trio AKT, práve v zastúpení osobnosti pána profesora Alexyho, pre mňa vždy bolo prirodzeným nasledovníkom silného tria PAS (Voženík – Janů – Štursa) cez spolupôsobenie postavy Hrušku. Kniha je tak skvelou „rodinnou“ spomienkou po odchode tohto veľikána slovenského urbanizmu v roku 2018.

Ostáva teda na záver, parafrázujúc slová autorky, dodať asi najlepší opis knihy: „Tibor, ďakujeme, že sme mohli byť pri tom.“

Ivan Gogolák, architekt

MESTO PRE VŠETKÝCH? ODKRÝVANIE INFRAŠTRUKTÚRY SEGREGÁCIE

AUTORI	Kolektív RUVK
RECENZENT	Michal Lehečka
TEXTY	Kristína Jamrichová, Denis Kozerawski, Jakub Mácha, Barbora Menšíková, Ondřej Mohyla, Roman Novotný, Martina Růžičková, Michal Zálešák
FOTO	Paula Malinowska
VYDAVATEL	Vysoké učení technické v Brně, Fakulta výtvarných umění
GRAFICKÝ DIZAJN	Mikuláš Macháček
POČET STRÁN	288
ROK VYDANIA	2022
ISBN	978-80-214-6075-1

Táto kniha sa číta ako detektívka, sociologická sonda a dizajnérsky receptár naraz. Doplnená bohatým ilustračným materiálom môže čitateľa na nejednom mieste doviesť k smiechu cez slzy. Nečakajte vyprázdnené frázy o nedostatku sociálneho bývania ani suché (pseudo)vedecké dáta o skúmaných objektoch. Autorky a autori zo zoskupenia Kolektív RUVK (Realistická utópia Veľký Krtíš) si vyhrnuli rukávy a niektorí obrazne, iní doslovne si aj zašpinili ruky prácou. Obsah akademickej knihy sa odohráva na pozadí výseku reálnych životov rôznorodej skupiny marginalizovaných obyvateľov a obyvateľiek bytovky Žlták. Z projektu cítim silný ťah vedúcej osobnosti Martiny Růžičkovej, rodáčky z Veľkého Krtíša. Momentálne pôsobí ako asistentka na Katedre teórie a dejín umenia na FaVU v Brne.

Multimediálny umelecký experiment na hraniciach etiky môže dopadnúť aj veľmi zle, tento počin si však zaslúži minimálne ocenenie snahy a neodškriepiteľného prínosu k budovaniu funkčnej sociálnej infraštruktúry. Nevyriešil všetky problémy sveta a jeho vplyv na praktickej úrovni je diskutabilný. Otázky zostávajú: Čo ďalej? Bolo rozumné, praktické a udržateľné riešiť problémy tohto mesta z Brna? Nekoledoval si kolektív o niektoré spomenuté komplikácie? Dá sa vôbec pohnúť udalosťami zvnútra? Ako sa pýta česká klasika: „Komu tím prospějete?“

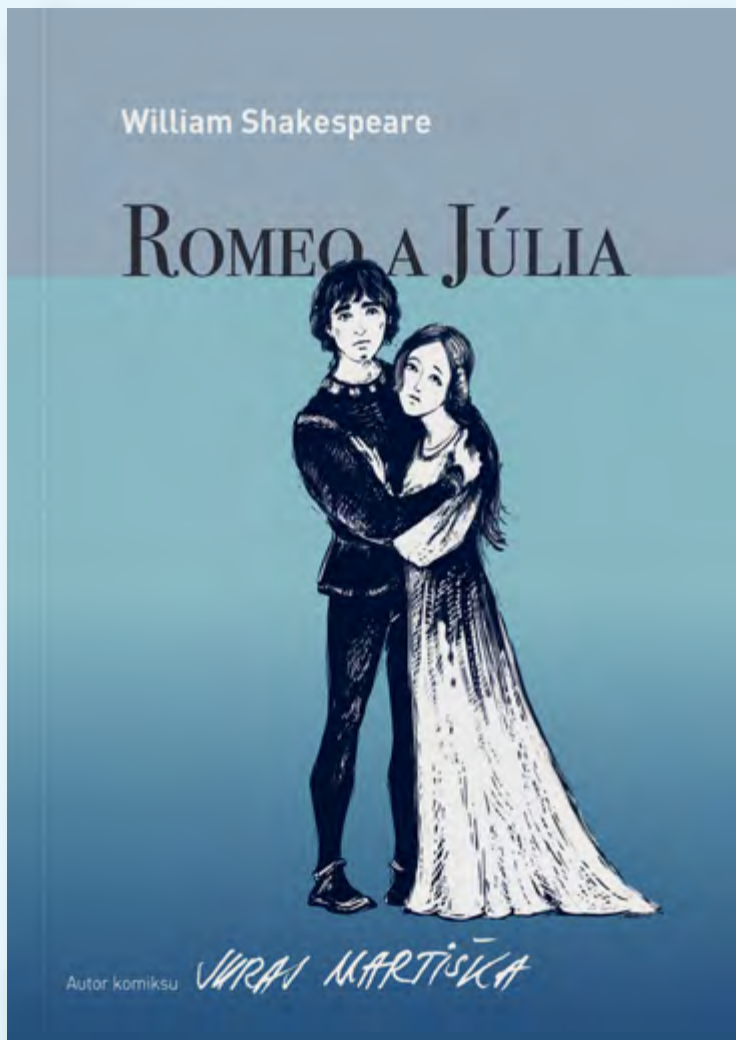
Témy marginalizácie a segregácie je potrebné stále aktualizovať a prinášať do verejného diskurzu. Bez odborných štúdií sa nepohndeme ďalej v efektívnom manažmente sociálneho bývania (aj keď to je zrejme naozaj nedosiahnuteľný utopický cieľ v našich podmienkach) a „odkrývania infraštruktúry segregácie“. Placemaking by sa nemal skončiť pri pozlátke developerských zámerov a diskusia o dostupnosti dôstojného života by sa nemala točiť okolo kvality biokapučína.

Táto kniha asi nebude bestseller pre širokú verejnosť, jazyk je príliš odborný a komplikovaný, no ako doplnkový materiál pre odborníkov z oblasti architektúry môže poslúžiť naozaj výborne. Podľa vlastných slov si tento počin dal za cieľ na základe výskumných zistení navrhnuť špekulatívnu víziu budúcnosti mesta ako alternatívu konvenčných predstáv o mestskom rozvoji. Napínava zápletku sa však končí akosi dostratena s nádejou, že dobré zábery nejako prežijú. Možno stačí pravidelne si naprieč spoločenským spektrom lokálne špecificky uvedomovať, že podmienky fungovania nepriviligovaných skupín obyvateľstva nie sú ničím, čo sa nás absolútne netýka.

Zuzana Duchová

ROMEO A JÚLIA

EDÍCIA	EDU (Edukácia – divadlo – umenie)
REDAKTORKA SÉRIE	Mojca Jan Zoran
AUTOR	William Shakespeare
TEXTOVÁ ÚPRAVA	Daniel Majling
PREKLAD	Ľubomír Feldek
JAZYK	slovenský
ILUSTRÁTOR KOMIKSU	Juraj Martiška
GRAFICKÉ SPRACOVANIE	Maja Gspan
POČET STRÁN	124
ROK SLOVENSKEHO VYDANIA	2022
ISBN	78-80-8190-083_9
VYDAVATEĽ	Divadelný ústav Bratislava

Klasika v grafickom románe je názov medzinárodného projektu, ktorý je súčasťou inovatívneho stredoškolského kultúrno-umeleckého vzdelávania. Najznámejší a najbolestivejší známy literárny tragický príbeh lásky dvoch mladých ľudí. Súčasná verzia Romea a Júlie je adresovaná mladému čitateľovi (divákovi). Úprimne, keby som bola stredoškolačka a súdila knihu len podľa obalu, nečítala by som ju. V dnešnej previzualizovanej dobe sa mi obal knihy zdá veľmi nenápadný, čo je škoda. Vnútri je to skutočný komiks, čiernobiely. Vlastne, je to tak trochu haluz. Rozumiem zadaniu a cieľovke. Daniel Majling pekne upravil texty Feldekovho prekladu, ale asi by sa mi viac páčilo, keby bola klasika ešte viac zosúčasnená. Áno, priznávam, som veľmi ovplyvnená Luhrmannovou filmovou verziou Romea a Júlie, kde to bolo teda fakt poriadne rodeo. Mafoši, krv, vlasy, El Niño...

Júliina posteľ v jej izbe mohla byť pokojne z IKEA a Romeo mohol nosiť džínsy Gap. Paris by mohol jazdiť na tatkovom BMW, slúžka Capuletovcov by mohla byť „mladka“ z krajín bývalého východného bloku atď. Čo tým chcem povedať? Formát – klasika v grafickom románe, naozaj nevyšiel zo svojho klasického formátu. Legendárny príbeh stále priťahuje režisérov v každej dobe aj napriek komplikovanosti básnického textu zo 16. storočia. Je náročné zmodernizovať text/námet a ctiť si pritom tradíciu. Preklad Ľubomíra Feldeka je súčasný, čím uvoľnil pravidlá shakespeareovského verša. Juraj Martiška dobre ilustroval, len ma fakt ruší, aspoň pre mňa, silený pokus o zachovanie dobových reálií (ako napr. odev), ale chápe, zadanie nepustilo. Keď som čítala tento komiks, spomenula som si na text jednej slovenskej pesničky z divokých 90. rokov, bola z hudobného albumu *Záhada uštipačnej Cilky... Shakespeareup* (aka Júlia a Romeo).

„Raz majster Shakespeare udalosť opísal
a bol to recept na vypredanie sál.
Ten príbeh z Verony a ceste späť z Mantovy
iste nie je pre nikoho z vás nový.

Intrigy, vraždy aj vášni vznietenie,
zaľúbencov súži kruté zistenie.
V ceste im stojí – na to je ľahké prísť,
navzdory láske ich rodov nenávisť.

Montek je on, Capuletová je ona.
Po sebe dychtí obidve ich loná.
Júlia na balkóne, Romeo je dolu,
šepkajú si vyznania a túžia byť spolu.

Pochopí ich každý, čo tie city pozná,
že v ich srdciach zahorela vášeň mocná.
Romeo, Júlia túžia večne spolu žiť.
Romeo, Júlia svoj kalich lásky pít.

Napokon sa príbeh končí strašidelne, ale nebudem sa už radšej o tom rozpisovať, lebo aj z toho ostanú iba oči pre plač. Lepšie urobím, keď pôjdem hľadať do záhrady keramického trpaslíka Gnomea.

Ľudmila Kasaj Poláčková
je profesionálka zlomeného srdca
a kurátorka Nitrianskej galérie.

Je preňho anjelom, čo žiari v nebesách.
Kvôli jej želaniu aj mena zriekne sa.
Prisahá jej oddanosť a ona hynie preň.
Dohodli si tajne sobáš hneď v ten deň.

Hoc už im manželstva mních vystavil most,
Romeo nezobral Júliinu cnosť.
Nedočkavo spolu prvú noc prebdeli.
Nadránom ich škovrán spevom rozdeli.

Po rebríku dolu, už svitá navôkol.
Obidvoch ich trýzni rozlúčenia bôľ.
Pre ňu on svoj život i smrť vystaví,
ak stráž ho chytí, ihneď ho popraví.

Pochopí každý, kto tie city pozná.
Romeo, Júlia túžia večne spolu žiť.
Romeo, Júlia svoj kalich lásky pít.“

BAUHAUS A GRAPHIC NOVEL

AUTORI	Sergio Varbella, Valentina Grande
VYDAVATEL	Prestel
JAZYK	angličtina
POČET STRÁN	128
ROK VYDANIA	2022
ISBN	978-3-7913-8857-1

Urobiť naozaj fungujúcu skratku si vyžaduje veľké úsilie a znalosť terénu. Najmä keď sa brodíte v materiáli, ktorého sekundárne informačné pramene sa už určite rátaajú na kilá. V tomto prípade vyšla ďalšia kniha o fenoméne Bauhausu. Formát komiksu svedčí najmä fantastickým žánrom. V oblasti literatúry faktu sa žiada doplniť nejaký nerealistický prvok, aby kreslené obrázky nepôsobili samoúčelne. Tým je v tomto prípade *non-human perspective*, teda perspektíva rozprávania z pohľadu personifikovaného domu (domov). Autori dotiahli do doslovného konca metaforu stien, ktoré by mohli rozprávať. Tento princíp je veľmi súčasný, poukazuje na živú existenciu prostredia mimo ľudí ako takých. Navyše, dobre zjednocuje dejinné zlomy a vetvenia, s ktorými sa akékoľvek rozprávanie o Bauhause potýka. Hoci si škola Bauhausu podmanila svet dizajnu, bola otvorená len štrnásť rokov, kým ju nacisti zatvorili a jej učiteľov a študentov rozohňali alebo zavraždili počas holokaustu.

Ikonické historické budovy prežili. V tejto imaginárnej animácii však nevystupujú ako relikvie alebo ako vykopávky. Vplyv

Bauhausu vidíme všade okolo seba od kresiel až po budovy. Čo presne sa oslavovalo pri nedávnom výročí storočnice? Škola? Estetika? Dizajnérske cítenie? Obdobie v čase? Skupina dávno stratených umelcov a dizajnérov? Duch? Večné problémy fenoménov, ktoré sa preslávili a zmutovali v popkultúre tak, že si len málo odborníkov spomenie na ich naozajstné pozadie. Čím lepšie sa snažíte definovať, čo bol Bauhaus, tým viac sa zdá neuchopiteľný. Táto kniha má však dosť pevné a dobré základy. Bauhaus neprestáva byť aktuálny, stále žije, či už v originálnych artefaktoch a prameňoch, alebo v množstve inšpirácií. Náhoda nie je ani to, že nová kreatívna a interdisciplinárna iniciatíva EÚ, ktorá spája Európsku zelenú dohodu so stratégiami novej tvorby životných priestorov, nesie názov Nový európsky Bauhaus. Das Bauhaus ist tot! Es lebe das Bauhaus!

Zuzana Duchová

MEANWHILE CITY HOW TEMPORARY INTERVENTIONS CREATE WELCOMING PLACES WITH A STRONG IDENTITY

AUTORI **Petra Marko, Radim Lisa**
GRAFICKÝ DIZAJN **Terézia Denková, Dominik Fodora**
ILUSTRÁCIE **Matej Mihály**
JAZYK **angličtina**
VYDAVATEĽ **Milk**
ISBN **978-80-974131-1-9**

Medzitým na našej periférii

Skupina kreatívcov sa vo svojej čerstvej knihe (ale aj architektonickej, urbanistickej či promotárskej praxi) pýta: Ako sa vytvárajú priestory, v ktorých chcú ľudia tráviť čas? Ako dočasné zásahy vytvárajú príjemné miesta so silnou identitou? Všetkým je jasné, že súčasné mestá (dediny nevynímajúc) potrebujú účinné nástroje na prispôsobenie – najmä v čase rastúcej sociálnej, hospodárskej a environmentálnej neistoty. Autorky a autori predstavujú svoj prístup k dočasnej aktivácii od veľkých projektov na King's Cross v Londýne až po akupunktúrne transformácie, participatívnu tvorbu miest a programy vedené mestom. S architektkou, urbanistkou, vedúcou tímu Places v štúdiu Milk a spoluautorkou knihy *Meanwhile City* Petrou Marko sa v Prahe na prvej prezentácii knihy stretol Carl Turner, zakladateľ oceňovaného londýnskeho architektonického štúdia Turner Works, Nick Searl, výkonný partner spoločnosti Argent, developera, ktorý stojí za projektom obnovy 27-hektárového King's Cross v Londýne, a Šimon Jiráček, architekt a urbanista v IPR Praha, autor revitalizácie Smetanovho nábrežia.

Je to naozaj úctyhodná zbierka materiálu a osobností, zosystematizovaná do prehľadnej štruktúry, vydaná na ekopapieri. Precízny jazyk rozpráva pútavé príbehy. Developeri nie sú problematickí, nedozvieme sa ani o konfliktoch, ktoré sa dejú mimo výseku jedného názoru na progresívny rozvoj sídel. Kto sú čitatelia a čitateľky tejto publikácie? Určite fanklub dánskej superstar Jana Gehla. Slovenská architektonická obec mala česť spoznať ho aj osobne pri príležitosti osláv 30 rokov SKA. Aj naživo je to charizmatická osobnosť. Ako to už býva, každý fanklub má aj svoj antifanklub

a pri hľadaní zlatej strednej cesty nie je na škodu si ho preklepnúť. Okrem optimistických PR stratégií a stratégií máme vo verejnom diskurze o placemakingu aj nemalú skupinu kritických akademikov a akademičiek. Čierno-biely a nekomplikovaný svet by sa nám isto pozdával viac, ale, chvalabohu, niekedy žiaľbohu, taký nie je. Na vyrovnanie farebného spektra si skúste „zvrtnúť“ niečo od známeho profesora urbánnych štúdií slovenského pôvodu Maroša Krivého. Napríklad rozhovor v knihe Lyndy Zein a Elišky Málkovej *Dostupné spekulácie. Karlín pak! (Praha, 2020)*. ... ako keď sa potápa Titanic, ale ty vylievaš vodu lyžičkou.

Krivý sa možno snažil naznačiť, že sa potrebujeme vyvarovať zjednodušujúcich naratívov, ktoré môžu byť nepochopené tak, že všetkých občanov začneme považovať za privilegovaných tvorivých pracovníkov, pričom je legitímne, že preferencie a potreby širokej vzorky obyvateľstva zákonite sú a budú (aj) odlišné. Že okrem kníh a smerov, ako je tento, potrebujeme v snahe o kvalitnejšie miesta toho oveľa viac! Politické rozhodovanie je náročný proces, ktorý by možno bolo treba v publikácii tiež aspoň okrajovo zarámčovať – komunitná pohoda nie je tak jednoducho dostupná pre marginalizované skupiny, ktoré máme takpovediac „za dverami“ vydizajnovaných kaviarní. Tam čakajú na naše (architektov a profesionálov urbánneho rozvoja) uchopenie verejného záujmu smerom k univerzálnejšej sociálnej spravodlivosti. Meanwhile môžeme považovať za istý ideál a názor a sme zaň vďační ľuďom, ktorí sa iba nesťažujú, ale dokážu si aj vyhrnúť rukávy a zmeniť aspoň kúsok tohto komplikovaného a zložitého sveta!

Július Brutus

PETR REZEK: VRCHOL EXPOZICE?

Konečně galerie, expozice, kde není třeba prohlížet exponáty. Je známo, že zeptáte-li se muže na barvu očí jeho manželky, na barvu očí, do kterých mnohokrát hleděl, zjistíte, že to neví. Kdyby šlo o portrét zavěšený v galerii, nejspíše bude barvu očí znát. A nyní tu máme expozici, která nás k identifikování barvy očí nenutí, nejsou totiž vystaveny exponáty, manželka není vystavena identifikačnímu zkoumání. Není to expozice alchymistů ve Zlaté uličce ani domek pro panenky, je to na naši míru, protože v bývalém paláci – smíme vstoupit, nikoliv jen hledět na figuríny alchymistů. Takříkajíc procházíme domovem, ale není to rodná světnička či poslední stůl, na němž Mistr psal svá díla. Je to něco mezi tím vším. Nejsme v muzeu, nejsme v expozici, nejsme v památníku. Místo, sídlo, palác je tu důležitější než díla. Díla zdobí, doprovázejí, zesilují pobyt. Pobyt není prohlížení exponátů, pobyt je obývání. A obývání značí obývat byt s jeho detaily, složkami, ale byt dovolí spočinout, protože je oddělen, odloučen od světa okolního. A ono spočinutí neidentifikuje, ani když zaměňuje jeden doplněk za druhý, jen dojem, zapadání do celku, posilování ostatních tu rozhodují. Katalog, soupis majetku je na jiné koleji.

A v tomto kontextu je ústřední sál v prvním patře s barokní expozicí nejobtížněji vystižitelný. Nakonec jsme ale přece jen jedno hledisko ke klidnému setrvávání v něm našli. Vyšli jsme ze srovnání a analogie. Carlo Scarpa ve své expozici v Castelvechio ve Veroně je největší možnou konkurencí, jeho expozice beze změn je na místě již padesát let a budí dojem, že tak již zůstane navždy. V prvním patře paláce je také řada obrazů. Jsou umístěny na stojanech, které jsou odvozeny ze stojanu malířského. Ale je tu změna v odsazení obrazu od stojanu, někdy až

v dvojitěm. Takže tento Scarpův stojan nese, ale nikoliv na sobě, ale před sebou. To je velký rozdíl. Obraz vlastně není zavěšen, opřen ani nesen, ale je podáván.

Každá reinstalace vychází z toho, že něco tu již instalováno bylo, instalování samo tento předpoklad nevyžaduje. Tam, kde je „nic“, lze něco postavit na kámen, opřít klacek o stěnu, postavit špalek. Rozdíly jsou v tom, že kámen stojí jinak, je-li něco na něm, než jak stojí špalek, na kterém „nic“ není. Tedy nebylo zde „nic“, když jsme na kámen něco stavěli, byl tu kámen. Ten stojí sám. Stojí nebo leží. Stojící bývá vztyčen, nese stopu po vztyčování jako napětí, které zakoušíme, postavíme-li se před něj. Ale je to naše napětí, které pociťujeme ve stopě vztyčení.

Může však dojít k tomu, že postavené na kameni s ním splyne, pak ovšem stojí kámen, ale nikoliv exponát. Jako stojí špalek. Je tu tedy pro instalování důležitá mezera, distance, překážka pro splynutí. Říkejme této podmínce odsazení.

Jako může svíčka rozpouštějící se postupným hořením splynout se svým podstavcem, může se obraz stát součástí stěny, jako freska, jako vložené kameny, inkrustace. Čím je freska rámována, aby právě nebyla součástí stěny jako rozteklá svíčka? Freska si musí zachovat sebe jako ta svíčka, která se neroztéká, tedy zachovává ke svému okolí odsazení. Rám je takovým odsazením od okolí, které plošnost přerušuje. Ale přerušení ještě není odsazení. A proto je třeba ho zjednat, má-li jít o instalaci.

Číšník může hostu donést lahev vína v ruce, tedy bez odsazení. Ale může ji také donést na tácku, pak k odsazení od jeho těla, od stolu, od

okolí, od všeho dochází, pak odsazení nastává. Lahev již není číšníková, jakmile se ocitne na podnose, na tácu. Jako svíčka nerozteká není součástí instalace.

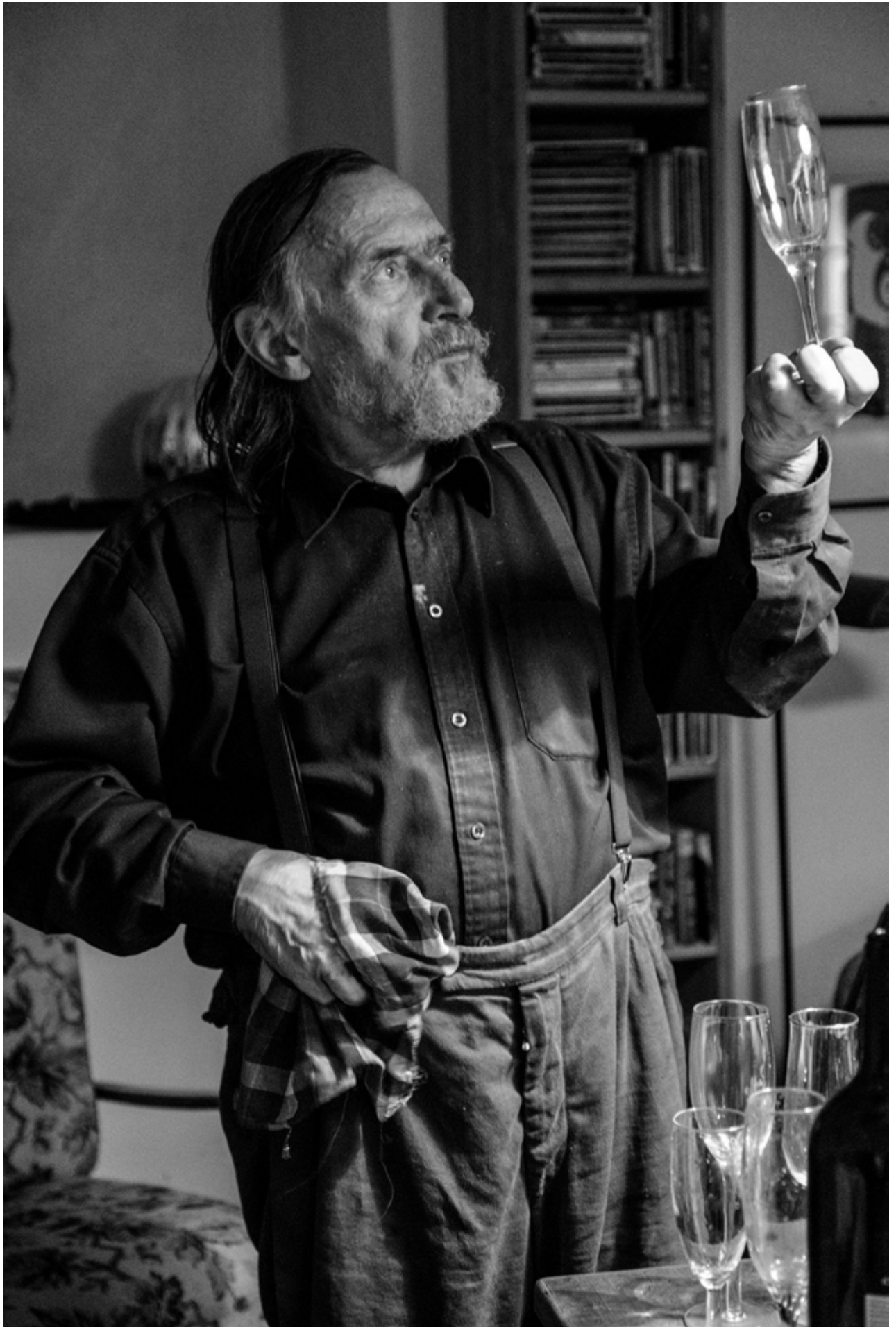
Pro potřeby instalace je nutno umisťovat pro servírování, instalování není nic jiného než práce s různými tácy a podnosy. Jednou svislé, podruhé vodorovné a ani šikmost nelze vyloučit. V ploše s rámem pak lze na tácu zapomenout, je však otázka, zda se tu nezapomíná na odsazení. Nezaměníme číšníka a lahev, byť ji třímá v ruce, ale otázka je, zda je servírováno. Neboli kam až zmizelo odsazení, a tedy také slušnost, důstojnost, rozdíl mezi hostem, číšníkem – a lahví?

Místo lahve dosadíme exponát. Buď ho lze „prezentovat“ s odstupem, anebo „prezentace“, zvláště v interaktivní expozici, odstup co možná zruší, tedy lahev se ocitá v ruce.

Odstup k exponátům v barokní obrazárně v prvním patře Schwarzenberského paláce nám zajišťují škvíry, odborně řečeno negativní spáry, mezery okolo „panelů“, stojících kulís, na nichž jsou obrazy instalovány. Škvíry prosvítající pro vržení stínu, fixovací skoby kulís také vrhají stíny těmi štěrbinami. Tedy kromě tácu je tu další faktor. Číšník se vystrojil do fraku, má motýlka. Nastává tak dvojitá instalace, dvojitý odstoupení. Z vnějšku je to divadlo. Pokud ho zrušíme, pak jediné zrušením odstupem. Nakonec budeme možná číšníka obsluhovat my. Bude to však obsluhování, když frak nemáme?

Text byl publikován v kniže: SCHMIDT, Norbert; WINZELER, Marius (ed.): Staří mistři ve Schwarzenberském paláci, Praha: Národní galerie Praha, 2020, str. 116 – 117.

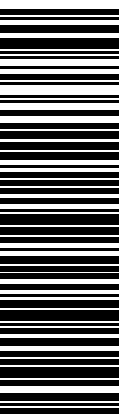

Petr Rezek (1948 – 2022), foto Abbé Libánský

In the curatorial part of the magazine, architect Gabriela Smetanová discusses non-architectural impulses influencing architecture with the issue's curator Ján Studený. In addition to the concepts of architecture without architects, the so-called proto-architecture plays an important role here in the form of situations that precede the emergence of architecture but do not yet constitute architecture itself. Against the backdrop of sketches by the curator himself of selected realisations, they also talk to their authors or users. The talk with Katarína Kissoczy is on the sculptural and structural background of the residential house of her parents Erna Masarovičová and Štefan Kissoczy in Bratislava. The concepts and architectural previews of *Villa Bôrik* in Žilina are discussed with Martin Jančok and Michal Janák. They also talk to Radka and Miro Kurčík about the (non-)architectural background of their residential house in Ratboř. They chat to Daniel Fischer about the importance of light and colour perception in the extension of his painting studio in Devínska Nová Ves. Soňa Studená and Pavol Močovský are interviewed about the symbiosis of their house with the natural and social environment on the outskirts of Pernek. The discussion with Petr Hájek focuses on the coding of references in the dog crematorium architecture called *Eternal Hunting Grounds* in Drnov. The talk with Richard Kilo and Matej Honč revolves around the need for communication and its embodiment in the reconstruction of a prefabricated apartment in Ružinov. They talk with Alan Prekop and Zheni about their collaboration and the shaping of architectural objects in the Grão café and DNA beauty salon in Bratislava. The talk with Pierre Jorge Gonzalez covers the environmentally conceived installations *Visible Invisible* in Versailles and *The Interior I Like* in Berlin.

The editorial section of the magazine is once again dedicated to current events in architecture and other fields of culture. Ada Gogová and Nathalie Dubois Calero present their research project *Patterns and Interfaces 3 - Water*. We talked to Dagmar Balounová and Juraj Berdis about how the study of architecture can be used by tour guides in the tourism industry. Shota Tsikoliya visited Refik Anadol's exhibition in Prague. Zuzana Duchová visited the exhibition of Maroš Greš called *The Cottage of Wasted Opportunities*. Richard Kitta reports on the exhibition *Dreaming of a Museum* in Košice. Simona Kolimárová visited the latest exhibition of the Museum of the City of Bratislava titled *People and the City. History of Bratislava*. Zuzana Duchová takes a look at ÚLUV's (The Center for Folk Art Production) travelling project called *Tradition in Design - contemporary clothing with tradition having been sewn in*. Karolína Bujdáková writes about performative theatre in the boiler room of FAD STU (Faculty of Architecture and Design). Henrieta Moravčíková reviews the book titled *ŠUR: The School of Artistic Crafts in Bratislava 1928 - 1939*. Ivan Gogolák discusses the book of interviews with urbanist Tibor Alexy, *Anatomy of a City*. Ludmila Kasaj Poláčková will present the comic book *Romeo and Juliet* by the Theatre Institute. Zuzana Duchová reads the comic *Bauhaus A Graphic Novel*, as well as the book *City for All? Uncovering the Infrastructure of Segregation*. Július Brutus reviews Petra Marko's book *Meanwhile City*. The text titled *Peak of Exposure?* recalls the original thinking of the recently deceased philosopher Petr Rezek on the installation, exposure, and exposition of Baroque paintings in the Schwarzenberg Palace in Prague. The comic *The House on the Hillside* comes with its fourth sequel.

zima 2022, 27. ročník, 7,20 €, arch.sk

ARCH

o
architektúre
a inej
kultúre

27. ročník, vychádza 4x ročne
ISSN 1335-3268
EV 573/08
Zadané do tlače 30. 11. 2022

Vydavateľ
Nakladatelství FORUM s. r. o.
člen medzinárodnej mediálnej skupiny
FORUM MEDIA GROUP GmbH.
IČO 27 180 271
+421 2 20 62 00 10
arch@eurostav.sk

Adresa vydavateľstva
Nakladatelství FORUM s. r. o.,
organizačná zložka
Seberínho 1, 821 03 Bratislava

Jana Kóňová
riaditeľka obchodu a marketingu

Kurátor čísla
Ján Studený

Autori a autorky realizácií
Erna Masarovičová, Štefan Kissoczy; PLURAL –
Martin Jančok, Michal Janák, Zuzana Kovaľová,
Ruslan Dimov; Radka Kurčíková, Miro Kurčík;
Peter Stec; Ján Studený; Petr Hájek ARCHITEKTI
– Petr Hájek, Martin Stoss, Cornelia Klien;
Kilo/Honč – Richard Kilo, Matej Honč;
Alan Prekop, Zheni; Gonzalez Haase AAS – Pierre
Jorge Gonzalez, Judith Haase, Igor Machata

Autori a autorky textov
Karolína Bujdáková, Július Brutus, Nathalie
Dubois Calero, Zuzana Duchová, Ivan Gogolák,
Ada Gogová, Richard Kitta, Simona Kolimárová,
Henrieta Moravčíková, Ľudmila Kasaj Poláčková,
Petr Rezek, Gabriela Smetanová, Ján Studený,
Shota Tsikoliya

Redakcia
Jakub Kopec (šéfredaktor)
Zuzana Duchová (zástupkyňa šéfredaktora)
Ema Stoličná (produkcia)

Redakčná rada
Elena Alexy, Lívia Gažová, Peter Jurkovič,
Peter Moravčík, Andrej Olah, Katarína
Trnovská, Martin Zaiček

Jazyková korektúra
Andrea Vargovčíková, Barbora
Antonová, Denisa Petriláková

Grafický návrh a DTP
Matúš Buranovský

Foto na obálke
Ján Kekeli

Písma
AC Youth & Roobert

Papier
Claro Bulk 110 g a 135 g

Inzercia – obchodné oddelenie
Jana Kóňová, +421 915 692 988,
jana.konova@eurostav.sk

Marek Plško, +421 915 792 662,
marek.plsko@eurostav.sk

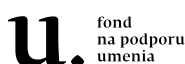
Darina Lazariková, +421 918 686 455
darina.lazarikova@eurostav.sk

Tlač
Alfa print, s. r. o.

Distribúcia
Mediaprint-Kapa a L. K. Permanent, s. r. o.

**Z verejných zdrojov podporil
Fond na podporu umenia**

Partneri čísla

DOM V STRÁNI - 004

VYHÝŠĽA - Božena
PIŠE - Pr. čistič
KRESLI - babsikvesli

TOTO JE SLOVENSKO

- SPREVÁDZANIE PO ARCHITECTÚRE
VYNÁŠA VIAC AKO JEJ NAVRHOVANIE

Nakladateľství Forum s. r. o., org. zložka a redakcia časopisu Eurostav
ďakuje partnerom za podporu pri organizovaní a podpore konferencie

Protipožiarna ochrana budov a stavieb v roku 2023

ODBORNÍ PARTNERI

REKLAMNÍ PARTNERI:

PODPOROVATELIA KONFERENCIE

PARTNERI KONFERENCIE:

Naše okná ochránia Váš dom.

Nové okno **KF 510**.
Naše najbezpečnejšie okno.

Všetko hovorí za

Internorm®
okná – dvere

Viac informácií u vášho
partnera Internorm a na internorm.com